< Înapoi

M Fiecare reîntoarcere este tonică”. Interviu cu Sanda GOLOPENTIA

Raluca ALEXANDRESCU

Profesor la o prestigioasă universitate americană, Sanda Golopentia a ales plecarea din ţară la începutul anilor ’80, perioada de „vârf” a „epocii Ceauşescu”, lipsită de orizonturi şi perspective: „Când am plecat, aveam sentimentul că momente de revenire, că cel de faţă, nu se vor mai produce”. Anii ’80 au fost marcaţi, pe lângă activitatea profesională în lingvistică şi studii culturale, de o activitate intensă la Radio Europa Liberă – gura de oxigen şi modalitate de conservare, pe calea undelor, a legăturii cu România: „felul meu de a continua să trăiesc româneşte în spaţiul de adopţie”. A urmat, după 1990, o altă etapă:

aceea a pendularii între America şi România, unde a publicat atât volume personale – în care a reunit, printre altele, intervenţiile de la Europa Liberă – cât şi opera tatălui său, sociologul Anton Golopentia, dispărut în închisorile comuniste.

„Exil” – cuvânt cu anumite conotaţii greu de dominat

Cum aţi trăit experienţa strămutării? O puteţi numi exil sau a fost o plecare?

Am plecat din România în 1980 şi m-am referit la acel moment din viaţa mea, întotdeauna, cu termenul mai sec şi mai neutru de „plecare”. Nu de alta, dar „exil” îmi pare un cuvânt cu anumite conotaţii greu de dominat. Când am plecat, aveam sentimentul că momente de revenire, că cel de faţă, nu se vor mai produce: plecarea nu putea fi atunci decât una definitivă.

Îmi aduc aminte că, la fel ca în momentele în care – foarte rar – se pleca în străinătate, dar mult mai intens, prietenii m-au însoţit cu gândul că nu ne vom revedea niciodată. Plecarea de atunci a avut aşadar caracterul unei despărţiri pe viaţă. Mai târziu, prin 1982 – 1983, am simţit nevoia să scriu despre experienţele ruperii. Am publicat atunci în ziarul Luptă, editat la Paris, dar a cărui ediţie americană era scoasă de Constantin Eretescu, mai multe articole în care încercăm să dau glas intrării într-un spaţiu de existenţa nouă, schimbării valorilor din jur şi nevoii de adaptare. Am reunit studiile într-un volum intitulat Mitul pagubei, publicat la o editură pe care o înfiinţasem la Providence – Hiatus. Ulterior, când climatul interior s-a

schimbat şi am amplificat volumul în vederea publicării sale în România, am alăturat experienţei plecării, a desfacerii, şi experienţa revenirii.

Am numit-o, în această nouă formă, Cartea plecării, şi ea apărută la editura Univers.

Înainte de momentul 1980 aţi avut nenumărate ocazii de a pleca, pe care nu le-aţi folosit.

Eram printre cei care reveneau paradoxal: plecăm, lumea se aştepta să nu ne mai întoarcem, noi reveneam însă, mereu în speranţa unei schimbări, în credinţa că se mai poate face ceva, că într-un fel ceea ce ne reuşeşte poate să forţeze recunoaşterea noastră profesională şi să creeze temeiul de libertate al acţiunii noastre. Numai în momentul în care lucrul s-a http://www.observatorcultural.ro/arhivaarticol.phtml? xid = 396 7/29/2003

dovedit imposibil şi am înţeles că optimismul nostru nu era întemeiat, ne-am hotărât să părăsim România. Plecarea este un gest extrem de grav, ale cărui consecinţe nu se măsoară imediat. Când pleci, ai sentimentul câştigării unei triste victorii locale:

ai reuşit să-ţi pui planul în aplicare. De fapt, rezultatul îl măsori în timp – mai ales în domeniul în care lucrăm noi, al disciplinelor umaniste –, de abia după ani îţi dai seama cu adevărat de gravitatea pasului făcut. Orice plecare are o doză de inconştienţă, altfel nu s-ar îndeplini. Mă întreb încă dacă este bine sau rău să pleci, dar nu am un răspuns.

Chestiunea plecării a rămas una de mare actualitate şi astăzi pentru romani.

E adevărat, deşi acum lucrurile îmi par a se fi schimbat. Nu mai poate fi vorba de plecări definitive. Conceptul acesta este de acum abolit. Mulţi vor să plece pentru a vedea cum se trăieşte şi se munceşte în altă parte, ceea este de înţeles. „Călătoriile”.

pot fi mai îndelungate sau mai scurte, dar marea plecare nu mai poate fi o formulă benefică pentru cineva din România. Ea presupune intrarea într-o altă cultură, negarea parţială a propriei identităţi, eforturi costisitoare de adaptare.

Singura plecare care îmi pare a caracteriza acest moment este plecarea de tip pendulare, în care te întorci, iarăşi pleci. În formula Anteu.

Adaptarea, o permanentă şi obositoare negociere

Cum aţi perceput dumneavoastră presiunea identitatii-gazda? Ca pe o agresiune?

Nu ca pe o agresiune, dar că pe o negociere permanenta, obositoare, în fond anormală. În mod firesc nu ne dezbatem identitatea pe ansamblul ei, nu stăm de pază în permanenţă la poarta identităţii noastre. O avem pur şi simplu, iar dincolo de ea se afla relaţia cotidiană în prefacere lentă cu toţi cei de care ne leagă o activitate sau alta.

Este cumva şi o necesitate de autojustificare în reconstrucţia identitară?

Mai puţin. Autojustificarea o cunosc în meserie. Justificarea profesională în America este un fapt atât de cotidian, încât nu aş trece-o în categoria apăsărilor suplimentare legate de reconstrucţia identitară. Presiuni există cu prisosinţă în alte domenii, cum sunt felul de a vorbi, de a scrie, cărţile pe care le citeşti.

Intervenţiile dumneavoastră la Radio Europa Liberă de-a lungul anilor '80 au mers cumva şi în direcţia circumscrierii şi păstrării unui spaţiu identitar, atât prin contactul cu mediul românesc cât şi prin contactul cu amintirile evocate atunci, legate de familia dumneavoastră?

Emisiunile pe care le-am făcut la Europa Liberă au fost, e adevărat, la început, legate de activitatea sociologică a părinţilor mei, Ştefănia Cristescu şi Anton Golopentia. Era o latură de care mă ocupam, pentru că nu o putusem face în ţară. Am intrat apoi într-o altă fază, în care mi se părea că cele cinci-şapte minute privilegiate de comunicare, pe calea undelor, cu România, http://www.observatorcultural.ro/arhivaarticol. phtml? xid = 396 7/29/2003

sunt felul meu de a continua să trăiesc româneşte în spaţiul de adopţie. Spre deosebire de Mitul pagubei, cartea America.

America este scrisă mai senin, aproape cu bucurie.

De ce America?

Fratele meu trăia acolo. În ţară fusese judecat, în absenta, de un tribunal militar şi condamnat pentru că nu revenise înainte de a-şi susţine teză, cum i se ceruse să o facă. Dacă ar fi fost de ales, aş fi ales oricum fie America, fie Franţa, tari cu care avusesem tangente în activitatea mea profesională. America îmi era apropiată din cauza tipului de lingvistică pe care îl abordasem: structuralismul în varianta americană, gramatica generativă a lui Chomsky, mai târziu pragmatică

în dezvoltările ei americane. O uşoară depeizare profesională s-a produs totuşi, pentru că am trecut de la studii de lingvistică generală la studii de lingvistică sau semiotica într-un cadru francez.

Oamenii şi instituţiile lor

Studiile de lingvistică de la Bucureşti le-aţi făcut sub îndrumarea profesorului Rosetti.

Aşa este. Am lucrat cu mai mulţi profesori: Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan şi Ion Coteanu. Treptat, prin faptul că am fost angajată la Centrul de cercetări fonetice, m-am îndreptat către un domeniu de activitate în care activa intens profesorul

Rosetti, căruia îi păstrez o amintire caldă şi adâncă. El a asigurat în anii aceia supravieţuirea noastră intelectuală. Graţie lui sau organizat atunci la Bucureşti conferinţe internaţionale, simpozioane, colocvii. Am venit în contact cu o mulţime de specialişti – unii dintre ei îmi sunt prieteni şi acum. Graţie lui puteam pleca în străinătate, aveam acces la cărţi şi publicaţii – A

Însemnat enorm pentru cei din generaţia mea. E drept că perioada aceea a coincis cu o relativă libertate în domeniul ştiinţific strict. Rosetti a fost un om-instituţie – de felul celor pe care ne bucurăm să-i avem şi acum.

Credeţi că, în comparaţie cu ceea ce se petrecea pe vremea aceea, acum avem nevoie de alte instituţii?

Trebuie continuate instituţiile care s-au dovedit viabile sau cu deschidere spre viitor. Există însă, din păcate, tendinţa de a lăsa în paragină instituţii care, deşi s-au dovedit eficiente, sunt asimilate unui trecut pe care dorim să-l uităm. Mă refer la institutele de cercetare ale Academiei. Greutăţile financiare cu care se confruntă sunt imense, dar ele ar trebui ajutate să le surmonteze, pentru că institute de excelenta – cum au fost şi sunt multe dintre ele – se construiesc în timp. În America, de pildă, cercetarea este concentrată în universităţi. Faptul că se procedează aşa nu este neapărat un lucru bun sau rău, ci rezultatul unei evoluţii locale.

S-a invocat de multe ori argumentul că institutele de la noi sunt create după un model sovietic.

Modelul sovietic urmă la rândul său un tipar francez. Atunci când s-a creat şi la noi Consiliul Naţional al Cercetării – printre

conducători se afla şi Dimitrie Gusti – nu modelul sovietic a fost preponderent. E adevărat că în Franţa acestor ani cercetarea trece prin greutăţi comparabile cu cele din România, se confruntă cu acelaşi scepticism şi cu atracţia tot mai mare exercitată de modelul american. Or, modelul american are fără îndoială trăsături foarte puternice şi foarte bune, dar el nu poate fi implantat oriunde. Institutele oferă specialistului prilejul de a se dedica exclusiv activităţii de cercetare: în America, cercetătorii

— Întotdeauna şi profesori – sunt împovăraţi şi de o activitate didactică extrem de intensă. Este un privilegiu pentru o cultură să aibă oameni care se pot dedica exclusiv activităţii de cercetare şi e păcat să renunţăm la el. De altfel, a trecut timpul

„Modelelor". A evolua într-o cultură globală în care se comunica din ce în ce mai mult înseamnă a alege ce este bun la unul sau la altul, la tine însuţi şi a realiza ceea ce este mai benefic pentru dezvoltarea ta.

Plecând în America, v-aţi confruntat, nu în ultimul rând, cu un sistem universitar care funcţionează cu totul diferit faţă de cel european. Care sunt elementele ce conturează diferenţele?

Eu cunosc învăţământul american din interiorul unei universităţi private. Universitatea Brown e o veche universitate – face parte din aşa-numita Ivy League – care dă deplină libertate de opţiune studenţilor în alegerea cursurilor, punând însă în sarcina profesorilor dezbaterea acestor opţiuni. Universităţile americane păstrează încă elemente ale modelului englez, unde profesorul este pedagog şi mentor, are relaţii strânse cu studenţii, îi sfătuieşte chiar în probleme depăşind domeniile strict profesionale. Studentul american intra în universitate relativ neorientat, spre deosebire de cel din Europa. Universităţile americane îl angrenează pe profesor într-o sumă de domenii neînrudite cu cercetarea sau activitatea didactică, pentru a asigura bunul mers al vieţii studenţilor de care răspund. Meseria de profesor rămâne, cu toate acestea, una privilegiată, ca şi în Europa. Timp de cercetare există în vacanţe, deşi nici atunci treburile administrative nu dispar: recrutarea studenţilor doctoranzi, angajări etc.

Preocupările dumneavoastră ştiinţifice au mers de la bun început şi în direcţia studiilor culturale. De la ce aţi pornit în cercetările pe care le-aţi făcut?

Încă din România am făcut multă cercetare de teren. Pe de o

parte pentru că auzisem despre realizările Şcolii Sociologice de la Bucureşti, mama culesese folclor, tatăl meu începuse tot aşa. La rândul meu, am mers încă din studenţie pe teren, graţie echipelor studenţeşti organizate de Mihai Pop. Am continuat apoi să fac cercetări de teren timp de 10 ani în Maramureş, adunând un material considerabil. Terenul constituia de altfel şi o formă de apărare. Plecăm din Bucureşti ca să scap de momentele de viaţă amorf apăsătoare, de şedinţe şi condici de prezenţa.

După ce am ajuns în America, am continuat să mă interesez de cercetarea de teren. Pe de o parte, integrarea în noul mediu presupunea o cunoaştere a culturii americane, pe care am încercat să o convertesc în activitate profesională. Pe de altă parte, m-am hotărât să suplinesc terenul din Maramureş prin studiul culturii franco-americane din Noua Anglie.

Franco-americanii au emigrat de două ori: întâi din Franţa în Canada, apoi din Canada în Statele Unite, în perioada revoluţiei industriale în Noua Anglie (1850 – 1860). Franco-canadienilor li se datorează marea prosperitate a zonei în care trăiesc: prin ei a înflorit industria bumbacului, industria textilă. În momentul de faţă, ei sunt comunitatea invizibilă cel mai bine reprezentată în http://www.observatorcultural.ro/arhivaarticol. phtml? xid = 396 7/29/2003

Noua Anglie. Am studiat felul în care supravieţuieşte cultură franceză în familiile lor, considerate o anomalie tocmai din cauza îndârjirii cu care şi-au păstrat valorile şi identitatea. Aveam surpriză să aud în dialogurile pe care le-am purtat lucruri asemănătoare cu cele pe care le auzeam în România când mergeam prin sate. Tot în zona în care fac eu teren, adică în preajma oraşului Providence, există de altfel şi o comunitate restrânsă de macedo-romani pe care îmi propun să o studiez într-unul din anii viitori.

Ultima carte a lui Anton Golopentia

Pe lângă proiectul pe care l-aţi pomenit, mai aveţi şi altele, editoriale, aici în România. Unul dintre ele consta în editarea unui volum care cuprinde file din dosarul de închisoare al lui Anton Golopentia.

Viaţa mea este acum divizată, pendulând între America şi România. După ce am publicat aici Cartea plecării şi America.

America am publicat, recent, un volum care se numeşte Vămile

grave, în care mă ocupam de ideea de bilanţ. Am trăit cu toţii o mulţime de bilanţuri: ce s-a făcut, ce nu s-a făcut, ce iese, ce nu a ieşit sau ce va ieşi.

Mă ocup în prezent de editarea operelor complete ale lui Anton Golopentia, sociolog de calibru din Şcoala lui D. Gusti şi ulterior demograf la Institutul central de statistică, pe care l-a şi condus un an de zile. Opera lui a rămas împrăştiată prin volume tipărite înainte de război sau în articole de revista care n-au fost alăturate niciodată în volum. Am publicat anul trecut volumul doi al Operelor complete, subintitulat Statistică, demografie şi geopolitica, la editura Enciclopedică. În ultimii trei ani am lucrat la o altă carte a lui Anton Golopentia – pe care am numit-o Ultima carte. Volumul conţine declaraţiile în ancheta ale lui Anton Golopentia, încheiate odată cu moartea sa.

Aţi avut aşadar acces la dosarul lui?

Da, volumul este alcătuit pe baza consultării Arhivelor SRI. Mi s-a permis accesul la material, dar mi-am dat seama, studiindu-l, că nu este suficient să mă opresc la declaraţiile lui Anton Golopentia, ci trebuie să le văd şi pe cele ale altor „reţinuţi” în procesul Pătrăşcanu: unele din întrebările care i se puneau erau determinate de declaraţiile altora, propriile lui declaraţii serveau uneori la elaborarea de întrebări. Salariaţii Institutului de statistică alcătuiau un grup masiv în lotul Pătrăşcanu, care avusese printre ei câţiva prieteni devotaţi. Printr-o contagiune nefirească, toţi cei care au avut legături profesionale cu aceştia au fost „reţinuţi pentru informaţii”. Este extrem de interesant – de altfel cred că trăim astăzi un fel de descoperire a Americii pe planul vieţii româneşti – să atingi astfel vremuri despre care am ştiut că prin vis. Putem să vedem concret ce haos a produs sovietizarea în România, cum au dispărut instituţii întregi, cum au murit neştiuţi atâţia oameni. Volumul alătura polifonic vocea lui Anton Golopentia vocilor altor arestaţi.

Declaraţiile lui Anton Golopentia povestesc o mulţime de lucruri: întâlnirile la Paris cu Ionesco, Eliade sau Cioran, eforturile de a plasa în diferite centre universitare din străinătate cărţile tipărite la Editura Fundaţiilor Regale, editura Institutului de statistică, la Editura Institutului Social. Sunt multe relatări despre Şcoală de sociologie, de statistică.

http://www.observatorcultural.ro/arhivaarticol. phtml? xid =

396 7/29/2003

În miezul acestor declaraţii se afla un text, intitulat Sugestii pentru programul de guvernare al regimului viitor, pe care Anton

Golopentia îl concepuse în septembrie 1949. Textul era scris din perspectiva anului 2000, când Anton Golopentia prevedea instaurarea unei „păci americane” şi încercă să vadă care ar fi locul României în cadrul ei: cum s-ar putea face asanarea morală a ţării, cum ar fi de pedepsit conducătorii vinovaţi, cum ar putea fi stabilită continuitatea cu anumite aspecte ale regimului trecut (că accesul lărgit la cuvântul scris, la cultura şi la decizia politică). Pe de altă parte, Anton Golopentia arata că, spre deosebire de denazificare, care a trenat, debolsevizarea ar fi trebuit să se producă foarte rapid. În momentul când aceste opt pagini, pe care el le-a declarat din proprie iniţiativă, au fost cunoscute de anchetatori, Anton Golopentia a fost declarat duşman al poporului şi lichidat în consecinţă.

Sper că Ultima carte a lui Anton Golopentia va putea să apară în cursul acestui an, tot la Editura Enciclopedică. Voi continua cu editarea, în cadrul Operelor complete, a volumului întâi de Sociologie, cu o introducere semnată de profesorul Ştefan

Costea, şi cu publicarea câtorva cărţi personale, inclusiv materialul cules cu ani în urmă în Maramureş.

Vorbeaţi despre divizarea pe care o cunoaşte viaţa dumneavoastră, în această pendulare continua între America şi România.

Care a fost sentimentul prim la revenirea într-o ţară pe care nu credeaţi că o veţi mai vedea?

Plecarea mea a fost amorfă, cu o doză de resemnare. Fiecare reîntoarcere este tonică, pentru că raportez România pe care o găsesc la România pe care am părăsit-o. Plec de la ce văd şi aud pe stradă, de la ce cărţi văd prin librării. Îmi dau seama, fireşte, şi de tot ce este greu în ţară, de risipă de timp şi de energie pe care o traversăm încă. Cred că oricât de anevoioasă, de dură şi de îndelungată este schimbarea pe care o traversăm, trebuie să o ducem până la capăt.

< Înapoi http://www.observatorcultural.ro/arhivaarticol.phtml? xid = 396 7/29/2003

ORIGINI 9 – 10 (51 – 52)

(September-October 2001)

SANDA GOLOPENTIA

IDENTITATEA CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ ŞI DATORIA DE A GÂNDI GLOBALIZAREA

Termenul de globalizare se cere atent cumpănit atunci când reflectăm la identitatea culturală, fie ea românească, franceza, europeană sau americană.

Întâi de toate, *glob* şi *global* nu trimit, în cadrul lui, aşa cum s-ar părea la prima vedere, la ansamblul tuturor entităţilor statale (naţionale, etnice), fără nuanţări şi diferenţe consistente de amploare. Pentru unii, globalizarea (financiară, economică sau culturală)

presupune globul ca spaţiu deschis *acţiunii* unui număr restrâns de puteri (financiare, economice, culturale)

asupra „restului". Un *glob divizat* deci între clubul celor puternici şi mulţimea celor supli. Pentru alţii, cuvântul globalizare se referă indirect la *glob în întregimea lui*, ca spaţiu al *interacţiunii spontane* sau *concertate* „fără rest" între economii sau culturi. Cei care văd în globalizare jubilaţia sau fatalitatea unei expansiuni

(expansiunea americană, în zilele noastre) vor avea de multe ori prudentă de a lăsa deschisă portiţa interpretării în termeni de reciprocitate nedirijată. Sau vor ajunge chiar „să uite" de acest aspect mai dur, mai autoritar sau mai jenant şi de supremaţii instalate care nu sunt, oricum, prea uşor disputabile, utilizând termenul fără acea umbră de ezitare interioară care însoţeşte vorbirea tensionată între două înţelesuri. Cei care aspiră, prin globalizare, la un internaţionalism egalitar, sau îl nădăjduiesc măcar într-o perspectivă mai lungă, vor încerca să nu privească frontal termenul, să-i eludeze asperităţile, în credinţa – superstiţioasă – că ele se vor resorbi sau îndulci de la sine.

În cazul interpretării ca acţiune a câtorva chemaţi asupra masei indistincte a celorlalţi, globalizarea va fi percepută diferit de cei care ţin obiectiv de (sau se identifica subiectiv cu) o economie/cultura expansivă, înaintând spectaculos pe tot globul (economia şi cultura de masă americane, de exemplu) şi de cei care ţin obiectiv de (sau se identifica subiectiv cu) o economie/cultura adusă într-o situaţie de prefaceri pe care nu le-a iniţiat. Cei a căror economie/cultura „îi globalizează" pe alţii vor traversa un moment securizant care le va da posibilitatea să acţioneze în continuare (dar cu un sentiment de importanta sporită, de confirmare binevenită) în cadrul economic/cultural cu care sunt deprinşi. Cei a căror economie/cultură „e globalizata" de alţii vor traversa – cu acceptare, resemnare

dureroasă sau respingere – un moment prelungit de insecuritate care le va întrerupe sau anula continuitatea de agenţi economici ori culturali în cadrul cu care s-au deprins, impunându-le, fie să-şi redefinească scopurile, competentele şi orizontul, fie să contracareze procesul în care se descoperă angrenaţi fără voia lor, în orice caz silindu-i să se oprească şi să încerce să-l înţeleagă cât de grabnic e cu putinţă. Devine evident astfel că a transplanta direct, într-o cultură cum e cea românească, definiţia americană a globalizării nu are sens, tot aşa cum nu ar putea fi receptata fără modulările de rigoare în S.U.A.

viziunea românească asupra globalizării. E clar de asemenea că viziunea americană asupra globalizării

(sau cea românească) nu depind exclusiv de apartenenţă (cetăţenia) americană respectiv romană.

Un cetăţean american poate împărtăşi într-o anumită măsură viziunea românească asupra globalizării, refuzând să se identifice cu agenţii globalizatori. Un cetăţean roman poate subscrie – în parte – la viziunea americană a globalizării, lăsând în suspensie opoziţia deranjantă activ (globalizator) /pasiv (globalizat) şi nădăjduind că, prin „metisaj” şi cu ajutorul timpului, diferenţele acestea se vor şterge. Povestea cu cuceritorii romani şi cu frumoasele dace (sau „leş belles Gauloises”), din care au ieşit necuceritorii necuceriţi din manualele de istorie de ieri, discursul social-biologic permiţând „corectarea”, mai bine zis

„Reconvertirea” unui raport ierarhic jenant într-unul, până nu de mult, acceptabil.

În al doilea rând, şi strâns legat de cele spuse mai sus, sufixul *are* trimite fie la numele unei (*inter*) *acţiuni*

— Oricât de vag ar fi ea definită în ce priveşte amploarea, perspectiva activa sau pasivă, de agent sau de obiect în prezentarea ei –, fie la numele unui *proces*.

În cazul interpretării în termeni de (inter) acţiuni, indivizii sau instituţiile aparţinând unor culturi diferite (inter)

acţionează spre a propaga/ spre a lăsa să se propage intervenţii financiare, economice, culturale etc. sau, cel puţin, se abţin de la a le contracara. În cazul interpretării în termeni de proces, intervenţiile economice, culturale etc. nu sunt percepute ca atare de cei care le-ar putea altfel evalua, compara, selecta preferenţial sau respinge. Ele „se produc”, „sunt în aer”, sunt aerul însuşi pe care-l respirăm sau care ne

sufoca.

În al treilea rând, fie că este vorba de acţiuni, interacţiuni sau procese economice, culturale etc., acestea se caracterizează printr-o anvergură plurală şi ubicua care le face de neobservat cu ochiul liber.

Nespecialistul neprevenit nu le va percepe iar cei specializaţi vor avea nevoie de atente coroborări, prelungite în timp şi spaţiu, înainte de a se afirma în oarecare cunoştinţă de cauză cu privire la ele. Cum modul de a argumenta al specialiştilor nu este neapărat cei optim în raport cu un public larg, acesta din urmă va trebui să aştepte transpunerea în discurs general a constatărilor făcute de economişti sau de cercetători ai dinamicii culturilor lumii pentru a-şi confrunta observaţiile cotidiene inevitabile cu caracterizări mai limpede înscrise într-o continuitate locală a reflecţiei.

Odată clarificată accepţia – parţială şi, orice am face, tendenţioasa – în care alegem să gândim termenul de globalizare, mi se pare util să vedem, într-un fel de relativitate pragmatică greu de eludat, cum tind să întrebuinţeze termenul de globalizare alte ţări/ entităţi cu ale căror economii sau culturi putem prevedea că vom avea de-a face. Mă refer, de exemplu, la Franţa.

Uniunea Europeană şi Statele Unite, dacă tind să descifrez globalizarea în termeni de acţiune economică sau culturală a câtorva mari puteri asupra restului lumii. M-aş putea referi la Ungaria, Bulgaria, statele vecine nouă apărute în spaţiul ex-iugoslav, dacă optez pentru interpretarea în termeni de interacţiune spontană. Oricare ar fi grupul de tari a căror reflecţie asupra globalizării mă interesează, va trebui să încerc să răspund la întrebări de tipul: care sunt asemănările şi deosebirile dintre modul de a se vorbi despre globalizare în Franţa, S.U.A., Uniunea Europeană.

Ungaria, Bulgaria etc.? Care este raportul dintre *europenizare*, contactele economice/culturale

„Organice" dintre vecini (atunci când ele nu sunt îngrădite sau deviate ideologic ori politic) şi globalizare? Este europenizarea doar o etapă în procesul de globalizare? Este *excepţia culturală franceza* compatibilă sau compatibilizabila cu europenizarea? E clar că un răspuns afirmativ la ultima întrebare aduce în tensiune dacă nu chiar în opoziţie globalizarea (văzută în termeni de *pax americana* nivelatoare, de „tăvălug" cum spun francezii) cu europenizarea. Dar nu e mai puţin adevărat că o definiţie politic atenuată a globalizării – ca

proces spontan, că darwinism economic/cultural ineluctabil precum cel biologic – ar putea întâlni o definire paralelă a europenizării (privită ca filtru prealabil care separa inexorabil economiile/ culturile „prospere”, „viabile” de cele aflate pe picior greşit acum sau de-a pururi într-o

Europa decretata.

După delimitarea viziunilor obiective şi subiective asupra globalizării care au curs în România, apar, fireşte, noi întrebări. Ce poate asimila şi ce trebuie să piardă cultura românească în cadrul unei globalizări

„Autoritare” în care ar rămâne într-o poziţie pasivă? Ce poate oferi şi ce poate prelua cultura românească în cadrul unei globalizări reciproce în care ar fi deopotrivă subiect şi obiect, alături de culturile cu care vine (sau alege să vină) în contact?

Pentru a răspunde la asemenea întrebări, ar trebui însă să cădem de acord asupra trăsăturilor şi înfăptuirilor care dau specificitatea identităţii culturale româneşti: dispoziţii bune sau mai puţin bune, de dezvoltat respectiv de estompat; realizări ale imaginaţiei artistice sau inventivităţii ştiinţifice, filosofice, politice care au intrat (nu au intrat încă) în circuitul internaţional; realizări relaţionale prin care s-au putut contura sau depăşi dificultăţi economice, politice sau culturale (unitatea lingvistică, devălmăşia, creaţia şi ritualitatea tradiţională, tradiţia ospitalităţii etc.). În toate aceste privinţe, aducerea la zi a unor cercetări anterioare (de la Constantin Rădulescu-Motru la Lucian Blaga, Scoala sociologică de la Bucureşti.

George Călinescu etc.) se impun, sunt chiar presante.

ALEXANDRU NEMOIANU

VITALITATEA CIOCOISMULUI

Ciocoismul a fost şi rămâne una dintre plăgile ce au vizitat periodic Neamul Românesc. Ciocoismul înseamnă răutate, prostie, nesimţire, suficientă, obrăznicie şi abdicare de la condiţia umană. Trist este faptul că fenomenul este prezent în dimensiuni endemice în viaţa socială a României de azi şi încă mai trist, că este manifest în proporţie ameţitoare în presă românească.

După Decembrie 1989, în presă românească a existat un moment de jubilaţie şi extaz. Oamenii au crezut sincer că pot scrie liber şi că cele scrise pot face o diferenţă în binele de mâine al ţării lor.

Adevărul este că această libertate de exprimare a avut urmări benefice. În România s-au scris şi se scriu lucruri de bună calitate şi valoarea lor va străluci într-un viitor nu foarte îndepărtat. Căci timpul, între multe altele, are marea calitate de a separa valoarea de non-valoare, sământa rodnică de pleava şi neghina. Dar în acelaşi timp ramele cu condei, elita de mahala care îşi vânduse tot ce se putea vinde regimului bolşevic, au rămas în jur. După o foarte scurtă vreme de deruta aceasta plagă

(fără nicio îndoială cea mai dăunătoare structura comunistă ce s-a perpetuat) a început să fie din nou activa şi să facă din nou ceea ce făcuse mereu: să otrăvească conştiinţe şi să propage răul pentru rău.

Mai întâi aceşti atleţi ai râului au trebuit să afle un nou stăpân şi l-au aflat în „Fundaţia pentru o societate deschisă” (deschisă oricui mai puţin intereselor perene româneşti). Apoi au făcut anume schimbări cosmetice:

dacă în socialism li se cereau trei lucruri, să laude puterea lumească, să insulte neamul românesc şi să îngaime blasfemii asupra Bisericii Ortodoxe Române apoi aceleaşi trei lucruri li se cer şi de către „Fundaţie”.

Esenţa este aceeaşi, schimbat este doar numele celor aflaţi azi în fruntea bucatelor!

Aceşti nevertebraţi găunoşi folosesc formule care le-au fost comandate, practica fără ezitare dublul standard, mint fără îndoială, spun una şi fac alta, reeduca în folosul noilor stăpâni. Ar fi peste măsură de lung şi mă îndoiesc că ar fi de folos să dau exemple. Ar fi destul ca un cititor, cât de cât curios, să ia la rând câteva dintre principalele publicaţii româneşti şi să vadă că o singură „linie” este promovată şi iarăşi destul ar fi aceluiaşi cititor să caute răspunsul la întrebarea simplă pe care strămoşii noştri veniţi cu legiunile Romei au sintetizat-o, „cui bono”, cui anume îi foloseşte? Această elită de mahala practică un liberalism artificios sau, încă mai exact, au furat expresiile liberalismului şi „dreptei” dar nu şi caracterul lor. „Linia” unei „anume” părţi a presei româneşti (din ţara sau din exil) identifică interesele unei plutocraţii amorale, o dreaptă castrata, lipsită de orice originalitate şi orice urmă de caracter şi faptul că este purtată prin slugoi care repetă mereu şi mereu ceea ce ei cred că jupânii clipei istorice ar voi să audă.

Filosofia ciocoismului gazetăresc românesc este cea a nevestei

lui Pristanda, „Ghiţă, Ghiţă pupă-l în bot, şi papa-i tot". (Întâmplarea, care din fericire nu este de tot oarbă, face că pupatul acestor rame dubioase să nu fie spre „bot" ci spre orificiul dimpotrivă iar „pupatul" este sărăcăcios şi trezit, pe măsură preţuirii ce o merită asemenea slugoi.)

Ciocoismul gazetăresc practicat de o „anume".

parte a presei româneşti este malefic în mai multe chipuri. În sine spectacolul degradării, decăderii din condiţia umană este dureros şi umilitor. Dar acest ciocoism gazetăresc are implicaţii cu mult mai grave.

Ciocoismul gazetăresc românesc a devenit agresiv. O agresivitate de şatra şi gloata care se reduce la insultă şi interpelaţie fără har de genul „te crezi mai bun?" (Că singur exemplu aş oferi corul de schelălăieli care au însoţit absolut benignă remarca după care

România ar trebui să caute asocierea la organisme internaţionale (personal nu cred că această asociere ar fi spre binele României!) „cu demnitate". Simpla pomenire a acestei minimale virtuţi omeneşti.

„Demnitatea", a făcut pe ciocoi să turbeze. Şi pe bună dreptate, căci din sau de la ea au abdicat ei!

Marginalizarea sau excluderea din viaţa publicistică a celor care nu cred în virtuţile capitalismului sălbatic (sau a instituţiilor care îl slujesc şi care, în paginile unei „anumite" părţi a presei româneşti, au ajuns a fi deificate) nu va face decât să radicalizeze pe cei care vor căuta o anume măsură de dreptate socială în viitor. La fel de dăunătoare se va dovedi şi practicarea din slugărnicie (marca de bază a ciocoismului) a unui rusofobism anacronic în condiţiile în care (toţi ar trebui să fim de acord măcar în asta)

geografia nu poate fi schimbată.

Iresponsabilitatea unei „anume" părţi a presei româneşti va face mult rău dar acest rău va fi trecător.

Slugărnicia jurnalistică reprezintă un fenomen parazitar şi deci sortit dispariţiei şi trecerii în lada cu gunoi a istoriei. În acelaşi timp fenomenul respectiv dovedeşte vitalitatea ciocoismului şi avertizează asupra periculozităţii şi esenţei lui dezgustătoare.

ORIGINI 37 – 48

(July-August)

SANDA GOLOPENTIA

INTELECTUALUL ŞI POLITICĂ

Problema raportului – real sau dorit – dintre intelectuali şi politică în zilele noastre ne pare a fi prilej mai degrabă pentru întrebări decât pentru afirmaţii. Le vom formula, în cele ce urmează, pe câteva dintre cele la care ar fi să căutăm, împreună, răspuns.

Prima întrebare este, fireşte, cum definim intelectualul (sau intelectuală)? E clar că definiţia largă

— Cei care creează sau pun în circulaţie idei – nu ne poate ajuta în momentul de intensificare galopantă a industriei culturale (şi a diviziunii muncii culturale) pe care îl trăim. Astăzi, produc sau pun în circulaţie idei, pretutindeni în lume, un număr incalculabil de agenţi culturali despre care nu vom fi nicicând tentaţi să spunem că sunt intelectuali. În viziunea, la care subscriu, a lui Albert Camus, a fi intelectual pare de altfel a corespunde mai degrabă unei vocaţii decât unei profesii, funcţii sau investituri culturale. Intelectual ar fi, după Camus, cel care se împotriveşte viu şi ferm aservitorului „ar du temps”, care este, în mod voit şi constant, neasimilat şi neasimilabil. Iar pentru Edward

Said, rolul de intelectual, pe care nu îl pot juca autentic decât puţini, presupune o triplă asceza de neeludat.

Intelectuali vor fi acei producători de cultură care menţin, neispititi de succes, o poziţie de outsideri (atât în raport cu cultura în care acţionează cât şi în raport cu modele şi modelele de gândire ale culturilor dominante pe plan mondial), care îşi pun în joc, prin acţiunea specifică de intelectuali, reputaţia şi „puterea”.

profesională, intervenind spre mai bună soluţionare a unor probleme în raport cu care nu sunt, în sensul tehnic al cuvântului, specializaţi sau îndreptăţiţi să intervină (căci intelectualul nu e un expert şi îşi risca, pe durata asumării rolului prin care îl definim, poziţia şi producţia culturală, cu avantajele care derivă din ele);

care, în sfârşit, va rosti cu fiecare prilej adevărul în direcţia Puterii (fie că e vorba de stat sau guvern, de instituţii consacrate, de culturi sau modele dominante, de modele sau de tradiţii locale de gândire şi existenţa).

A defini aşadar intelectualii prin reţelele în care se dispun şi prin tipul lor de sociabilitate – cum o face, de pildă, Regis Debray, când spune că, în Franţa, „puterea intelectuală” (ghilimelele şi atitudinea pe care o exprima îmi aparţin) e deţinută cu precădere de universitari

între 1880 – 1930, de editori și cercurile lor între 1920 – 1960 și de mass-media de la 1968 încoace – nu ne convinge, după cum nu subscriem nici la ideea, curentă, că intelectualul se înscrie în clasa pragmatică mai largă a „liderilor de opinie”, în cea, biologicculturala a generației, sau în oricare alt club ori microcosm social. O excepție la această rezervă, care se cere evident meditata, o reprezintă, poate, opoziția între mediul urban și cel rural, relevanta unei certe, chiar dacă încă insuficient explorate relații între concentrarea umană în comunități complexe și apariția cu precădere a unor inși care să adopte rolul de intelectual sau de intelectuală. Răspunsul nostru de moment la prima întrebare este deci: înțelegem prin intelectual nu un tip de agent sau de statut cultural, ci un *rol* asumat, cu conștiința riscului și amatorismului, de profesioniști sobri și tenaci ai unui sector precis al culturii.

Fiind vorba de un rol, acesta va fi, prin forța lucrurilor, adoptat *intermitent*. Nu ne pot convinge indivizii în a căror biografie rolul covârșește existența, dovada declinul trist previzibil al faimei unui Sartre, care a semnat, direct sau prin procura, angajat sau mai puțin, cel mai mare număr de petiții și manifeste în

Franța secolului XX.

Fiind vorba de un rol și nu de un statut sau de o funcție permanenta, intelectualul nu poate fi tratat ca profet (erou sau *jolly joker*) fără a intra într-un hățiș de falsificări și fetișizări care se soldează, la început, cu o dependentă dezarmată, iar ulterior cu dezamăgirea

(vezi traiectoria aceluiași Sartre, de la participarea la oracolul dual „Sartrearon” – vocea, mai discretă, a lui

Raymond Aron a rezistat incomparabil mai bine în timp

— La derizoriul „Sartron” în care s-a preschimbat după

1968).

Fiind vorba de un rol, în sfârșit, interpretarea lui colectivă (de către școli sau grupări literare, culturale, științifice etc.) este, cel puțin, problematică. S-au făcut, și ar fi bine să se facă și pentru cultura română, interesante analize (cum ar fi cele ale lui Jean-François

Sirinelli) ale ansamblului de petiții, manifeste sau liste de sprijin datorate intelectualilor francezi în secolul XX

care le-a văzut apariția și declinul. Dar nu e mai puțin adevărat că, pentru majoritatea semnatarilor, adeziunea la textul matca este

parţială, că se semnează şi din oboseala, ca factori afectivi şi calcule „strategice”.

colorează la rându-le, uman, prea uman, decizia de a se înscrie într-un „cor” intelectual.

O a doua mare întrebare care se pune este: există culturi sau momente în care e preluat cu precădere rolul de intelectual? Pe drept sau pe nedrept, continuăm să credem că intelectualii au devenit vizibili abia în Franţa secolului XX, la sfârşitul căruia li s-ar fi şi încheiat, după unii, prestaţia, şi că cei care-i prefiguraseră (Voltaire sau Madame de Staël bunăoară)

veneau mai mult sau mai puţin din acelaşi spaţiu occidental european. E adevărat că, în cultura americană, „grupurile” de intelectuali (*rolurile colective* în viziunea noastră) par a fi mai rare. Dacă ne limităm însă la vocile care au intervenit major, nume ca Ralph

Waldo Emerson, Henry David Thoreau, Susan Sontag.

Noam Chomsky sau Edward Said stau cu cinste alături de cele ale lui Émile Zola, Simone Weil, Albert Camus.

Jean-Paul Sartre, Raymond Aron, Marguerite Duras său

Luce Irigaray. Şi mai sunt atâtea culturi, din America

Latină, Asia, Africa sau Australia, pe care le cunoaştem insuficient şi în care, de bună seamă, rolul de intelectual a fost, prin forţa lucrurilor, asumat. Dacă nu din alte raţiuni, cel puţin pentru că în aceste spaţii viaţa curge tot greu, cu căutări şi tranziţii tot atât de aprige, iar nevoia din care se naşte intervenţia punctuală a intelectualului este tot imperioasa.

Ne putem de altfel întrebă şi dacă, în sistemele complexe, care au încetat să-şi oculteze pluralismul şi îl negociază, acceptând deschis confuzia şi conflictele aferente, rolul de intelectual nu a devenit încă mai riscant şi mai destabilizator pentru existentele celor care îl asuma decât era în societăţile forţat unitare şi aliniate la sisteme de valori imuabile ale trecutului încă apropiat.

A treia, inevitabilă, întrebare priveşte sensul pe care îl dăm termenului *politică* în titlul de la care am pornit. În opoziţie cu cel relativ sever delimitat, pe care l-am dat cuvântului *intelectual*, optam în cele ce urmează pentru o interpretare largă a cuvântului politica, prin care vom înţelege deopotrivă viaţa de zi cu zi a cetăţii şi, mai modern, problemele mari ale statului sau guvernării. Prin această opţiune definim implicit rolul pe care şi-l asuma intelectualul că

*întotdeauna politic*. Intelectualul este, cu alte cuvinte, un profesionist al culturii pe care nevoile clipei îl împing, din când în când, să migreze temporar spre tărâmul acţiunii politice. De modul în care intelectuală sau intelectualul vor şti să-şi delimiteze intervenţia în raport cu acţiunea politicienilor şi s-o impună, nu numai altor intelectuali, ci şi, şi mai cu seamă, altor grupuri umane, depinde reuşita rolului adoptat. În mod ideal întotdeauna liber asumat şi liber părăsit, rolul acesta nu poate fi jucat decât în raport cu o problemă care interpelează profund existenţa celui care se simte

„Chemat" să pună umărul spre a ajuta la rezolvarea ei.

„Intelectualul de serviciu", care propune soluţii cu privire la tot ce înfruntăm, îşi diluează rolul prin limbuţie lacomă. Suntem, fiecare, sortiţi unui anume număr şi fel de fapte pe care, tineri, le presimţim, iar odată mături, ajungem să le chiar cunoaştem. Cei care, în loc să intervină în numele unicităţii lor existenţiale contopite cu luciditatea pe care le-o da profesia, încearcă să funcţioneze ca translatori (sau vulgarizatori) ai soluţiilor altora (ale guvernului, ale altor culturi, ale marilor puteri economice sau financiare) în direcţia unor mase uşor de convins pe moment dar niciodată astfel pe termen lung, sunt orice

— Pedagogi naţionali sau transnaţionali, condeieri fotogenici, personalităţi autoproclamate – dar nu intelectuali. Pentru a juca pe un răstimp rolul de intelectual, se cer coaceri îndelungi ale încrederii autentice, prin munca în care ai dobândit siguranţă şi rost. Numai astfel, exportând spre o problemă care te depăşeşte, cum îi depăşeşte pe toţi ceilalţi, siguranţă obţinută firesc de-a lungul unei vieţi continuu atente, poţi avea şansa de a ajuta – cu o iotă – la mai buna vieţuire împreună a concetăţenilor sau semenilor.

Se mai pune apoi şi o altă întrebare. Poţi asuma realist rolul de intelectual în raport cu o comunitate de care te-ai rupt parţial prin emigrare sau exil, căreia nu-i mai simţi, prin atingere zilnică, pulsul eşecurilor și al reușitelor? Paradoxal, răspunsul afirmativ mă tentează.

Din afara ţării de origine, unele lucruri se văd mai clar:

raportul dintre trecut, prezent şi viitor, pe care nu-l mai maschează cele o mie şi una de iluzii sau amărăciuni ale clipei; felul în care ţara sau cultura respectivă e privită în alte ţări sau culturi şi, mai cu seamă, în ţara în care trăieşti. Marea dificultate constă însă în aceea că, departe de comunitatea pe care doreşte s-o servească într-o clipă inspirată a vieţii sale, intelectualul extras din contextul său firesc îşi va

găsi mai greu „adresaţii”, va înainta spre ei mai puţin convingător decât dacă le-ar fi împărtăşit zi de zi traiul şi temerile. Pe de altă parte, cum – în mintea mea cel puţin – rolul de intelectual e croit mai degrabă pentru interpretarea individuală decât pentru cea colectivă, pentru outsideri decât pentru insideri, s-ar putea ca trăitul „departe şi deoparte”, cum spunea Hortensia Papadat-Bengescu, să-şi aibă şi partea lui bună. Că el să decanteze intervenţia, eliberând-o de tot ce, în ea, e încă dorinţa naivă de a acţiona şi nu de a servi, de lestul aspiraţiilor noastre mereu prea voluntare şi lăsând-o să înainteze spre acceptare sau respingere numai în virtutea ecoului pe care îl trezeşte, în ciuda distanţei şi a invizibilităţii în cotidian a autorului ei, intelectual efemer, care reintră parcă mai limpede în umbră după aceea.

ION CARAMITRU.

Ministrul Culturii

(Cuvânt de deschidere la Colocviul traducătorilor din literatura română în alte limbi)

Biblioteca Naţională de Poezie, Ipoteşti, 14 iunie.

2000

ANUL EMINESCU

Ar trebui să încep prin a vă spune că visăm la momentul când o să fiţi aici, încă din februarie anul trecut. A fost un efort uriaş să putem ajunge la sfârşitul unor lucrări care înseamnă, pe de o parte, o înţelegere ce trebuia câştigată în jurul tău, pe urmă o finanţare care trebuia deschisă, pe urma oameni care să facă lucrurile pe care le visezi şi, evident, să fii convins că acestea au o anumită calitate şi moralitate faţă de care toată lumea să aibă aceeaşi reverenţă. Acest lucru era evident, în momentul în care, cu sprijinul uniunilor de creatori şi a societăţii civile, cultural artistice, ca să spunem aşa, am fost propus ministru al culturii. Nu a fost o decizie politică. În acel moment nu eram decât un membru de partid înscris într-o opoziţie anticomunistă ferventa şi în interiorul activităţii uniunilor de creatori, Poate cei care au plecat mai demult din România, nu ştiu că s-au mai înfiinţat şi alte organizaţii printre care cea a oamenilor de teatru.

UNITER, în februarie 1990, pe care am condus-o şi o conduc şi acum ca preşedinte. Am creat, în 1995.

Alianţa Naţională a Uniunilor de Creatori, care a fost un organism extrem de necesar vis-à-vis de începuturile unei cenzuri de o manieră cu totul nouă pentru înţelegerea noastră.

Ce înseamnă acea cenzură, ca să mă înţelegeţi mai clar. Nefiind vorba de o cenzură imediat politica, sau creat premisele unei cenzuri economice, prin supracentralizarea tuturor instituţiilor din ţară cu caracter artistic cultural la Ministerul Culturii. Automat, instituţii, care nu au fost niciodată în subordinea

Ministerului Culturii au trecut şi au fost controlate de un minister foarte politizat, într-un moment în care coaliţia de guvernământ cuprindea partidul, pentru mine, neocomunist, PDSR, dar şi Partidul România

Mare, care, mai mult sau mai puţin, conducea

Ministerul Culturii.

Aceasta supracentralizare a creat o sincopă foarte gravă în aş pune, libertatea de expresie în domeniul culturii. Atâta vreme cât toate instituţiile erau controlate dintr-un singur loc, nici măcar autorităţile judeţene nu mai aveau ceva de spus, ca să nu mai vorbesc de cele municipale sau orăşeneşti, care la rândul lor deveneau dependente de o voinţă politică ce se exprima, plastic vorbind, într-o coadă nesfârşită de aproape 300 de instituţii care trebuiau să stea la rând pentru a-şi primi bugetul şi evident să respecte o nouă politică de cadre pentru managementul acestor instituţii. Ne-am ridicat atunci, împreună cu preşedinţii uniunilor de creatori precum: Uniunea Scriitorilor, Uniunea Artiştilor

Plastici, Uniunea Arhitecţilor, Uniunea Compozitorilor şi am creat Alianţa Naţională a Uniunilor de Creatori.

Am creat astfel un pol de rezistenţă la această ingerinţă, sprijinind unele acţiuni de judecată în contencios pe care unele consilii judeţene le-au deschis împotriva deciziilor guvernamentale de atunci şi am reuşit să ponderam, să întârziem decizii grave, care puteau fi luate până în 1996, când, ca rezultat al alegerilor, la putere a venit o altă coaliţie.

Prima mişcare pe care am simţit nevoia să o facem, şi asta în permanenţă în colaborare şi în directă conseillere cu societatea civilă exprimată de aceste asociaţii profesionale a fost descentralizarea deciziilor manageriale şi bugetare. 186 de instituţii care fuseseră aduse cu forţa în administraţia Ministerului Culturii au fost date înapoi oraşelor şi judeţelor care, de drept, le aveau prin tradiţie în administrare şi am început să lucrăm asupra democratizării deciziei politico-financiare a Ministerului Culturii. Am impus atunci ca

prioritate absolută a activităţii noastre Programul

Naţional de Restaurare a Monumentelor, care în istoria

Ministerului Culturii a creat un capitol de subvenţie specificat în legea bugetului naţional, ceea ce pentru

1997 a reprezentat o sumă mai mare de 20 de ori decât cea din 1996. A fost o surpriză, pentru toată lumea şi chiar şi pentru mine. Argumentul suprem cu care am convins cabinetul să voteze un asemenea buget, aducând toate documentele necesare şi arătând limpede ceea ce dorim să facem, este că putem ruga oamenii să strângă cureaua în aşteptarea unor momente mai bune, dar nu putem ruga monumentele să nu se prăbuşească. Prăbuşirea monumentelor istorice ale României este un fapt real. Ele s-au prăbuşit şi datorită celor trei cutremure mari din 1940.

77 şi 90, dar şi activităţii de demolator şef a lui

Ceauşescu, care a avut în completare un rol extrem de important. La aceasta s-a adăugat, fără doar şi poate, neputinţa financiară şi de program, a guvernelor ce sau succedat după 1990 şi care au lăsat la urma preocuparea vis-à-vis de aceste lucruri. Am moştenit o stare îngrozitoare la acest capitol care, după părerea mea, este fundamental în reconstrucţia unei culturi că a noastră. Pe lista naţională a monumentelor istorice se afla înscrise oficial 20 de mii de monumente. Din aceste

20.000 de monumente „au intrat în patrimoniul mondial

UNESCO. de la cinci, câte erau în 1996, la 30 de monumente câte sunt acum, Ultimele sunt legate de cetăţile dacice şi de oraşul Sighişoara.

Problema democratizării deciziei şi subvenţiei pe care Ministerul Culturii cu banii puţini pe care îi are, trebuia s-o facă, s-a hotărât, aş spune, punând ghilimelele de rigoare, în Biroul Politic al Alianţelor de

Creatori. Acolo am decis să spargem monopolul

Ministerului Culturii de a finanţa numai zece edituri, care puteau primi bani de la stat pentru comanda de carte, luând în calcul realitatea pieţei de carte din

România, care ţine de boom-ul editorial, care – alături de cel care ţine de telefonie şi de informaţie – este cea mai extraordinară realitate a noii lumi. Era absolut ilogic şi imoral să nu sprijinim, prin licitaţie de titluri şi prin decizia unei comisii special create toate

editurile din ţară. Am spart acest monopol, au fost foarte mari suferinţe în interiorul editurilor. Următorul pas a fost cel prin care editurile au plecat din subordinea

Ministerului Culturii şi au devenit unităţi comerciale.

Până la urmă, unele din ele s-au privatizat, după ce, ţinând seama de rigorile acestei tranziţii au fost multe reclamaţii şi suferinţe. Însă, poate, gestul cel mai important a fost faptul că, moştenind un sistem de un grotesc absolut – vă descriu dumneavoastră, care sunteţi scriitori şi ştiţi ce înseamnă hotărârea unei comisii care trebuie să dea bani pentru cărţi – cum arată comisia de subvenţii în 1996 sau în această decadă în 92 – 96. Preşedintele comisiei era un secretar de stat în Ministerul Culturii, Dl. Mihai Ungheanu.

Comisia era formată din 21 de membri şi lucra pe baza unui regulament, care avea ca element fundamental votul şi aprobarea cu majoritatea simplă de vot de jumătate plus unu, în situaţii de dispută, iar ceilalţi 20

de membri din comisie erau, cu excepţia a 5 persoane, care erau din afară Ministerului Culturii, în directă subordonare a Domnului Ungheanu. Hotărârea se lua fără niciun fel de dificultate. În prezent, comisiile

Ministerului Culturii sunt comisii cu personalităţi selectate şi de cele mai multe ori propuse din interiorul societăţii civile în domeniu. Mai mult decât atât, niciun funcţionar al Ministerului Culturii nu avea drept de vot şi nici de veto. Acelaşi lucru se petrece acum.

Fondurile pe care le-am avut, începând din 97, când au fost de-a dreptul spectaculoase pentru momentul istoric pe care-l parcurge România şi realitatea ei economică, au scăzut la Ministerul Culturii, cu toate eforturile pe care le-am făcut. Am fost silit anul trecut, în septembrie, să-mi dau demisia pentru refuzul

Ministerului de Finanţe şi al Primului Ministru de atunci de a adăuga la bugetul Ministerului Culturii pe 1999

fondurile promise, şi recomandate de altfel de

Consiliile de Cultură ale celor două camere pentru întreţinerea la minimum a culturii româneşti. Deşi, cu o zi înainte mai aveam negocieri pentru suplimentarea bugetului, a doua zi, când a avut loc şedinţa de guvern, în care s-a anunţat respectivă rectificare de buget.

Ministerului Culturii nu i s-a dat niciun leu, ci i s-au luat

2 miliarde, suma care reprezenta o oarecare economie pe care o

făcusem în materie de personal. A fost şi momentul în care, în dispută ce s-a născut, ministrul finanţelor a spus că în vremuri grele, în vremuri de restrişte, cultură se opreşte. A fost o replică ce pe mine, vă puteţi imagina, cât de mult m-a putut revolta şi i-am spus spontan: „D-le ministru, cultura nu se opreşte niciodată! Eu mă opresc în acest moment”. Şi mi-am pus demisia pe masă, a doua zi prezentând-o şi preşedinţiei. După patru săptămâni s-au găsit acei bani.

Astfel încât Ministerul Culturii a primit nişte fonduri, dar nu atât cât ar fi fost nevoie, şi foarte târziu, pentru a putea fi folosiţi rezonabil, în luna noiembrie, cu patru săptămâni înainte de încheierea anului financiar.

Totuşi a fost un balon de oxigen cu care ne-am putut întreţine instituţiile şi unele din activităţi. Atunci, ţin bine minte, Comisia de achiziţie de carte, prin subvenţii, care avusese numai 5 miliarde de lei la dispoziţie pe tot anul 1999, făcuse un protest public pentru micimea sumei, o scrisoare deschisă preşedinţiei, primului ministru, guvernului, lui

Dumnezeu, încercând să convingă că acest domeniu nu poate fi lăsat de izbelişte. Am putut adăuga din suma care am primit-o încă 5 miliarde la acest capitol şi o sumă infinit mai mare decât o avusesem pentru o achiziţie de carte pentru biblioteci, acţiune pe care

Ministerul Culturii şi-a apropiat-o în totalitate. În

România de astăzi, numai Ministerul Culturii cumpăra cărţi pentru biblioteci, deşi nu este absolut logic. Ar trebui ca şi consiliile locale şi consiliile judeţene să prevadă în bugetele lor bani pentru carte.

Am schimbat politica puţin pe acest an. Am redus la instituţiile de spectacol subvenţia, în speranţa că îşi vor putea vinde mai bine biletele şi vor putea să facă venituri mai mari, şi am încercat tot ce era posibil pentru a scădea preţul cărţii. Preţul cărţii nu poate scădea decât prin subvenţie, pentru că subvenţia presupune un preţ controlat şi editurile nu pot pune preţul pe care-l vor, sau prin facilităţi fiscale, lucru pe care l-am obţinut până la un moment dat la reducerea la jumătate a platii TVA-ului pentru publicaţiile culturale şi scutirea de TVA pentru carte. Am avut anul trecut o reducere la zero a TVA-ului pentru carte şi n-am obţinut decât mărirea de la 13 % la 16 % a TVA-ului pentru publicaţii, pentru o egalare a TVA-ului per total. Cred că ce am putut să facem din puţinul pe care-l avem a fost să orientăm

către subvenţie de carte mai multe fonduri ca oricând. Faţă de cinci miliarde anul trecut, plus cinci pe care le-am primit la sfârşitul anului, anul acesta am orientat 20 de miliarde de lei pentru subvenţia de carte.

Trebuie să ştiţi că cererile editurilor au însumat peste

250 de miliarde de lei. Avem 5 miliarde de lei pentru achiziţie de carte la biblioteci şi abonamente pentru reviste culturale.

V-am spus aceste lucruri pentru că în momentul în care am decis să propun guvernului că anul 2000 să poarte numele lui Eminescu – asta a presupus nişte obligaţii asumate la nivel guvernamental – am ştiut atunci că capitolul cel mai important va fi capitolul editorial.

Am sperat, cum era şi normal, că, odată la 1.000

de ani, când Eminescu se întâmplă să împlinească 150

de ani de la naştere, în ultimul an al secolului, al mileniului, România să onoreze acest eveniment în mod excepţional. Era cazul că guvernul şi automat

Ministerul de Finanţe să dispună că bugetul Anului

Eminescu să fie un buget separat de bugetul

Ministerului Culturii, să fie un buget special al ţării, al guvernului pentru acest eveniment. În februarie 1999, guvernul a aprobat de principiu, printr-o notă pe care am prezentat-o, numirea anului 2000, Anul Eminescu, cu toate implicaţiile necesare, dar abia în septembrie

1999 am putut să prezentăm hotărârea de guvern care să cuprindă întreaga manifestare pe luni, zile, şi evenimente, şi, evident, cu cererea de a primi un buget special. Trebuie să ştiţi că nu am primit acest buget special. Nu am primit dintr-un anume tip de cinism, cu care am început să mă obişnuiesc, în cazul în speţă, cinismul fiind împărţit în mod egal de fostul Prim

Ministru Radu Vasile şi ministrul de finanţe.

S-a aprobat acest periplu eminescian de un an de zile în ţară şi în străinătate, cu obligaţia că costurile lui să fie deduse din bugetul Ministerului Culturii, asta care este. Şi totuşi îl facem. Şi cred că am reuşit până acum, la jumătatea lui, să avem câteva rezultate bune, notorii chiar, între care se numără, evident, şi prezenţa dumneavoastră aici. La 15 ianuarie, în acest loc, s-a inaugurat, în mod oficial Memorialul Ipoteşti, care este astăzi o realitate. A trebuit să schimbăm

proiectele arhitectonice şi să ajungem la o formulă de acest tip, să restaurăm casa lui Eminescu, casa părintească, pe locul unde a fost şi, pe baza informaţiilor pe care le-am avut, sau arhitecţii le-au avut din fotografii şi din descrieri. E vorba de corpul casei, nu numai de fundaţie, de biserica ridicată de căminarul Eminovici şi de biserică ridicată de Iorga. Alături am construit o casă de oaspeţi, cu 25 de camere, având toate facilităţile moderne necesare. Bibliotecii de poezie

Mihail Eminescu. Dl. Laurenţiu Ulici a donat 10.000 de cărţi de poezie. Am încercat să creăm un spaţiu, nu numai nostalgic dar şi pragmatic în acelaşi timp, natural prin preluarea părţii din pădurea şi lacul unde

Eminescu, se presupune că se plimba.

Până în acest moment, dacă nu greşesc, avem aproape 40 de titluri apărute în această Bibliotecă

Eminescu, care apare anul acesta aniversar, program aprobat de o comisie constituită în mod special pentru acest an, şi pot să vă anunţ cu mare bucurie hotărârea guvernului prin care din rezerva bugetară a statului, se disloca 2, 5 miliarde de lei pentru achiziţionarea celui mai modern echipament de facsimilare pentru manuscrisele lui Eminescu. Speranţa mea este că aceasta aparatura, care după ce va încheia facsimilarea caietelor lui Eminescu şi tot ce rămâne de la el, să lucreze mai departe cu celelalte documente importante pe care sunt convins că şi Biblioteca Academiei şi

Biblioteca Naţională şi multe alte colecţii le au. Cu ocazia aceasta cred că unul din cele mai importante visuri ale înaintaşilor noştri, acela că nu poţi spune că-l cunoşti pe Eminescu până nu ai toată opera lui pe masa de studiu, se încheie. Nu ştiu dacă până în 15

Ianuarie 2001 vom reuşi să facem întreaga lucrare.

După cunoştinţa mea, echipamentul este foarte rapid, foarte modern, nedistructiv; cartea nu trebuie deschisă decât pe jumătate, deci nu trebuie forţată şi multe alte facilităţi de tip modern care pot duce la un rezultat foarte bun.

Suntem la jumătatea anului şi cred că elementul cel mai important din tot ce am spus până acum este faptul că Eminescu trebuie tradus. Trebuie tradus bine, trebuie înţeles de traducători. E un poet greu de tradus, complicat şi nu în toate limbile lumii sună la fel de bine.

Am reuşit până acum 8 apariţii în 8 limbi şi urmează ultima

apariţie, care este în traducerea domnului Adrian

George Săhlean. Vă aşteptam, şi acesta este mesajul meu de prietenie, cu asemenea traduceri, pe care, vă promit, din punctul meu de vedere, al ministerului pe care-l conduc, le vom publica imediat. Eminescu şi

România au nevoie de acest efort de creaţie.

ORIGINI 39 – 40

(September-October)

ŞTEFAN STOENESCU

*Eminescu 2000*:

*LUCEAFĂRUL* DIN CYBERSPACE

*Doamnei Prof. univ. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Busulenga*

*Eminent eminescolog şi om de înaltă cultură*.

*La a 80 aniversare, recunoscătoare omagii*.

Iată, cum era de aşteptat, capodopera eminesciană se bucura de atenţia iubitorilor de frumos pretutindeni în lume unde trăiesc locutori ai limbii române. Impulsul generos de a împărtăşi şi altora o bucurie estetică, un entuziasm cultural ţine de structură intimă a omului trecut prin şcoală. De aici şi tentaţia de a echivala în limbi de largă circulaţie textele de excepţie ale unei culturi mai restrânse spre a le facilita accesul şi a le lărgi audienţă internaţională.

Iniţiativa traducerii odată asumată, începe pentru transpunator travaliul sisific al depistării celor mai adecvate materiale lingvistice din tezaurul *limbii ţinta* şi al recompunerii lor în aşa fel încât să se poată recunoaşte cât de cât timbrul, atmosferă, imageria de bază, *tempo*-ul, încărcătura semantică (idei şi simţăminte), arhitectura poemului, romanului sau piesei de teatru. Oricare ar fi genul literar, efortul traducătorului (fie că e vorba de un „el” sau de o „ea”)

este la fel de complex şi de polivalent, întrucât activitatea sa este chemată să joace rolul de ambasador al scriitorului în altă cultură. Traducerea beletristică este arta interpretativă şi ca atare atributele sale nu trebuie măsurate nici cu cotul, nici cu cântarul precupeţului. Între spiritul şi litera textului prioritatea ar trebui să fie acordată întotdeauna întregului, codrului şi nu copacilor, ramurilor sau frunzelor, vuietului şi tenebrelor ca şi navalei de raze din luminişuri. Şi e firesc să fie astfel pentru că fiecare altă limbă este un univers aparte, cu legităţile sale proprii. Traducerea nu este o copie ce se suprapune exact peste textul originalului, după cum nu este fotografie. Opera

tradusă se înscrie, fie şi temporar, într-o serie culturală nouă ce aparţine limbii în care este făcută echivalarea.

Termenii de comparaţie pentru Eminescu în engleză se extind pe întregul segment al modernităţii începând cu

Renaşterea (modernitatea timpurie) şi încheindu-se cu poeţii prerafaeliţi, adică între Edmund Spenser şi opera de tinereţe a lui William Butler Yeats. Pe acest arc de timp s-a definitivat profilul englezei moderne, aşa cum între 1866 şi 1887 s-a petrecut miracolul lingvistic care a promovat romană printre limbile capabile de a vehicula şi crea marea cultură. Care sunt aşadar seriile poetice britanice ce comporta sporadice sau frecvente asemănări cu demersul eminescian? În

Renaştere: E. Spenser, W. Shakespeare şi J. Milton; în

Romantism: W. Wordsworth, S.T. Coleridge, G.G. Byron.

P.B. Shelley şi J. Keats; în poesia victoriană:

A. Tennyson, R. Browning şi M. Arnold; în perioada prerafelita, G.M. Hopkins, D.G. Rossetti, A.C. Swinburne şi W.B. Yeats. Studiile de literatură comparată ce implică aceşti poeţi sau alţi contemporani de ai lor pot deschide calea unor studii de arta traducerii în contexte culturale asemănătoare. Din ramura americană ne gândim la posibile omologii cu texte din opera lui

W.C. Bryant, E.A. Poe, R.W. Emerson şi chiar Walt

Whitman.

Fireşte, Eminescu în engleză nu trebuie să devină un conglomerat de modalităţi şi stiluri ce nu-i aparţin, dar transpunatorul va izbuti cu atât mai bine dacă, din când în când, rezolvările sale vor evoca cititorului anglofon avizat, apropieri recognoscibile cu sonurile, tonalităţile şi melosul unuia sau altuia dintre mai-susamintiţii poeţi. Doar rareori ne va fi dat însă să întâlnim asemenea virtuozi în ale traducerii de poésie. Corneliu

M. Popescu îmi vine primul în minte din seria deschisă în 1930 de englezoaica E. Sylvia Pankurst, asistata de

I.O. Stefanovici şi provizoriu încheiată, în 1996, cu bostonianul Adrian George Săhlean. Între aceste limite temporale întâlnim numele unor Dimitrie Cuclin '38.

Petre Grimm '38, Roy MacGregor-Hastie '73, Corneliu

M. Popescu '78, Leon D. Leviţchi şi Andrei Bantas '78.

Brenda Walker împreună cu Horia Florian Popescu, în

’89, aceasta spre a nu-i pomeni decât pe aceia care au publicat volume de sine stătătoare. (Şi pentru a-mi justifica până la capăt aceasta înseriere cronologică, să amintesc că volumul lui C.M.P. a primit *BT* «*bun de tipar*» la 21 XII ’77, iar volumul comun L.D.L. și A.B. a primit BT-ul sau la 17 V ’78). Întreg acest *corpus* de texte traduse acoperă prioritar opera antuma şi, în grade diferite, constituie uneori reuşite certe, alteori reuşite parţiale, depinzând şi de lungime, şi de anvergura textelor originale. Căci, la urma urmelor, care traducător îl poate reconstitui integral şi exemplar pe Mihai Eminescu? Traducerea, repet, nu este un simplu proces de xerocopiere. Dacă ar fi, un singur individ ar putea oferi o integrală fără cusur a operei lui

Baudelaire sau Hölderlin, ca să nu-l mai pomenim pe

Shakespeare.

Şi totuşi vrem să ne asigurăm că traducătorul este de excepţie atunci când ne hotărâm să-l citim pe Homer sau pe Ovidiu, pe Dante sau pe Sofocle, pe Goethe sau pe Dostoievski, pe Cervantes sau pe Kafka. Acelaşi lucru vrem să ştim şi despre *Sfânta Scriptură*. Englezul cu înclinaţii artistice cauta *versiunea regelui Iacob*.

Romanul, *versiunea Radu – Galaction*. Fiecare generaţie, însă, tinde să traducă pentru sine cam tot ce s-a scris şi e demn de tezaurizat. Limba evoluează, iar traducerile, aproape fără excepţie, îmbătrânesc şi cad în desuetudine. Noi şi noi versiuni apar într-o concurenta firească, căci fiecare traducător de marcă are ceva de propus, un procedeu, o modalitate, o teorie chiar, pe care ar vrea să le valideze. Şi din această continua îmbogăţire şi creştere calitativă a moştenirii literare universale se înfrupta şi criticii specializaţi în evaluarea traducerii ca act cultural-literar. Ei au astfel la dispoziţie etaloanele, standardele, mostrele exemplare faţă de care comentează plusurile şi minusurile ultimelor achiziţii, le înseriază, clasifica şi ierarhizează.

Aşa vom proceda şi noi cu versiunile *Luceafărul*-ul.

Cea care navighează acum, în anul Eminescu, prin spaţiul cibernetic, a acostat în America sub forma unei corespondente electronice expediată de către cineva, pre numele său Marian, afiliat prestigioasei Hebrew

University din Ierusalim. Cum nu am alte repere bibliografice, trimit la această adresă:

marianvms. huji.ac.il primită la Redacţia revistei

*Origini* de la o corespondentă voluntară din statul Ohio.

Am înţeles că autorul e-mail-ului este doar un intermediar şi om de bine care doreşte să promoveze opera traducătorului (un „el" sau o „ea"), al cărui nume rămâne însă nespecificat, la dorinţa expresă, dacă am priceput eu bine, a transpunatorului însuşi. Aşa sunt traducătorii, cei mai mulţi dintre ei, fiinţe timide, copleşite de majestatea originalului – nişte slujitori umili ai culturii. Anonimatul aproape că le convine, îi prinde. Numele lor apare oricum în porţiunea de jos a foii de titlu sau pe contrapagina, scris cu caractere mărunte, sau se întâmplă să nu apară chiar de loc.

Foarte rar îl întâlnim pe vreo copertă. Abia în ultima vreme, aici în America, statutul traducătorului s-a ameliorat (şi sub raport strict pecuniar), breasla lor instituţionalizându-se. Traducătorul de poésie este el însuşi poet sau nimic altceva. Nu poţi executa

*Concertul pentru vioară şi orchestra* de Brahms, dacă tu eşti un biet scripcar de taverna sau de cafenea.

Dar să ne întoarcem la „Luceafăr". Oricine citeşte această capodoperă a poesiei româneşti rămâne uimit de perfecţiunea de cristal a întregului. Este o operă de bravură stilistică, un poem polifonic (sau pe mai multe voci) alcătuit din 98 catrene ce toate, absolut toate, se supun aceluiaşi tipar prozodic. Numai un talent uluitor ca al lui Eminescu poate susţine pe o asemenea întindere o suită narativo-dramatica într-o distribuţie atât de complex relaţionată: Cătălina, Hperion, Cătălin.

Demiurgul, Povestitorul, dar sprijinită pe o tehnică prozodică unificatoare ce se redeclanşează mereu la palierul sonor al poemului. Structura oricărui catren este aşadar peste tot aceiaşi, o alternantă a versurilor de 8 cu cele de 7 silabe, conform schemei: 8/7/8/7, cu rime masculine (purtătoare ale accentului) în versurile mai lungi şi, respectiv, cu rime feminine (lipsite de accent) în versurile mai scurte:

A fost o dată ca n pov EŞTI.
A fost că nicioDAtă.
Din rude mari împără TEŞTI.
O prea frumoasă FAtă.

Să mai observăm că versurile 1 şi 3 (impare), care au rima masculină, se epuizează într-o singură silabă, care de obicei se termină într-o consoana (în cazul exemplului ales, al primului catren, consoana este palatalizata sau uşor înmuiată, dar nu până la punctul de a deveni

vocală spre a se constitui în silabă de sine stătătoare). Cât priveşte versurile 2 şi 4 (desemnate prin numere pare), vom constata că rima feminină pe care acestea o materializează necesita două silabe, fiind o rimă compusă şi nu una simplă, că în versurile 1

şi 3. Dacă vom studia poemul sub acest aspect numai, vom constata, mai departe, că poetul recurge la o serie de variaţiuni pentru a nu sucomba unui mecacinism sterp. Astfel, vom întâlni situaţii în care rimele masculine (ale versurilor impare) se vor realiza fie prin vocale, fie prin diftongi, dar niciodată altfel decât printr-o singură silabă accentuată. În mod corespunzător, vom întâlni catrene la care rimele feminine (ale versurilor pare) se vor realiza prin consoane dure sau, mai ales, prin consoane lichide, care oricum au un statut sonor mai apropiat de condiţia semivocalelor, dar niciodată altfel decât prin utilizarea a doua silabe, din care întotdeauna ultima va fi neaccentuata. Am schiţat cadrul unei discuţii la nivelul rimelor tocmai pentru a sublinia marea şi subtilă artă a versului eminescian, arta care ridică probleme insurmontabile traducătorului ce are temeritatea să transpună întocmai acest reper. Dar de obicei lucrurile nu stau aşa pentru că de obicei se recurge la o schemă reductiv-didactica (pragmatică, deci) care notează pur şi simplu formula (simplă că orice formulă): *abab* la care traducătorul în engleză adera bucuros, mai ales că tacit, el (sau ea) va renunţa la cerinţă de a respecta particularităţile de bază ale rimelor (masculine şi feminine, simple şi compuse, consonantice şi vocalice)

pe motiv că în engleză sunt puţine cuvintele din fondul lexical de bază care să fie polisilabice şi deci să permită o anume flexibilitate a opţiunilor. În plus, limba engleză, fiind de tip analitic reduce şi pe această cale şansă ca prin desinenţe sau terminaţii ale conjugării sau declinării să mărească rezervă de cuvinte polisilabice. Astfel că, fără o conştiinţă prea încărcată, traducătorul în engleză al *Luceafărul*-ul accepta

„Inevitabilul" şi construieşte un catren, cu silabă buclucaşă eliminată, în formula: 8/6/8/6 – cu toate rimele masculine! E ca şi cum de la cheia unei partituri am elimina diezii sau bemolii de dragul de a uşura munca (cândva bine plătită) a copistului de stime muzicale. Şi pentru că sunt foarte mulţi a căror ureche insuficient exersata declară o versiune sau alta drept o impecabilă restituire a eufoniei eminesciene, să facem următorul experiment, prin care să supunem

catrenul cu care debutează *Luceafărul* la operaţiunea de lobotomizare. Obţinem: *A fost odată ca n poveşti, / A*

*fost că niciodat, / Din rude mari împărăteşti, / O prea frumoasă fat*. Evident, se pierde enorm. Eminescu în interiorul catrenului recurge la o dihotomie semanticosintactica. Primele două versuri formează o subunitate cvasi-independenta de a doua subunitate formată din versurile 3 şi 4. Mai departe, primul vers din fiecare subunitate reprezintă un enunţ sau o circumscriere tematică, de unde şi fermitatea rimei masculine. Al doilea vers din subunitate reprezintă o restrângere sau o delimitare a sensului din versul anterior, o pedală surdinizanta care înmoaie sau îndulceşte asprimea hotărâtă a versului anterior, ghidându-l spre o concluzie mai ambiguă, de unde şi spiritul conciliant şi concesiv al rimei feminine. De sigur ne situăm exclusiv pe terenul limbii române. Cu totul alte condiţii climaterice ne întâmpină în topografia atât de diferită a limbii engleze. Întrebarea care, aş zice, se naşte firesc ar suna: *La ce bun să pretindem că respectăm formele originalului, când de fapt tot ce putem realiza este un simulacru al acestora*?

Să facem un scurt bilanţ: trei dintre cei şase temerari transpunatori al *Luceafărul*-ul în engleză, toţi trei vorbitori nativi ai limbii române, Corneliu M.

Popescu, Leon D. Leviţchi şi Adrian G. Săhlean şi-au propus să conserve elementele prozodice ale originalului. CMP izbuteşte să reproducă în grade diferite mai multe catrene (cca. 1/10 din totalul poemului). Nu ştim dacă instinctiv sau cu titlu de experiment. LDL ţinteşte spre acest obiectiv într-un singur catren, dar într-un moment crucial al tramei poemului. Iar aşa, nu ştim dacă în mod deliberat sau nu. AGS, mai consecvent, pare a nu fi fost interesat de acest reper formal. Fiind singurul în viaţă, poate va depune, eventual, mărturie. Doi dintre transpunatori, britanicul Roy MacGregor-Hastie şi compatrioata să

Brenda Walker (care a lucrat însă în tandem cu Horia

Florian Popescu) au adoptat o strategie mult mai liberală în sensul că nu s-au lăsat constrânşi în vreun fel de cerinţe formale. Acestea subzista la ei, dar într-un plan secund şi când se actualizează, se actualizează şi când nu, se trece pur şi simplu mai departe. În fine, al treilea tip de realizare, poate mai îndrăzneţ, oricum mai ingenios, în opinia mea, a fost avansat de însuşi pionierul acestei serii încă din

1938. Este vorba de

Dimitrie Cuclin (1885 – 1978), personalitate de prim plan a muzicii româneşti clasice, autorul a douăzeci de simfonii de mare întindere, anvergură şi complexitate bruckneriana – din păcate prea puţin cunoscute şi executate – laureat al premiului naţional George

Enescu, profesor între 1922 şi 1930 la conservatoarele de muzică din Manhattan şi Brooklyn, iar după aceea la

Conservatorul regal de artă dramatică şi muzica din

Bucureşti. Tocmai datorită acestei creativităţi de excepţie, modul său de rezolvare trebuie cântărit cu grijă. Cuclin taie nodul gordian renunţând la una din perechile de rime. Tocmai la cea specific eminesciana, din versurile pare, prea dificilă şi complicată pentru limba engleză spre a putea fi echivalata de 98 ori!

Eliberând catrenul de tirania rimei tocmai în punctele cheie, în care câte o subunitate semanticosintactica trebuie să ajungă la o încheiere, în mod paradoxal, Cuclin obţine o relaxare şi un zvon de şoapte de tip eminescian, compensând în mod surprinzător (şi totodată firesc) absenţa flagrantă a rimelor feminine. Ca la şah, o calitate sacrificată poate scoate din impas partidă prin descongestionarea tablei de joc. Recunosc abia acum acest lucru, pentru că, cu ani în urmă (vezi *Secolul 20*, nr. 270 – 271, iunie-iulie

1983, p.162 – 166), l-am nedreptăţit pe Dimitrie Cuclin, bazându-mă pe o rapidă trecere în revistă de tip impresionist a demersului său. Iată însă că s-a ivit prilejul să reconsider acea judecată, afirmând acum, pe baza unui studiu atent, că volumul lui Cuclin – primul ce cuprinde integrala creaţiei antume a lui Eminescu – oferă multe prilejuri de încântare şi tot atâtea învăţăminte pentru o înţelegere teoretică a complexului domeniu al traducerii de poésie.

* * *

Pentru a nu rămâne cantonaţi în zona generalităţilor critice, m-am gândit să propun cititorilor acestui articol un exerciţiu de lectură comparată şi anume un catren din poemul *Luceafărul* în lecţiunea celor şase versiuni de care am vorbit. Le voi reproduce mai jos în ordine cronologică, lăsând cititorilor bilingvi plăcerea de a-şi stabili singuri ordinea preferinţelor.

Catrenul ales, al 53-lea, este, în ciuda aprentelor, deosebit de dificil pentru transpunator. Suntem în mijlocul unei scene iniţiatice, iar vocea aparţine personajului Cătălin:

*Şi ochii tăi nemişcători*
*Sub ochii mei rămâie*
*De te înalt de subsuori*
*Te nalta din călcâie*;

*Under my eyes keep thine and don't / Leţ them move on their wheels / And if I lift thee by the waist /*
*Thou must lift on thy heels* – Dimitrie Cuclin, „Lucifer".
«Bucovina» I.E. Torouţiu, Bucureşti [f.a.]1938, p.123.

[.] *And keep your eyes / aş firmly fixed fixed on mine, / aş I lift you with my hands about / your waist, narrow and fine*.
— Roy MacGregor-Hastie.
„Hyperion", University of Iowa Press, Iowa City, 1972, p.66.

*Your eyes into my eyes must glow, / Nor turn away, nor close*; / *And when I lift you softly, şo, / Râse gently on your toes*.
— Corneliu M. Popescu, „Lucifer".
Editura Eminescu, Bucureşti, 1978, p.183.

*Then aş I gaze into your eyes, / Don't move them to to and fro, / And when I lift you up just râse / On tiptoe and stând şo*; – Leon D. Leviţchi, „Hyperion", Editură
Minerva, Bucureşti, 1978, p.385.

*And then like this our eyes must meet, / And stay there, but not blinking / And when I try to lift you off your feet / Râse on your toes, smiling*; Brenda Walker şi Horia Florian Popescu, „The evening Star", Forest
Books, London & Boston, 1989, p.113.

*And leţ my eyes drink full your charm, / Linger into into their gaze / When lift from beneath your arm, /*
*Your heels on tiptoe caise*; – Adrian George Săhlean.
„The Legend of the evening Star", Prospero Press.
Newton, MĂ, 1996.

În concluzie, putem încerca, din perspectiva pe care m-am străduit să o evidenţiez, o refamiliarizare cu opera genială a marelui nostru poet naţional.

*nota bene*: Cât despre versiunea paraşutată în spaţiul cibernetic de către dl. Marian & Co., am discutat deja. Versiunea *„Luceafărul"-ul* pe care şi-o revendica dumnealor este în totalitatea sa proprietatea intelectuală a lui Dimitrie Cuclin şi a urmaşilor săi.

Piraţii au schimbat doar titlul: din *„Lucifer"* în *„Evening*

*Star*", iar în corpul poemului în loc de Lucifer au pus

Hyperion. Şi ca să pună capac mascaradei au „tradus".

şi numele poetului: *Michael* Eminescu. L-au naturalizat aici printre naivii de noi, care va să zică. Şi ca să limpezim până la capăt lucrurile, să menţionăm că

Dimitrie Cuclin a fost în perioada interbelică membru marcant al *Mişcării Legionare*, plătind pentru aceasta cu ani mulţi de temniţă şi muncă grea în odiosul lagăr de exterminare de la Canalul Dunăre – Marea Neagră, în epoca de tristă amintire a dictaturii comuniste.

ION DIMA

„GENERALUL" PACEPA ŞI COLONELUL

KUKLINSKY

Numele de mai sus sunt prea bine cunoscute ca să mai fie prezentate. Printre români se agita foarte mult situaţia lui Pacepa făcându-se mereu referire la colonelul Kuklinsky.

Situaţia lor este total diferită. În timp ce unul.

Kuklinsky, este ofiţer de carieră, celălalt asimilat la ofiţeri prin militarizarea, anormală, a instituţiei în care a lucrat.

Într-adevăr, în practică generală, cu excepţia ministerelor de război, sau cum s-or fi numind ele în fiecare ţară, toate celelalte ministere sunt civile. Numai comunismul a introdus metodă ca şi ministerele de interne să fie militarizate, dar şi acestea într-un fel special, căci salariaţii acestor ministere, deşi „ofiţeri".

„Subofiţeri" sau „trupa", totuşi nu făceau parte din armata propriu-zisa a statelor respective.

De ce a fost necesară militarizarea acestui minister, nu trebuie să ne mai întrebăm. Clasă muncitoare, cuceritoarea puterii în stat, trebuia să-şi apere cuceririle împotriva duşmanului de clasă în cazul în care acesta ar fi îndrăznit să ridice capul împotriva comunismului. Ca civili funcţionarii ministerului de interne n-ar fi avut niciun ascendent asupra populaţiei, dar uniforma militară şi mai ales gradele impun respect sau mai ales teamă. Pe de altă parte militarul trebuie să execute orbeşte ordinele primite. Ceea ce aceştia au şi făcut.

Nu ştiu, dar presupun că, în mentalitatea comunistă, militarizarea acestei instituţii era ceva temporar, adică atâta vreme cât ar fi existat „duşmani ai poporului". Când absolut toată lumea s-ar fi „înălţat".

la conştiinţa comunistă, atunci, probabil, ministerul de interne

ar fi fost demilitarizat. Aşa ar fi logic. Deci ofiţerii M.I. nu erau ofiţeri de carieră; în schimb erau nişte zbiri până la bestialitate.

În lumina celor de mai sus Pacepa nu este ofiţer general, ci un funcţionar din acest minister, care a ocupat o funcţie foarte, foarte înaltă, să zicem director general, ceea ce este altceva.

Sub Carol II, ocupantul acestui post nu era general, nici sub Antonescu.

Am făcut această lungă introducere ca să putem face deosebirea necesară între cei doi. În timp ce

Pacepa, licenţiat în Drept, a primit un post de funcţionar în ministerul de interne şi i s-a oferit uniforma de

„Locotenent" fără a avea niciun fel de pregătire în acest domeniu, Kuklinsky a absolvit o şcoală militară şi a intrat în armată cu primul grad pe care armata poloneză îl oferea acestor absolvenţi.

M-am apucat să scriu aceste rânduri pentru a arăta cititorilor punctul de vedere cel mai obiectiv în privinţa acestor doi oameni.

Părerile romanilor sunt împărţite cu privire la

Pacepa. Pentru unii este un erou, pentru alţii este un trădător. Dreptate au şi unii şi alţii, depinzând din ce punct de vedere priveşti situaţia lui.

Este Pacepa trădător? Să vedem. Acest termen implica divulgarea unui secret dintr-o activitate în care te-ai angajat împreună cu alţii şi ai promis că vei păstra secretul. Aceasta este valabilă în special în armată şi în aparatul de stat.

Aşa cum spuneam mai sus Pacepa, după propriile-i mărturisiri, citite de mine, şi de alţii, în Lumea Liberă, săptămânalul ce apare la New York, a fost angajat sau repartizat la M.I. imediat ce a terminat studiile superioare. A servit în M.I., tot după propriile-i mărturisiri, de la cel mai mic grad de „ofiţer" de securitate până la cea mai înaltă poziţie, care i-a conferit gradul de „general".

Apelăm iar la mărturisirile sale. Spune undeva că intrând ca salariat M.I. şi-a zis: voi face orice numai de ucis nu voi ucide.

Analizând cu multă atenţie acest angajament cu sine însuşi vedem că rezulta clar două lucruri:

— Face orice, dar nu ucide. Este uciderea o faptă bună? Nu, este o faptă rea, chiar foarte rea. Atât de rea încât el însuşi o consideră corolarul răului. Aceasta nu va face, dar va face tot răul care este subordonat uciderii: arestări, anchetări dure, schingiuiri, torturări de

oameni care n-au făcut vreun rău societăţii, n-au furat, n-au ucis, n-au înşelat ci numai pentru că politic au gândit altfel decât comuniştii, comuniştii cu care, la început, poate că el însuşi – Pacepa – nu era de acord, dar făcea pentru ei orice numai pentru că îi dăduseră o pâine bună şi încă ce bună. De aici rezultă caracterul lui

Pacepa, un om fără scrupule, fără conştiinţă, capabil să calce totul în picioare pentru interesul personal.

Deci era conştient că în slujba pe care o căpătase va face rău şi numai rău. Dacă la angajare Pacepa şi-ar fi zis: voi face orice, pentru ajutorarea oamenilor numai viaţa nu mi-o voi sacrifica, atunci ar fi fost clar că în funcţia dată urma să săvârşească binele, căci sub sacrificiul vieţii, pentru alţii, sunt alte fapte bune şi numai bune: meditezi un copil să-şi ia examenele, fără a-i pretinde bani, în fiecare dimineaţă, înainte de a pleca la serviciu, sau în drum spre serviciu, vizitezi o pereche de bătrâni să vezi cum se mai simt şi dacă au o nevoie imediată. Exemple de bine pentru aproape, sub sacrificiul vieţii, se pot da multe, dar Pacepa s-a angajat să facă orice cu excepţia omuciderii, şi aceasta însemna numai rău, cum am arătat mai sus.

Să nu fim însă prea severi cu el, căci acum urmează al doilea lucru ce rezultă din angajamentul luat de el faţă de sine însuşi.

— Nu voi ucide. Deci pe undeva, printr-o cută mai ascunsă a sufletului său, zăcea o urmă, oricât de mică, de conştiinţă umană. Există această urmă. Oricâte rele faci în viaţă, dacă o dată te căieşti, Dumnezeu te iartă, dar numai Dumnezeu.

După toate aceste consideraţii să amintim că

Pacepa a servit statul comunist timp de 27 de ani.

Aceasta o mărturiseşte el şi le aflăm tot din Lumea

Liberă. În toţi aceşti 27 de ani a făcut „orice" pentru aşi mulţumi stăpânii. Romanii ştiu în general, mulţi, chiar foarte mulţi, am simţit pe propria-ne piele, ce înseamnă să ai de-a face cu un securist. Am văzut, la televizor, un interviu luat la doi foşti colonei de securitate. Când gazetarul aducea acuzaţii întregii Securităţi, coloneii săreau ca arşi: „să nu generalizăm, să nu generalizăm".

Chiar aşa, să nu generalizăm? A existat vreun securist să refuze o sarcină cerută de partid? Că-şi risca libertatea sau chiar viaţa, sunt de acord, dar, întreb din nou: a existat vreun securist să refuze o sarcină cerută sau trasată de partid? Nu. Categoric, nu. Se zice că securiştii din D.I.E. aveau un alt regim. Ei nu erau amestecaţi în arestări, schingiuiri

etc. Să fie oare adevărat? Iată, exemplul cel mai grăitor ni-l dă însuşi

Pacepa. I s-a ordonat să-l ucidă pe Noel Bernard. Deci ei n-aveau un regim diferit de securiştii din interior.

Numai că ei nu puteau oricând să aresteze, să tortureze, să ucidă, dar când li se ordonă trebuia s-o facă.

Pacepa n-a ucis pentru că îşi propusese aceasta şi în plus a avut norocul că tocmai în acea perioadă să poată pleca din ţară şi să treacă în tabăra adversă, la americani, pe care până cu o zi înainte îi considera duşmani de moarte. Aici a mărturisit tot ce avea pe suflet, dar şi toate secretele lui Ceauşescu, şeful lui de până mai ieri. Acesta se cheamă trădare. Deci Pacepa este un trădător.

Pe cine a trădat Pacepa? Pe mine? Nu. Poporul român? Nu. Dar pe cine? Pe ai lui. Pe Ceauşescu şi partidul Comunist. Ca noi, poporul, am privit cu satisfacţie gestul lui, aceasta se datorează faptului că ori de câte ori apărea o dihonie între şefii comunişti noi ne bucurăm. Era o satisfacţie platonică. O satisfacţie care ne ungea pe suflete pentru suferinţele la care ne supuneau.

Acum se pune întrebarea cui i-a servit gestul lui

Pacepa. Poporului român? Nu. Din contră, poate într-un fel poporul a avut de suferit, căci Ceauşescu a trebuit să schimbe atâţia ofiţeri acoperiţi şi aceasta a cerut bani şi de unde bani. De pe spinarea poporului. A servit americanilor? Da, dar cred că într-o mică măsură, căci ce însemna România faţă de marea U.R.S.S? Mai nimica toată. Totuşi le-a servit la ceva de vreme ce l-au tratat atât de bine. Pacepa însuşi spune că ofiţerul care l-a primit la avion i s-a adresat cu titlul de „general”.

În continuare mulţi spun că, datorită schimbării de atitudine a lui Pacepa, comunismului din România i s-a dat o lovitură mortală. Nu văd cu ce s-ar putea proba această afirmaţie. Pacepa a „defectat” în Septembrie

1978, iar Ceauşescu s-a prăbuşit în Dec. 1989, deci după 11 ani şi după ce comunismul căzuse în toate ţările foste satelite ale URSS-ului.

În concluzie, privind cazul Pacepa, putem să-i acordăm o anumită atenţie că n-a vrut să-şi păteze mâinile cu sânge, dar pentru tot ce a făcut în cei 27 de ani, cât a servit comunismul, din poziţia pe care a avut-o, cu tot cortegiul sau de acte anti umane, merită să fie judecat, alături de ceilalţi conducători a partidului comunist, într-un

proces al comunismului.

Din fericire pentru el şi pentru toţi ceilalţi un proces juridic al comunismului nu va avea loc niciodată, pentru că aşa vor zeii pământului care-i protejează pe comunişti, dar, societatea civilă din toate statele foste comuniste ar trebui să se constituie într-un tribunal moral şi să judece comunismul după Cartea

Neagră a Comunismului, dând un verdict bine înţeles moral.

Am citit nu de mult, în numărul 1 din Noiembrie 99

al revistei TOP, o publicaţie nou apărută în România, un interviu luat mult hulitului Silviu Brucan. Mărturisesc sincer că eram printre hulitorii lui Brucan, dar de când am citit acel interviu mi-am schimbat total părerea. De atunci îl consider un om de caracter şi îl stimez.

Bineînţeles că rămânem pe baricade opuse, dar am de-a face cu un adversar pe care îl respect. De ce această schimbare? Pentru că în acel interviu Dl. Brucan are cinstea sufletească să mărturisească: „Am fost stalinist şi acum îmi este ruşine de ce am scris”. Merită respect? După mine, da.

A făcut Pacepa vreun act de căinţă faţă de poporul român pentru toate suferinţele pe care le-a adus acestui popor timp de 27 de ani? Nu, n-am văzut aşa ceva. Din contră, tot în Lumea Liberă, într-un articol al său Dl Pacepa ia parte foştilor securişti, nu cumva să fie pedepsiţi.

Dacă Pacepa şi-ar fi pus cenuşa în cap pentru relele făcute poporului român, merită şi el respect şi reconsiderare, dar pentru că l-a turnat pe Ceauşescu americanilor şi acesta l-a condamnat la moarte şi că

„Generalul” Plesita îi cere şi acum capul, asta este o chestie care priveşte gasca lor, nu poporul român.

Gaşca căci într-o gaşcă se constituise nomenclatura partidului, a cărei singură relaţie cu poporul era exploatarea acestuia fără niciun fel de omenie.

Să mai vorbim despre afirmaţiile unora ca Pacepa a fost un erou, cred că nu mai are niciun sens. Poate erou pentru conducerea americană, dar nu pentru romani.

Trădarea este trădare. Vă aduceţi aminte cum a murit François Villon? Şi el n-a trădat în adevăratul sens al cuvântului, ci s-a dat de gol. Totuşi prietenii lui de tâlhărie l-au ucis. Dar de cel mai mare general al celui de-al doilea război mondial, Erwin Rommel? Că a complotat împotriva lui Hitler, asta nu-l scuteşte de caracterizarea de

trădător. Şi-a călcat jurământul de ofiţer. Dacă nu mai era de acord cu ce se întâmplă pe front putea să ceară retragerea din armată. Hitler nu-l omora cum nu l-a omorât pe Brauschitch. Multe s-ar mai putea spune despre trădare, dar mă opresc aici.

Trecem acum la colonelul Kukliński.

Acesta a fost într-adevăr colonel, adică ofiţer de carieră. N-am cercetat să aflu exact unde şi ce şcoală de ofiţeri a făcut, dar sunt convins că a absolvit o astfel de şcoală, că i s-a acordat primul grad de ofiţer, probabil locotenent, unu sau doi sau trei, cum o fi fost la ei şi că a depus un jurământ de ofiţer faţă de Polonia, ţara sa. Când a fost transferat să lucreze în cadrul pactului de la Varşovia nu ştiu dacă a depus şi aici un jurământ, dar chiar dacă i s-a cerut n-a făcut-o cu conştiinţa curată. Probabil că a procedat cum am procedat eu.

Prin ’76 sau ’77 Ceauşescu a cerut tuturor celor ce aveau funcţii de conducere administrative, membri sau nemembri de partid, să depună jurământ de credinţă faţă de patrie şi de partid. Cum eram şeful serviciului de calitate pe o secţie mi s-a cerut să depun şi eu acest jurământ. Să jur pentru patrie era o mândrie pentru mine, dar să jur pentru partid? Cum n-am avut curajul să refuz, doi colegi de-ai mei au avut, m-am prezentat în faţa directorului şi a întregii asistenţe, am zis în gândul meu „în „şi am continuat cu glas tare „jur”. Mă durea inima pentru ţara, dar n-am putut să fiu erou. Aşa se va fi întâmplat şi cu Kukliński.

Colonelul Kukliński a predat americanilor o mulţime de documente secrete ale pactului de la

Varşovia, dar el n-a trădat Polonia, căci n-a divulgat secretele acesteia. Putem spune că n-a trădat nici

U.R.S.S. pentru că nu era ofiţerul acesteia. A fost acesta un erou al omenirii sau cel puţin al Europei? În măsura în care, datorită lui, s-a evitat o invazie rusească asupra Europei, da! În felul acesta a fost un adevărat erou. Fiecare este capabil să înţeleagă câte sute de mii de vieţi omeneşti a salvat în acest fel. A fost şi este un adevărat erou. Dar între ce a făcut el şi ce a făcut Pacepa este o diferenţă că de la cer la pământ.

De aceea nu pot fi băgaţi în aceeaşi oală.

ORIGINI 11 – 12 (41 – 42)

(November-December)

GABRIEL STĂNESCU

CARE ESTE PREŢUL AMERICII?

Statisticile estimează că aproximativ 12 milioane de romani trăiesc în afara graniţelor ţării. În Statele

Unite, aproape o jumătate de milion de cetăţeni americani se declară că fiind de origine romană. La aceştia se adăugă alte sute de mii, care au venit după

1990 cu paşapoarte turistice sau la studii, şi acum refuza să se mai întoarcă. Ca să nu mai vorbim de cei care au ajuns aici ilegal, ascunşi în containere, sau de norocoşii câştigători ai loteriei de vize, o altă „invenţie".

americană demnă de Premiul Nobel pentru Pace.

Conform ultimelor recensăminte, comunitatea românească din America se plasează pe locul al 20-lea ca mărime în rândul celor 71 de grupuri etnice de origine europeană, recunoscute oficial.

Mircea Eliade considera fenomenul emigraţiei româneşti de după al doilea război mondial, dincolo de conotaţiile politice de rigoare, că făcând parte din destinul poporului român, el nefiind altceva decât o prelungire a străvechiului proces al transhumantei ţăranului român, care-şi păştea turmele din

Cehoslovacia până la Marea de Azov. Mai recent.

„Scholarii" de origine romană, făcând parada de erudiţie, ezită între noţiunile de „exil" şi „diaspora", intrând în interminabile polemici, unii cu alţii, ca şi cum acestea singure, odată definite, vor rezolva şi disensiunile dintre romanii de dincolo de graniţe, grupaţi în funcţie de interese de moment, ori de concepţii politice şi religioase aflate în conflict.

Mai bine de o jumătate de secol, românii care au decis „să-şi croiască o altă soarta" şi să trăiască neindoctrinaţi, neaserviţi ideologiei comuniste (în cazul în care au existat doar cauze de ordin politic şi nu economic), au fost abandonaţi de vechiul regim, renegaţi, marginalizaţi, etichetaţi chiar drept trădători de ţară, aventurieri, apatrizi. Securitatea, cu doza ei de machiavelism arhicunoscuta, s-a străduit, după principiul florentinului, să dezbine şi să stăpânească

(*divide et impera*) şi pe romanii de dincolo, mâna ei lungă, ajungând chiar să împartă „bucăţele" diversiunii şi în comunităţile româneşti din America, semănând neîncrederea, egoismul, invidia, răutatea, învrăjbind pe unii împotriva altora, ţesând intrigi şi bârfe nesfârşite, într-un limbaj suburban uşor recognoscibil. Aşa se face că

simplul fapt că te declari regăţean deranjează pe ardeleni, ca să nu mai vorbesc ca pentru romanul cu pregătire subintelectuala, a avea o diplomă universitară este dovada clară a faptului că eşti securist. Cultură

(cea de performanţă, nu cea „pe puncte”) deranjează, irită, stârneşte invidie, în loc de respect. În astfel de împrejurări, individualitatea creatoare se sufocă sau este respinsă sistematic de mediocritatea organizată în bisericuţe şi găşti, se topeşte în mizeria comună sau, lucru preferabil, se izolează, se retrage în sine însăşi…

După o perioadă relativ scurtă de entuziasm colectiv, prilejuit de căderea comunismului, fantoma lui

Ceauşescu, continua să bântuie prin America. Într-o publicaţie românească de pe Coasta de est citeam în septembrie 1997, că nu numai securitatea a fost implicată în procesul de dezbinare a diasporei, ci şi

KGB-ul, ai cărui agenţi au luat drumul exilului, odată cu cei plecaţi în căutarea unui trai mai bun: „Şi astfel, găsind un teren propice, aceiaşi comunişti au reuşit să pună un alt fel de etichete în rândurile comunităţilor româneşti. „Agenţi ai securităţii”, „admiratori ai lui

Ceauşescu”, „foşti nomenclaturişti”, iată doar câteva dintre expresiile care, poate, va sună cunoscut, iar comuniştii au biruit în acest fel pentru a doua oară; nu credeam să fie mulţi printre dumneavoastră care să nu aibă măcar o cunoştinţă „jenată” de faptul că este roman. Dar nu aici şi nu acesta este pericolul. pentru că, îndrăznim să credem, un pericol există. Un popor divizat de orgolii şi egoism şi o diasporă care tinde a-i paşi pe urme, iată cartea de vizită pe care o înmânam întregii lumi…”

Să fie cu adevărat această singură carte de vizită definitorie pentru românii care trăiesc în afara graniţelor ţării? Chiar dacă păcatul mare al acestui text este judecată globală, nediferenţiata, care sacrifica individualul în favoarea ideii de turmă, ceva, însă, trebuie să ne dea de gândit.

Tocmai noi, potenţialii „soldaţi ai lobby-ului românesc” cum am fost numiţi într-un ziar de la

Bucureşti – noi, cei de dincolo, să fim cauza şi agenţii răului din lume, caracterizaţi doar prin trăsături de caracter negative? Cu câtă uşurinţă pot fi extrapolate păcatele unora la întreaga colectivitate!

Oare n-am adus nimic bun cu noi, venind aici, nimic din natura sufletului etnic al romanului, îngăduitor, dovedind o rezistenţă defensivă, resemnată în faţa răului? Nimic din cumsecădenia romanului, dispus să împartă cu celălalt şi puţinul pe care îl are? Atât de mult să ne fi amputat sufleteşte experimentul aşa-zisei reeducări de la Piteşti, şi în general experimentul ideologic al celor

50 de ani de comunism, care a avut loc în ţară, ea însăşi, o închisoare, unde dacă nu erai cu ei, cu siguranţă erai împotriva lor, depersonalizat, redus la o cifră, la o înşiruire de zero-uri într-un plan cincinal?

Atât de mult să ne fi asmuţit unii împotriva altora informatorii infiltraţi printre noi, încât să ajungem să ne suspectăm unii pe alţii, să ne vânăm reciproc greşelile, să înlocuim bună credinţă cu ciudă şi invidia, compasiunea cu satisfacţia că nenorocirea nu s-a abătut asupra persoanei noastre, ci asupra celui de acelaşi sânge?

Abia acum, după 11 ani de la revoluţie, oameni pe care-i credeam cât de cât morali, fac declaraţii publice în care afirmă cu seninătate că pentru a emigra în

America au semnat pactul cu diavolul, mergând „pe mâna securităţii”. Care sunt consecinţele acestui fapt?

Ce a însemnat acest tip de colaboraţionism şi cu ce consecinţe nefaste s-a soldat el nu pentru individul respectiv ci pentru colectivitatea românească unde persoană a acţionat, informând probabil odioasa instituţie din ţară despre tot ceea ce mişcă, despre tot ceea ce era viu în acele oaze de romanism, unde oamenii, aparent, se simţeau liberi, neştiind că de fapt sunt din nou înregistraţi, că li se pun la dosar alte probe, chiar atunci când credeau că nu vor mai fi urmăriţi, vânaţi, pandiţi? câţi nu au fost radiaţi „împuşcaţi graţie dispoziţiilor lui Pacepa (care acum pozează în victima, pretinzând titlul de erou naţional), loviţi mortal în aşa-zise accidente de circulaţie? Aceste asasinate nu au fost oare decise în baza informaţiilor venite prin filiera acestor indivizi care azi îşi mărturisesc vină, dar fără a calcula imensul rău pe care l-au făcut prin chiar şi „nevinovate” procese verbale oferite securităţii? Acesta e preţul pe care să-l fi plătit unii din ai noştri pentru a ajunge în America? Nu putem şti dacă ei merg şi azi „pe mâna noii instituţii cu gardul vopsit, sau au găsit alţi patroni la fel de abjecţi şi avizi de informaţie în ţara de adopţie. Un singur lucru e cert:

ei trăiesc printre noi şi nici măcar o grimasă, un regret nu se

poate citi pe chipul lor, după cât rău au făcut.

Cei care au trecut prin lagărele de triere din Italia.

Austria, Grecia, Turcia, Iugoslavia, mărturisesc că ele mişunau de securişti travestiţi în bieţi năpăstuiţi în căutarea aşa-zisei libertăţi. Aud că azi, dincolo de şantaj şi escrocherie, unii, erijându-se în şefi ai unor comunităţii româneşti locale şi sub umbrele unor aşa-zise centre culturale (în pofida faptului că sunt rejectaţi categoric de ceilalţi romani), adopta aceleaşi metode securiste, ţinând spre exemplu sub obroc paşapoartele unor oameni veniţi din ţară (şi de la ţară) să facă un ban în America, invitaţi, chipurile, la unele manifestări culturale, şi cărora, lipsiţi de dreptul de muncă şi de posibilitatea de a se descurca, li se condiţionează prelungirea vizei prin plata „la purtător" a unor sume fabuloase, drept preţ pentru „binele" ce li s-a făcut.

Alţii, după ce-şi invita prietenii sau rudele în vizită, supăraţi pe ei că se încăpăţânează să-şi prelungească şederea, îi reclamă cu sânge rece autorităţilor, aşa încât, sunt deportaţi în 48 de ore, graţie unui simplu telefon… binevoitor.

Dacă fantoma lui Ceauşescu bântuie încă, în comunităţile romano americane, iniţiativa investirii consulilor onorifici dintre informatorii cei mai tenace este o parodie a regimului Constantinescu, care nu a înţeles că romanii americani nu au nevoie să fie reprezentaţi, în continuare, de aceleaşi persoane dubioase care n-au renunţat să facă rapoarte către aceeaşi odioasă instituţie, sau de oameni de afaceri de origine romană, care nu au nimic în comun cu spiritul românesc şi care văd în orice roman un potenţial client, o sursă de venit şi nicidecum o fiinţă care, probabil, are nevoie de ajutor umanitar şi de înţelegere. În ultima vreme apar din ce în ce mai multe informaţii privind aşa-zisele comitete reprezentative, în care se vântura oportunişti şi demagogi de toate culorile şi de care nimeni nu are nevoie… Poate doar acei complotişti oculţi, care urmează orbeşte indicaţiile strategiei globalismului, a uniformizării naţiunilor, ceea ce ar avea drept consecinţă dispariţia deosebirilor etnice; o absurditate culturală, nu numai politică.

O altă invenţie de ultimă oră: *Departamentul pentru pentru relaţiile cu romanii de peste hotare*, este un organism falimentar, care nu a făcut şi nu face nimic pentru cauza românească, fiecare funcţionar, de la subsecretarul de stat până la ultimul salariat, tânjind în secret să fie trimis în aceste comunităţi nu pentru a afla doleanţele,

necazurile romanilor americani, ci pentru a petrece, pe banii bieţilor contribuabili din ţară, care abia îşi duc zilele, câteva zile în America, într-o călătorie de plăcere.

Azi, orice politician care se încumeta să candideze la preşedinţie nu e om dacă nu vine măcar o dată în

America pentru a cere, după metoda inaugurată cu mult succes de Emil Constantinescu acum patru ani, nu sprijin moral, ci financiar. Şi romanii americani se înghesuie să scrie cecuri, căscând gura la profeţiile mincinoase ale falşilor profeţi. Promit, ca şi actualul, marea cu sarea, ca apoi să uite sau să constate, asemeni domnului. Constantinescu, că, în calitate de ditamai preşedintele, nu are nicio putere, ca apoi, cinic, să declare după ultima vizită în America, că lasă România pe mâini bune… Tot acelea ale securităţii?

O mare vină o poartă şi unele publicaţii româneşti din Statele Unite, care fac din jurnalism un business înfloritor, manipulând opinia publică românească după voie prin bulversarea adevăratelor valori perene în detrimentul informaţiei exclusiv din domeniul politic de ultimă oră, dar într-un limbaj anecdotic sau de mahala, gustat de sfertodoctul cu pretenţii intelectuale. Este şi acesta un nou tip de îndoctrinare, dacă nu de manipulare a opiniei romanilor din diaspora. Aşa de pildă, *Lumea Liberă* este promonarhista, *Universul* şi

*Clipă*, sunt susţinătoare ale politicii PSDR-ului.

*Romanian Journal* face lobby pentru instituţia *preşedinţiei*, care şi finanţează publicaţia când, de fapt, informaţia trebuie lăsată la stadiul de informaţie, fără tendenţiozităţi şi deformări unilaterale în conţinut. I-a interesat vreodată pe procopsiţii editori ai acestor publicaţii aşa-zise de exil, ce gândesc cititorii lor, aceşti romani destarăţi, cu ce situaţii se confruntă ei în noua lor existenţă, cât de singuri şi cât de dezbinaţi sunt?

Care sunt consecinţele în plan psihic şi moral ale şocului cultural pe care orice emigrant îl resimte în această lungă şi grea perioadă a adaptării? Nu-mi amintesc.

Şi alte comunităţi din America sunt fragmentate, divizate, însă pe baza diferenţelor de limbă, de background şi de status social, şi mai puţin datorită unor mentalităţi negative de tip colectiv aşa cum se manifestă ele în comunităţile româneşti, şi care dau în fond măsură „caracterului nostru naţional” în acest melting pot care e cultura americană. Pe de altă parte, dacă nu e nuanţată, obiectivă şi motivată

sociologic, orice judecată globală risca să deformeze imaginea străinilor despre romani, dar şi propria noastră judecata despre conaţionalii noştri.

Mi se pare paradoxal că aflându-ne în aceeaşi condiţie de azilanţi într-o lume de multe ori ostilă, neprimitoare cu noii veniţi, să acţionăm lipsiţi de încredere unii în alţii, să ne războim, să ne divizăm. Nu cumva intrăm astfel, în conflict cu un anume narcisim cultural considerat până mai ieri o vină majoră a romanităţii? Vreau să spun că fiecare membru al unei colectivităţi, inclusiv cei care o cercetează, dovedesc, instinctual, o atitudine etnocentrista, considerând propria cultură ca fiind superioară celorlalte. Aşa procedează şi americanul, şi englezul, şi francezul, şi neamţul, ca să dau doar câteva exemple. Romanul de ce ar face excepţie? De ce nu s-ar considera şi el

Buricul Pământului?

De ce în procesul de integrare în noua cultură, ne-am putea pierde, odată cu identitatea culturală şi calităţile morale, scoţând în evidenţă doar greşelile, răul, partea întunecată a lucrurilor? După unii autori americani, într-o societate multiculturală, contribuţia substanţială a fiecărui grup etnic e de ordin cultural, în accepţia pe care o da antropologia acestui termen.

Explicaţia fenomenului ţine de particularităţile etnice ale fiecărei comunităţi. De pildă, pe neamţ îl recunoşti cu uşurinţă prin atitudinea sa reţinută, rece, în contrast cu firea mexicanului, veselă, gălăgioasă, bucuros de a comunica cu ceilalţi.

Motivaţia materială, (agoniseală) nu trebuie să constituie un scop în sine pentru majoritatea romanilor americani. Esenţială mi se pare contribuţia pe care o putem aduce noi înşine, prin specificul culturii din care venim, Noii Lumi. Adevăraţii ambasadori ai culturii române nu sunt politicienii numiţi în corpul diplomatic, ci adevăraţii romani din diaspora. Desigur, nu toţi. În niciun caz cei cărora le este ruşine că s-au născut în

România.

Antropologul american Edward Hall, în cartea sa

*Beyond culture*, afirma pe bună dreptate, ca un outsider nu poate să-şi explice, să înţeleagă şi să descrie o cultură străină în câteva luni şi nici chiar în câţiva ani.

În acelaşi timp el nu poate să-şi transceanda propria cultură. Pornind de aici, procesul de integrare al noilor veniţi, în noua cultura

nu trebuie tratat cu superficialitate După unii cercetători ai fenomenului, există trei posibilităţi pentru cel implicat în acest efort:

1. că el să interacţioneze cu alţii, asumându-şi riscul asimilării treptate în acest *melting pot* care este cultura americană. 2. că el să rămână în propria cultură şi deci în cadrul comunităţii etnice, riscând însă să fie împins până la marginea societăţii americane; o ultimă opţiune ar fi transculturalismul, care nu absolvă culturile de critică şi nu le separa una de alta, aşa cum face multiculturalismul.

Ultima ipoteză, în cazul în care s-ar dovedi viabilă, pune mai multe semne de întrebare: cum ne-am putea păstra specificul naţional, ştergând cu buretele valorile care au concurat la formarea propriei noastre personalităţi, trecând dincolo de propria cultură?

Schimbarea se va dovedi cu siguranţă, una de suprafaţă, aparenta, nicidecum profundă, şi de aceea nu va putea să afecteze întreaga structură a personalităţii individului. Nu cumva acest proces este expresia unei globalizări pripite şi neinspirate?

Parafrazându-l pe Marin Preda care afirmă că ţăranul roman rămâne prin mentalitate, prin structura sa psihică ţăran, chiar doctor în filosofie fiind, am putea afirma că romanul, chiar dacă vorbeşte şapte limbi, în adâncul sufletului său rămâne roman. Evident, sunt şi excepţii.

De reţinut e faptul că, în procesul de adaptare, aşa-zisul fundament cultural al personalităţii nu e supus unei transformări rapide, ci uneia de durată, lente, cu zeci de necunoscute, pentru care fiecare din noi plătim un preţ mai mare sau mai mic, în funcţie de modul în care înţelegem să facem faţă situaţiilor limita, atât în interiorul grupului etnic, dar mai ales în afara lui.

Totul are un preţ, cu atât mai mult într-o societate de consum în care fiecărui lucru i se acordă o anumită valoare în funcţie de cerere, nu de muncă înmagazinată în el.

Chiar şi când reclama încearcă să te convingă că un anume lucru este gratuit, trebuie să ştii că preţul produsului pe care-l oferă comerciantul, e inclus în cel al altui produs vândut clientului dinaintea ta, sau celui de după tine. Aldous Huxley medita lucid la acest subiect într-un eseu astfel: „În lumea noastră totul are un preţ. Nimeni nu capătă nimic, fără să dea ceva în schimb; plăteşti pentru fiecare grăunte de pe orice fel de ogor, fie plată pe loc, fie într-o serie de rate fără sfârşit”.

Poate această voinţă de a supravieţui, de a fi şi de a rămâne noi înşine este şi preţul pe care-l plătim – fiecare din noi – Americii. Pe lângă preţul fizic, vizibil, de care vorbeşte eseistul englez, mai există, credem, şi un preţ ascuns: cel al consumului sufletesc, al sacrificiului, preţ pe care-l investim în orice construcţie, în orice efort, în orice proiect, fie el intelectual sau fizic;

este preţul pe care ni-l oferă America pentru copiii noştri, care prin natura lucrurilor aparţin mai mult Lumii

Noi şi mai puţin celei vechi, de care noi ne simţim mult mai legaţi decât ei; este preţul prin care ne câştigăm libertatea de a ne situa la înălţimea standardelor impuse de lumea în care trăim, şi pe care suntem chemaţi să o înnoim permanent prin creaţie individuală.

HORIA ION GROZA

DIN SAGA ROMANILOR DE PESTE OCEAN

Americanii au un fel de vorbă pe care o folosesc foarte des când se referă la individualitatea concetăţenilor lor: italieni americani, ruşi americani, afro-americani, latino-americani etc, inclusiv romani americani (American Romanians). Lucrul irita pe cei care au fugit cu năduf din ţara lor sub imperiul dorinţei arzătoare a schimbării apartenenţei dar este acceptat cu indulgenţă de către cei care păstrează nostalgia ţării de baştină. Sunt cel puţin 20 de localităţi Aberdeen întemeiate de scoţieni pe teritoriul SUA. Moscow apare pe harta statelor Delaware, Idaho, Indiana, Kansas şi

Mâine, iar oraşele Atena, Milano şi Hamburg se situează în interiorul unui perimetru de 30 km (în Wisconsin, nu în Europa). Dublul nume de naţionalitate menţionat la început se aplică pentru generaţia imigrantă ca şi pentru familia acesteia dar dispare după decesul părinţilor celor născuţi pe teritoriul Lumii Noi. Căci

America este, cum spunea John Steinbeck, un creuzet

(„a melting pot") în care se contopesc numeroase naţionalităţi căpătând o identitate nouă.

Dintre cele douăsprezece milioane de romani trăitori peste hotare, o treime s-au stabilit în occident şi dintre aceştia, cei mai mulţi, în SUA şi Canada

(1.100.000), conform lui Valentin Hossu-Longin (A doua

Românie, Libra, 1999).

Se crede că Benjanim Franklin a întâlnit în 1755 pe primul roman care a vizitat coloniile americane

(Demetrius Dvoichenko-Markov, Slavic and European Review, Oct. 1955). Numele lui era Damian, sau Domjen cum i-a fost transcris numele în engleză, era preot la o biserică greacă, vorbea foarte bine latină şi era interesat de experienţele de electricitate ale lui Franklin. Profesorul Dvoichenko-Marko crede că

Samuel Damian, greco-catolic din Transilvania, a călătorit prin Germania, Olanda şi Anglia în anii 1744

1745 după care a sosit în Philadelphia în 1748, unde s-a împrietenit cu Franklin şi unde, miercurea şi vinerea după amiază, dădea consultaţii privind experienţele sale proprii de electricitate. De aici a plecat în Jamaica şi Mexic iar urmele sale s-au pierdut.

Nicolae (Nicholas) Dunca din Iaşi a fost căpitan în regimentul de voluntari U.S. din Războiul Civil şi a murit eroic în bătălia de la Cross Keys în Virginia (iulie

1862). George Pomut (Pomutz), roman din Gyula

(Ungaria), a fost brigadier-general în acelaşi important război, în regimentul de voluntari 15 Iowa, regiment prezent în 41 de înfruntări grele şi evidenţiat la parada armatelor victorioase din 23 – 24 mai 1865 la Washington sub privirile preşedintelui Andrew Johnson (care-l înlocuise pe Lincoln) şi generalului Grant. Numit apoi consul al S.U.A. în Rusia, George Pomut a desfăşurat o activitate plină de succes în anii 1866 – 1878 şi a murit asasinat în 1882 la St. Petersburg.

Mulţi ardeleni au plecat peste ocean („Mia şi drumul”). Din motive de împilare sau din motive economice pentru a se întoarce cu bani pentru a-şi cumpăra pământ. S-au stabilit în SUA (Detroit.

Cleveland, Chicago) şi Canada (Toronto, Regina-Saskatchewan). Principalele slujbe erau în mine sau fabrici. Dintre ei aproape 20.000 s-au întors după Unirea din 1918.

Prima parohie ortodoxă românească a fost înfiinţată la 28 august 1904 – biserica Sfântă Maria din

Cleveland, Ohio, cu preot Moise Bălea, trimis în 1905 de

Mitropolia din Sibiu. Un om cu totul remarcabil a fost

Ilie Martin Salisteanu, autorul unei istorii a Americii – prima carte scrisă de un roman emigrant (1904). Ca rezultat al muncii sale de organizator, în anii 1902 – 1910

s-a înfiinţat Uniunea şi Liga Societăţilor Romane din

S.U.A. al cărei prim preşedinte cu educaţie în colegiu a fost

Adam Prie. Ambii s-au întors definitiv în ţară (în
1910 şi, respectiv, în 1932). O delegaţie de câteva sute de romani americani (circa 150 organizaţii cu 167
steaguri româneşti şi americane) a fost invitată de Iuliu
Maniu în aprilie 1929 pentru a participa la comemorarea festivă în Bucureşti a zece ani de la Marea Unire şi a face un tur la Curtea de Argeş, Mărăşeşti, Braşov.
Avrig, Sălişte şi Alba Iulia (American Romanian Review.
3, 5 – 6, 1979).
Participarea romanilor la viaţa americană şi cea internaţională a fost activa de-a lungul secolului nostru.
6.000 de romani au luptat în armata americană în primul război mondial şi 10.000 în cel de al doilea. Lt. col.
George Filimonescu (medalia Steaua de bronz pentru inginerie militară) a luptat în războiul din Coreea, col.
Mircea Costino (ataşat militar la Casa Albă) şi-a pierdut braţul ca pilot de elicopter în războiul din Vietnam.
Valului de emigranţi romani în America, început în anii 1900 – 1915, i s-a adăugat cel din 1941 – 1944 şi apoi cel început după schimbarea regimului în 1944 (Eugen
Popescu: Exil sau Diaspora? Bul. Instit. Rom. Cerc. Ist.
San Diego, 6, 1994). Cu puţine excepţii, plecarea celor după 1941 a fost fără întoarcere – o consecinţă a lipsei de libertate, a prigonirii din teritoriile ocupate, a suferinţelor politice. Comitetul Naţional Roman, care-şi începuse în Franţa activitatea de sprijinire a compatrioţilor emigraţi în Vest, acţionează în ultimii ani ai deceniului 5 la New York. Un timp, la sugestia regelui, preşedinte a fost Generalul Nicolae Rădescu care, ca şef de guvern în 1945, ţinuse piept cu un curajos patriotism presiunii comuniste în ţară (Bul.
Instit. Rom. Cerc. Ist., San Diego, 7 – 8, 1996). Vechi de mai bine de opt decenii, exilul românesc a devenit ulterior „diaspora” (împrăştiere în afara ţării), prin sosirea valului tânăr de după 1989, între care excelează programatorii de software.
Centrelor mari româneşti deja menţionate li s-au adăugat cele din oraşele New York (poarta de intrare a europenilor) şi Los Angeles, precum şi din numeroase zone din Massachusetts, Pennsylvania, Ohio, Michigan.
Nebraska, Montana şi California. În pieptul tuturor acestor

romani continua să bată o inimă pentru ţară.

Agenţii regimului Ceauşescu au reuşit să disemineze suspiciuni şi prudente, lăsând această naţionalitate dezunită în America spre deosebire de toate celelalte.

Viaţa romanilor americani este dură ca orice luptă de a trăi în alte tipare decât eşti structurat, cu greutăţi de limbă, educaţie, obiceiuri, într-o societate care te judecă după utilitate în concurenţă cu localnicii, fără niciun compromis, refuzându-ţi privilegiile acordate cu mărinimie altor categorii de populaţie.

Cunoscutul om de ştiinţă, membru al Academiei

SUA, George Palade, referindu-se la perioada de cercetare de la Institutul Rockefeller, scria undeva:

„Împrejurările care au permis aceasta dezvoltare (a studiilor de biologie celulară) au fost neobişnuit de favorabile” căci, printre altele, „aveam concurenţi puternici care ne păstrau un tonus ridicat şi excelenţi colaboratori care ne ajutau să ne menţinem avansul”.

Venit, la vârsta de 30 ani, pentru studii în SUA în timpul războiului, după ce îşi luase doctoratul în România cu o lucrare în anatomia microscopică, Palade a început să lucreze în laboratorul lui Robert Chambers la

Universitatea din New York şi şi-a continuat activitatea timp de trei decenii la Institutul Rockefeller pentru

Cercetări Medicale. Aici a dezvoltat tehnici de fracţionare celulară şi de autoradiografie, a stabilit funcţiile ribozomilor, mitocondriilor şi reticulului citoplasmatic, a cercetat căile de pasaj la nivelul capilarelor şi procesul secretor proteic din celula pancreatică. Pentru aportul în ultimul domeniu a primit premiul Nobel în 1974. Face parte din grupul întemeietorilor Societăţii şi Jurnalului de Biologie

Celulară, la începutul anilor ’60. În anii ’80, cu substanţială să contribuţie, un institut de Biologia

Celulei a fost înfiinţat şi în Bucureşti.

George Palade reprezintă o perioadă importanta în biologie. Astăzi biologia celulară a reuşit performanţele clonării şi ale celulelor implant care resintetizează celule specializate în organul vătămat. În a doua parte a anilor ’80 această nouă ramură a început să-şi îngemăneze activitatea cu cea a biologiei moleculare care operează la nivelul secventelor acizilor nucleici.

Aceasta din urmă a atins o mare înflorire în zilele noastre când, de exemplu, rezistenta la unii dăunători ai plantelor este conferită de gene sintetizatoare de proteine bacteriene iar pentru combaterea cancerului şi bolilor genetice la om sunt cercetate tehnici complexe de inginerie genetică. Dirijarea şi localizarea într-un anume organit celular, a produsului sintetizat de o genă de inserţie, a fost posibilă datorită unor cercetări privind funcţionalitatea internă a celulei de felul celor pe care le-au efectuat cu inteligenţa şi tenacitate savanţi că George Palade.

Manipulând coduri genetice biologia moleculară a născut idei de similaritate în aplicaţii de informatică bazate pe utilizarea computerelor. Iată cum ştafeta este predată unei noi generaţii, purtătoare a unor noi stindarde de cercetare. Viviana Roşca, în vârstă de 17

ani, născută în România şi elevă la un liceu din statul

New York, a câştigat premiul cel mare Westinghouse, considerat Premiul Nobel pentru adolescenţi. Lucrarea ei, intitulată „Steganografia bazată pe ADN", dezvolta o tehnică de inscriptare a datelor care înserează mesaje secrete într-o frază cu bogată informaţie banală, folosind o secvenţă similară genelor din lanţul ADN

flancată de doi primeri secreţi.

Dominique Moceanu din Los Angeles a ţinut atenţia publicului câţiva ani buni cu performanţele ei în gimnastică feminină iar în prezent lumea continua să se minuneze şi să cumpere pe sume fabuloase tablourile pictoriţei de 13 ani, Alexandra Nechita, din aceeaşi parte a Californiei. Conceptele de educaţie ale părinţilor lor, tipice mentalităţii, experienţei şi înțelepciunii acumulate în România, s-au confruntat cu acelea ale societăţii americane. Uneori au rezultat conflicte dramatice, altă dată s-au produs contopiri armonioase conferind o notă nouă care a uimit pozitiv publicul şi a propulsat progresul. Părinţii lui Dominique au investit banii câştigaţi în întrecerile competiţionale şi reclamele comerciale, într-un centru de gimnastică pe numele fetei, cu bună intenţie de a-l administra şi a-l aduce într-un stadiu prosper în momentul în care vârsta nu-i va mai permite participarea la campionate. Fata, instigata de colegele ei pubere, tot mari stele ale gimnasticii, a cerut, naiv şi împotriva simţirii ei profunde, o oarecare independenţa financiară. Imediat avocaţii, dornici de câştig, s-au repezit că ulii pentru a construi un scandal şi a

acuza vârstnicii familiei. Ca şi părinţii lui

Dominique care s-au îngrijit atent de dezvoltarea talentului fiicei lor, părinţii Alexandrei i-au descoperit vocaţia devreme pe când umplea caiete de colorat desene. Au stimulat-o, i-au făcut cunoştinţă cu pictura lui Picasso şi i-au implantat adânc abnegaţia pentru muncă, modestia şi altruismul. Nu ştiu care a fost deznodământul istoriei lui Dominique cu părinţii ei iubitori, serioşi şi cumpătaţi, în aparent conflict cu societatea americană care se mişca în toate direcţiile.

Dar ştiu că Alexandra a impresionat pretutindeni cu simplitatea, modestia, căldura şi inteligenţa ei şi, în ciuda faptului că un manager a luat în mâini destinul financiar al tablourilor sale, a rămas aceeaşi fiinţă cuceritoare şi dezinteresată. Veghea părinţilor de a-şi păstra copilul pur, cu copilăria şi adolescenţa nefurata, a reuşit în cazul pictoriţei supranumite „micul Mozart al picturii” sau „micul Picasso”. Spre deosebire de societatea românească în care ne-am format, emanciparea tinerilor în SUA începe foarte devreme cu consecinţe bune sau rele. Jennifer Capriati, o revelaţie în lumea tenisului pentru care s-a intervenit ca să poată juca profesionist în ciuda juvenalitaţii sale, a trecut printr-o gravă criză, din care drogurile nu au lipsit. În schimb surorile de culoare Venus şi Serena Williams, antrenate de propria lor mamă, nu-şi neglijează studiile, în pofida nenumăratelor tentaţii ale celebrităţii dobândite în aceeaşi arenă a tenisului.

Ţin minte că, pe vremea când mergeam la unul din liceele bucureştene, mama mea cita mândră succesele unor compatrioţi stabiliţi în străinătate zicând:

„Romanul este dotat, inteligent şi adaptabil; pus într-un sistem verificat, eficient şi productiv poate face minuni”. O serie de tineri au ajuns milionari prin priceperea în afaceri – vinderea de case sau realizarea unei invenţii şi buna ei comercializare. Absolvenţii şcolilor de informatică din România sunt angajaţi cu mult succes în SUA şi Canada. Ce se întâmplă însă cu adâncul „fiinţei româneşti” în contextul străinătăţii?

Iată o întrebare majoră, chiar într-o societate ca aceea americană, care încurajează varietatea multinaţională ce constituie una din permanentele ei surse de vitalitate. „Patria care-şi uita fii nu-şi merita eternitatea”.

sună vorba unui înţelept elin, citată de Hossu-Loghin.

Şi reciproca rămâne valabilă chiar dacă, în cele din urmă, se

produce contopirea cu ţara de adopţiune.

Pentru câte generaţii?

ŞTEFAN STOENESCU

ÎN PARADIGMA MAI MULT-CA-IMPERFECTULUI:

RESPULBERAREA ISTORIEI

*Şi te du la baltă*
*Şi bea apă caldă*
*Şi te du la Dunăre*
*Şi bea apă tulbure*
*Şi te suie pe-un buştean*
*Şi mănâncă leuştean*.

Întâmplarea întâmplărilor a făcut să primesc o înştiinţare-invitatie privitor la o sesiune de comunicări organizată de *Partisan Review* dimpreună cu Boston

University pe tema „Autobiografie, Biografie.

Memorialistica”. Printre participanţi, romancierii Saul

Bellow şi Norman Manea. Cum tocmai meditam la publicaţiile recent ieşite de sub până domniilor lor, mi-am zis că ar fi interesant să-i urmăresc dialogând pe una din temele predilecte ale finelui de veac aici în

America: delictul de opţiune politică în biografia celuilalt. Această arie care se cântă până la saţietate presupune o divă şi, eventual, şi un corepetitor. Diva

(ca orice personalitate care se respectă) nu s-a putut prezenta, fiind internată la spital („*nimic grav, doar ceva ceva sâcâietor*”, ni s-au dat asigurări); corepetitorul şi-a făcut însă apariţia şi în stil oral, mioritic, a improvizat o tânguire în dialect anglo-gitan (Gypsy English – după cum prea bine şi-a autocaracterizat prestaţia). Am ratat astfel eventualitatea unui recital şi mai bine de 75% din interesul deplasării. A trebuit să mă mulţumesc cu câteva vocalize şi arpegii. În preambul, moderatorul din acea după-amiază de 6 Octombrie 2000, binecunoscutul „critic de la Yale” Geoffrey Hartman, l-a prezentat pe primul vorbitor drept „persoană care a dezvăluit Americii trecutul politic al lui Mircea Eliade, fost fascist sau, mai bine zis, analist culturolog al

Fascismului, devenit mai apoi un proeminent specialist în istoria religiilor”. Emanând de la o asemenea autoritate, mi s-a părut demnă de reţinut motivaţia de notorietate pe care o poartă cu sine,

precum un melc cochilia, prozatorul exilat din România sfârşitului de domnie a Dictatorului-Mascarici faţă de a cărui teroare, romancierul bucovinean îmbrăcase, compensator, masca lui August Prostul. Mai departe, corepetitorul ariei defăimării lui Mircea Eliade în spaţiul american a spus, spre cinstea sa, un lucru de toată onestitatea:

anume faptul că la poposirea în Occident a trebuit într-o bună măsură să-şi reorienteze scrisul înspre zone ale istoriei şi ale politicului care până atunci nu-i solicitaseră interesul. Mai mult, a declarat domnia sa – cuprins, se vede treaba, de un acces de probitate profesională sau deontologie, cum i se mai spune – „i s-a cerut să îmbrăţişeze o asemenea preocupare”. De către cine i s-a cerut, nu ne-a mai împărtăşit lumina eseistul cu veleităţi de istoric. Probabil că asuma cunoaşterea proverbului local: *He who pays the piper, calls the tune*. („Cel care tocmeşte fluieraşul hotărăşte şi zicerea pe care acesta s-o îngâne”). Alte lucruri demne de reţinut fluieraşul cel tocmit n-a glăsuit la acea savantă întrunire. Spun savantă, pentru că erau tot unul şi unul biografii sau memorialiştii obiectivi său

fictivichemati să se pronunţe. Omul nostru din

Suceava este încă din 1989 profesor la Bard Collège

(undeva pe lunca Hudsonului la jumătate cale între

Albany, capitala Statului New York, şi megatropola cu acelaşi nume) iar din 1996 are chiar o catedră finanţată dintr-un fond special constituit, menit să perpetueze memoria munificentului donator. Posesor al unei engleze încă deficitare şi a unei diplome în inginerie de la Bucureşti, profesorul de cultură europeană de la

Bard Collège nu poate spune că a fost chiar lovit de cel mai mare nenoroc în periplul său american. Să mai amintim că anul 1987 petrecut în Berlinul de Vest, în compania soţiei, s-a realizat că urmare a unei burse, iar anul 1988 a fost petrecut la Washington în condiţii financiare nu mai puţin confortabile. Iată o continuitate demnă de libertatea de mişcare a unui Silviu Brucan, ilustrul politolog şi contestatar-beneficiar al regimului ceauşist. Nici nu mai este de mirare că la trei ani după poposirea în America, prozatorul îşi mai făcea scrupule dacă să solicite statutul de rezident sau nu. Călătorise mult între timp prin Europa şi parcă s-ar fi mutat acolo, mai aproape de marea cultura şi de mormintele maeştrilor săi: Kafka, Proust, Joyce, Musil, Tolstoi.

Mann. Ameţitoare seria coechipierilor (scoasă din textele

eseistice sau interviurile autorului, care, desigur, are tot dreptul să se adauge sau să se expună, după cum bine după faima tânjeşte). Adevărul, atâta cât îl pot eu descifra, este că din punct de vedere strict estetic romanele, povestirile şi eseistica lui Norman

Manea se situează la un nivel competitiv, nu chiar în dobândirea premiului Nobel la care năzuieşte tainic, că orice mânuitor împătimit de sintaxa, dar la un nivel stilistic demn de modelele enumerate. Anvergură, profunzimea, altitudinea de mare scriitor lipseşte însă şi ca atare abilitatea de ordin tehnic, subtilităţile descriptiv-metaforice nu au cum să proiecteze această operă în contingentul nemuritoarelor creaţii ce nu cunosc graniţe cultural-lingvistice. În pofida acestor realităţi, însă, se depun eforturi conjugate pe plan european, măcar la nivelul traducătorilor-breslasi, spre a propulsa autorul şi opera sa în luminile rampei.

Corepetitorul nobeliabil? Orice este cu putinţă acum în prag de Apocalipsa. La întrunirea traducătorilor din romană de astă-vară de la Neptun se vântura ideea unei versiuni în suedeză drept condiţie prealabilă a câştigării mult râvnitului premiu. Cu mai toate volumele echivalate (în zece limbi), Norman Manea este „cel mai tradus autor roman în viaţa”, fapt care *este* un indiciu valoric, dar nu numai. Norman Manea este probabil un foarte bun impresar al propriei sale opere, reuşind să capaciteze conlucrarea puţinilor traducători de beletristica din romană, activi şi cu rezultate omologabile. Iată deci că ambiţiile sale capătă contur şi furnizează un plus de credibilitate incursiunilor sale istorice. Cei ce au investit în alergătorul (fie el şi gasteropod) de cursă lungă au probabil motive să se bucure de cheltuială făcută. Intră în acest cont şi o indemnizaţie Guggenheim (în 1992) şi decernarea unui substanţial premiu al Fundaţiei John şi Catherine

MacArthur (în 1993). Nu putem decât să ne amintim de parabola talanţilor din Biblie

În revistă *Salmagundi* (din iarna-primavara anului 1999, Nr. 121 – 122) ce apare sub egida Colegiului

Skidmore situat în localitatea balneoclimaterica

Saratoga Springs din statul New York, Norman Manea publică la loc de cinste o substanţială relatare a primei sale vizite în România post-comunista, un fel de întoarcere triumfală, a celui ce a fost, pe vremea *Epocii de Aur*, August Prostul (Augustus, nu *Auguste* – cum îl

tălmăceşte Patrick Camiller) iar acum este *Francis Flournoy Profesor în European Studies and Culture at Bard Collège* din Annadale-on-Hudson, N.Y. Singura problemă e că nu prea ştie englezeşte şi ca atare a trebuit să refuze net oferta de a media între Leon

Botstein, dirijorul şi prezidentul de la Bard Collège în interviul televizat al acestuia cu Iosif Sava la Bucureşti.

Nu e singura picanterie involuntară a acestui text:

autorul nostru nu se poate reţine în a ne aminti că a locuit cândva pe Calea Victoriei nr. 2, la al treilea etaj, şi că acum îşi păstrează rangul locuind în Manhattan pe

Upper West Side, adică, mă rog, printre cei cu dare de mână. Apoi ne informează despre o întâlnire clandestină în Parcul Herăstrău, cufundat în ceţurile groase ale unui amurg din toamnă anului 1986, cu

Dumitru Radu Popescu, Preşedintele Uniunii

Scriitorilor, care înainte de plecarea autorului în

Germania, ţinea să-l asigure de compasiunea sa privitor la recrudescenta antisemitismului în România acelor ani. E drept, autorul nu ştie ce să creadă: să i se fi întins o capcană? Nu mai puţin delectabila este ieşirea unui ambasador *ad-interim* al Statelor Unite, în luna Aprilie 1997, care ţine să-l asigure pe autor la

Bucureşti că democraţie înseamnă pierderea oricărui rol al intelectualităţii în societate! Halal, mesager al

„Celei mai vechi şi mai autentice democraţii moderne”!

Cine va fi fost oare acest Mr. E? Sunt multe asemenea scene, distribuite pe zile, dozate cu ştiinţa scriitoricească. Chiar nu avem decât motive de mulţumire citindu-i textul şi, probabil, oricare american get-beget va avea sentimentul confruntării cu un autor creditabil. Şi tocmai de aceea incursiunile în istoria naţională a Românilor, respulberarea ei spre a alege grâul de negara, capătă o pondere deosebită. Obsesiv, autorul nostru se reîntoarce „la locul crimei”, revizitează dosarul lui Mircea Eliade şi a „culpei sale inspirate” (acea *Felix Culpa* – titlul eseului din 1991 prin care s-a asasinat memoria savantului şi care s-a dovedit de atunci o adevărată mâna pentru Norman

Manea). Pasajele recapitulând culpele lui Eliade revin în centrul atenţiei, după cum revine cazul cu adevărat

„Fericit” al jurnalului lui Mihail Sebastián, a conflictului acestuia

cu mentorul sau Nae Ionescu (de unde şi titlul notelor de călătorie *A Hooligan-s Return to România* din revista *Salmagundi – întoarcerea unui huligan în România*). Norman Manea a câştigat un imens capital politic din această afacere, lăsând să treacă pe plan secund chiar opera sa literară (cu excepţia administrării apariţiei traducerilor cărţilor mai vechi). Dacă nu ar fi aşa, s-ar fi mulţumit cu reacţiile şi valurile iscate în jurul publicării acelei demascări a lui Mircea Eliade din revista *The New Republic*. E cazul să amintim aici că prima incisivă replică a fost dată acelui eseu încă în vara anului 1991 de către Cristian Saileanu (în hebdomadarul *Lumea Liberă Românească* din New York) cu mult înainte de România anului 1992, cum afirma undeva Norman Manea însuşi. Domnia sa ar fi trebuit poate să se mulţumească cu prozeliţii pe care şi i-a făcut în persoană universitarului Sorin Alexandrescu de la Amsterdam şi Bucureşti sau, mai nou şi mai spectaculos, în romancierul american nobeliat Saul Bellow. Dar se vede treaba că, aşa cum povestea nostalgic (şi nesupravegeat) la Sesiunea de la Boston University, plătitorii manipulatori ai fluieraşului din proverb pretind că iarăşi şi iarăşi chestiunea trecutului legionar al lui Mircea Eliade să fie pusă pe tapet. În ce scop oare? Simplu, în scopul de a culpabiliza o generaţie, o întreagă cultura dimpreună cu etnia din mijlocul căreia s-au ridicat Corneliu Codreanu, Ion Moţa, Vasile Marin, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Mihail Polihroniade, Emil Cioran, Constantin Noica, Dragoş Protopopescu şi atâţia alţii. Până şi Leon Botstein (venit la Bucureşti să dirijeze un oratoriu de Robert Schumann) exclamă involuntar: „Aha, Eliade. Eliade? That old story of yours?" Vechea poveste care a ajuns să-şi devoreze naratorul… Să urmărim cele câteva capete de acuzare şi să le cercetăm justificările: 1. Nae Ionescu ideologul Legionarilor? Greu de susţinut o asemenea teza. Ca şi italianul Julius Evola, Nae Ionescu a fost atras de doctrină şi idealurile lui Codreanu. Prin el şi datorită lui însă, generaţia lui Eliade s-a apropiat de Legiune. 2. Nae Ionescu a scris o *Prefaţă* antisemita la cartea lui Mihail Sebastián *După două mii de ani*. Prefaţa în chestiune se integra perfect modalităţilor retorico-doctrinare în

care se purtau liber, neinhibat, discuţiile teologico-religioase în epocă.

Apostrofarea lui Sebastián sub numele său din actele de stare civilă avea o funcţie dramatică fără de care aspectul polemic al *Prefetii* ar fi pălit. La urma urmelor.

Sebastián avea latitudinea să nu o publice. Publicând-o a deschis o cutie a Pandorei, care a făcut publicitate cărţii sale. Zgomotul şi furia acelui episod a generat limpeziri, iar în ce îl priveşte pe Sebastián o altă carte

(îndatorată şi ea sub raportul titlului atmosferei din epoca şi lui Mircea Eliade). „Huliganul" era tipologic

„Golanul" anilor – 90 din Piaţa Universităţii. În orice cultură un asemenea episod demonstrează mai curând starea fecunda, diversă, plurivalenta a conversaţiei din sânul acelei culturi. Mi-aduc aminte că pe la sfârşitul anilor – 60 Virgil Nemoianu a încercat să testeze capacitatea de absorbţie a şocului specifică liberalizării inaugurata în 1964. A scris atunci o Prefaţă în doi peri la o versiune semnată de Ion Caraion din poesia americanului de început de secol Edgar Lee Masters.

*Antologia de la Spoon River*, o suită de epitafuri într-un cimitir de ţară din care cititorul afla cam ce tip de relaţii sociale şi cumetrii fiinţau în acel colţ de lume. Humorul gras, caracterologia cam apăsat evocata nu aveau darul să inspire publicului românesc trecut prin

Baudelaire şi Valéry cine ştie ce delicii intelectivemotive. Traducătorul, care asudase la redarea versiunii îşi vedea proiectul minimalizat şi desfiinţat. Să iscat atunci o mică furtună în călimările mediului editorial, care abia ajunsese la o stare de relativă independenta. Până la urmă s-a găsit soluţia

(înţeleaptă) a unei *Postfeţe* scrise de traducător, care încerca să demonteze argumentele solide ale prefaţatorului. Împăciuitorism socialist? Nicidecum.

Procedura atestă bunul simţ al schimburilor intelectuale. Otrăvirea atmosferei în jurul *Prefeţei* lui

Nae Ionescu, să nu uităm, a venit din partea presei angajate la stânga spectrului politic, care a exploatat la sânge un duel intelectual. Poate că persoana cea mai şantajata a fost atunci Sebastián însuşi. Luptă între asimilaţionişti şi sionişti se dădea necruţător pe spinarea lui. 3. Folosindu-se de pasaje din *Jurnalul* lui

Mihail Sebastián, publicat după 50 de ani (din motive care ne

scapă) Norman Manea construieşte un scenariu al „rinocerizării” intelectualilor romani din generaţia crescută la şcoala lui Nae Ionescu. Ceea ce uită să observe Norman Manea este că însuşi termenul de *rinocerizare* nu aparţine momentului istoric interbelic, că Eugen Ionescu l-a pus în circulaţie având în vedere experienţa totalitarismului în genere, şi că oricum scrisoarea adresată lui Tudor Vianu nu poate constitui o piesă de dosar obiectivă întrucât era glasul viteazului de după război şi mai era, o ştim doar acum, şi undă de empatie care transmitea dinspre un creştin semievreu către alt creştin semievreu. Cam câte parale dădea

Mihail Sebastián însuşi pe Eugen Ionescu, orice cititor al *Jurnalului* o poate verifica singur. Ceea ce nu poate verifica, din păcate, este gradul de veridicitate şi neprihănire a acestui *Jurnal*, cu păreri prea vizionarintelepte în plan istorico-politic, emanate de la un ins hedonist până în vârful unghiilor şi, deşi sclipitor de inteligent şi citit pe cât este şi Norman Manea însuşi, destul de naiv în materie de tranzacţii umane şi culturale. Un simplu exemplu: abia începuse să silabisească englezeşte, că se şi apucă să citească piese de Shakespeare; nu apucă să termine actul I al unei piese, că de a doua zi se şi visează traducător al ei. Dar să revenim la politicăria de care este acuzat

Eliade. Un Heidegger, un Genţile au profitat fie şi temporar de pe urma ajungerii la putere a partidelor nazist şi respectiv fascist. Eliade se angajase doar intro campanie electorală care putea sau, mai degrabă, nu putea să aducă partidul Totul Pentru Tara la putere. Se spune că numele sau ar fi fost inclus pe listele electorale. Ei şi? Nu vedem oare această practică a cooptării personalităţilor cultural-ştiinţifice sub toate regimurile, pe toate meridianele? Este un mod de a exprima o opţiune de moment într-un context particular dat. În cazul în speţă, dorinţa unei bune părţi a electoratului românesc în 1937 de a sparge monopolul legislativo-executiv deţinut de aripa tătărasciana a

Partidului Naţional Liberal, aservita Coroanei şi

Camarilei. Se ştie doar că acest lucru era dorit de mai toată lumea: şi de naţional-ţărăniştii lui Iuliu Maniu, şi de national-liberalii lui Gheorghe Brătianu, ambii semnatari ai pactului electoral cu Corneliu Zelea

Codreanu, ambii decedaţi în obsedantul deceniu la

Sighet, într-o perioadă când adolescentul Norman

Manea nu se dezmeticise încă din euforia comunistă.

Acest urgisit-de-istorici pact electoral a mai fost subscris şi de alte formaţiuni politice mai mărunte printre care, după mărturisirile lui Corneliu Coposu, reprezentanţii PCR, pe atunci acţionând în ilegalitate, şi de către Preşedintele de atunci al Centralei

Organizaţiilor Evreieşti, Dr. Wilhelm Filderman, una şi aceeaşi persoană care a protestat pe lângă fostul său coleg de şcoală, Generalul Ion Antonescu, Şeful

Statului Român, pentru tratamentul inuman la care erau supuşi evreii deportaţi în Transnistria (unde timp de trei ani a suferit privaţiuni inimaginabile şi familia lui

Norman Manea, şi copilul Norman Manea de atunci).

Poate că de Dr. Filderman, Norman Manea nu va fi auzit decât mai târziu, dar peste raporturile acestuia cu frământata scena politică interbelică trebuie să fi dat măcar şi fugitiv în masivele sale lecturi documentare.

Cum poate cineva atunci, dacă cele înşirate de mine

(sub sigiliul amintirilor de actant al „Seniorului”.

Coposu) sunt adevărate, imputa senin, fără să clipească, opţiunea lui Mircea Eliade şi a congenerilor săi? Ce scrie *Jurnalul* lui Mihail Sebastián la acest capitol? Nimic! De ce oare? Vor vorbi vreodată redactorii ce au încropit documentul în chestiune? Ne va spune Norman Manea, care avea citite fragmente din acest *Jurnal* în momentul în care tipărea eseul „Felix

Culpa”, despre ce crede dansul acum în legătură cu această elocventă omisiune din ultimele luni ale anului

1937?

ORIGINI 1 – 2 (43 – 44)

(January-February 2001)

ŞTEFAN STOENESCU

ÎN PARADIGMA MAI MULT-CA-IMPERFECTULUI:

RESPULBERAREA ISTORIEI

II

Să continuăm, aşadar, seria întrebărilor iscate din urzeala articolului *A Hooligan-s Return to România* apărut în revistă „Salmagundi” sub semnătură lui

Norman Manea ale cărui aserţiuni vizează direct sau indirect

trecutul legionar al lui Mircea Eliade. 4. A fost

Mircea Eliade antisemit? Depinde cum citim articolele politice scrise de el către sfârşitul anilor treizeci şi mai depinde, desigur, de mărturii de epocă, cum ar fi

„Jurnalul” lui Mihail Sebastián, recent publicat în

România şi prezent zilele acestea şi în standurile librăriilor americane.

Mai întâi aş vrea să exclud din cadrul discuţiei cazurile frivole de aşa-zis antisemitism – care se iveau frecvent în conversaţia perioadei interbelice, şi care persistă chiar şi în zilele noastre. Cinenu-şi varsa focul pe vecin? La enervare spunem multe. Chiar şi atunci când ne autopersiflam putem fi acuzaţi de intoleranţa sau dispreţ. Iată când Norman Manea la reuniunea de la

Boston University se situa pe poziţia ambiguă că limba sa engleza e mai curând un soi de *Gypsy English* – un rom din sală sau un răuvoitor ar fi putut protesta invocând un aşa-zis atac șovin şi intolerant. Ba chiar o minte mai întortocheată ar fi putut spune că în subconștientul domnului Manea lucrează forţe ancestrale, care îl determină să-i dezavueze pe egiptienii tuciurii ce s-au aflat la originea persecuţiilor etniei sale. Sau, mă rog, că s-a lăsat contaminat în sinea sa de ceea ce detesta, etc., etc. Nu o dată am citit asemenea elucubraţii de sorginte psihanalitică.

Că simpatizant legionar, Mircea Eliade nu putea ocoli chestiunea evreiască. A abordat-o însă așa cum se prezenta această spre finele deceniului al patrulea.

Componenta antisemită în viziunea legionarilor, încă de la începuturile organizării lor, a fost determinată pe de o parte de militantismul lor anticomunist, iar pe de alta de starea socio-economică şi culturală precară a populaţiei româneşti, mai ales în Moldova de Nord.

Bucovina şi Basarabia, stare care se datora în parte şi dezechilibrului demografic rezultat de pe urma exodului refugiaţilor evrei din vatră lor de colonizare care cuprindea Polonia, Ucraina şi Lituania, unde erau sistematic supuşi, mai ales după 1880, persecuţiilor şi chiar pogromurilor. Antisemitismului legionar îi lipsea componenta rasistă după cum îi lipsea preocuparea de a exacerba diferenţele de ordin religios sau teologic. Au existat în epoca asemenea antisemitisme de natură pur ideologica care însă nu au avut o pondere

politică suficientă, nici priză asupra maselor sau a unei părţi a intelectualităţii de sorginte ţărănească. Nereprezentând o forţă redutabila, antisemitismul ideologic, ce-şi putea afla mult mai lesne echivalente în fascism sau în nazism, nu a suscitat interesul analiştilor sau istoricilor de dată recentă ai fenomenului.

Motivaţiile acestor specialişti pot fi diverse, dar pe toţi îi încearcă parcă o tainică dorinţa de a instaura un adevăr prefabricat ce nu are contingente durabile cu realitatea istorică a acelor ani. (Mă refer cu precădere la perioadă anterioară alegerilor din Decembrie 1937 şi formării guvernului Goga-Cuza) Liderul de atunci al legionarilor, Corneliu Codreanu, în ultimii săi ani de viaţă, se arată dispus chiar la o conlucrare negociată cu liderii politici ai evreilor. Radicalismului reductiv îi lua treptat locul ideea unei coexistente dezirabile, mai ales pe tărâm economic, între diversele etnii ale

României Mari. De aici şi o schimbare vizibilă de atitudine remarcată printre alţii de Felix Aderca (vezi

„Jurnalul” lui Mihail Sebastián), care numai naiv nu putea fi, având în vedere vechimea sa de polemist redutabil pe tema naţionalismului. Aşa se explică şi apelul către legionari adresat de Ana Pauker după război de a se înscrie în PCR (după cum şi ceilalţi lideri politici postbelici – ai partidelor istorice – au lansat invitaţii similare). Puteau oare aceste apeluri şi lansate unor fascişti sau nazişti deghizaţi pe fundalul

Procesului de la Nueremberg?

Impresia mea este că specialiştii „noului val” (printre care, mai nou, se prenumără, fie şi că umil corepetitor, dl. Norman Manea) îşi închipuie că pot arunca cu praf în ochii noilor generaţii, răstălmăcind adevărul istoric după bunul, post-modernul, domniilor lor plac. Cu ce greşea oare Mircea Eliade optând, alături de partea conştientă a generaţiei sale, pentru ceea ce se profila a fi singură şi ultimă şansă reală de a instaura o justiţie socială, din care perdanţi ieşeau doar cercurile aservite marii finanţe, din interior şi din afară, dintre care şi unii, prin forţa împrejurărilor, bancheri evrei, ba chiar, unul din ei detestatul „admirator” (şi meschin „patron”) al lui Mihail Sebastián însuşi?

Şi totuşi, Mihail Sebastián se plânge de prietenul său şi în general de contemporani. Din două una: său

„Jurnalul” prezintă în acele porţiuni o manipulare sinistră a

textului, sau Sebastián chiar nu părea dispus ori capabil să înţeleagă acel moment de coalescenta politică între inamicii ireductibili de odinioară. Pentru mine – în ipoteza că am înaintea ochilor textul autentic

— Sebastián se dovedeşte straniu de opac şi de ostil. La urma urmelor Eliade era de departe prietenul său cel mai testat, care mersese până acolo încât a riscat să-şi compromită cea mai solidă relaţie profesională (cu Nae

Ionescu, mentorul necontestat al amândurora) de dragul său. Faptul că într-un moment de entuziasm electoral, Eliade doreşte să-şi facă prietenul părtaş credinţei sale că ţara se afla pe drumul cel bun al cuceririi demnităţii naţionale, indica cele mai bune intenţii confraterne, ce nu se împiedică de bariere etnice sau religioase. Că Sebastián trăia o dramă şi că o serie de scrupule de ordin moral îl asediau este nu mai puţin credibil. Totuşi, prin sintagma „dominaţia iudaică", curentă în epoca, nu se înţelegea întreaga comunitate evreiască, ci doar vârfurile financiarindustrial-comerciale la care probabil se adăugau unii lideri politici sau acei ziarişti virulent implicaţi în aprigul duel cotidian. Ieşeau de sub imperiul acelei sintagme, liberii profesionişti (medici, avocaţi, farmacişti), oamenii de ştiinţă şi artă, scriitorii, comercianţii mijloci sau mici, meseriaşii şi funcţionărimea.

Hannah Arendt a surprins exact, de rândul acesta, impasul sau dublă subordonare (the *double bând*) a liderilor comunităţilor evreieşti minoritare. Nevoia de securitate şi vulnerabilitatea i-a împins în braţele claselor dominante, că furnizori de fonduri şi că aliaţi inegali, nefireşti şi vizibili. Mai ales vizibilitatea s-a tradus în istorie prin alienarea etniei evreieşti de etniile majoritare. Consecinţa acestei înstrăinări s-a tradus nu o dată, în epocile de criză, prin răbufniri violente şi ciocniri sângeroase. Liniştea scump plătită se transformă în dezastru şi-n urgie. O atare înţelegere istorică putea fi accesibilă intelectualilor cu orizont larg. Şi printre aceştia se numărau cu siguranţa atât

Eliade cât şi Sebastián. Incapacitatea unuia de a-l înţelege pe celălalt dincolo de barierele şi prejudecăţile momentului este, în sine, un fapt tragic, dacă, repet, ne aflăm în faţa unui text autentic în proporţie de sută la sută. Din „Memoriile" lui Eliade reiese limpede pe de o parte nesesizarea răcelii şi alienării lui Sebastián, iar pe de alta,

regretul de a nu-i fi putut împărtăşii motivul pentru care îl ocolise (se simţea urmărit de Gestapo)

atunci când a revenit *incognito* şi pentru un foarte scurt răstimp în ţară, că purtător al unui mesaj secret din partea dictatorului portughez Salazar către generalul

Ion Antonescu, mesaj care încerca să-l determine pe şeful statului român să nu-şi angajeze trupele într-un război pe teritoriul Rusiei sovietice. Mai poate, oare.

Eliade atunci fi etichetat drept antisemit şi chiar nazist cum destui, impardonabil, au făcut-o?

Ştim din eseul din 1991 *Felix Culpa* că insinuările lui Norman Manea (hai să le numim consumul de leuştean) nu ţinteau doar punerea la stâlpul infamiei a activităţilor politice (citeşte *delictul de opinie*) din tinereţea savantului, ci la întreg ansamblul operei care i-a urmat. După ce şi-a desăvârşit demolarea (un soi de complex al lui Oedip inspirându-i demersul), dl. Manea lasa loc altor diletanţi, chemaţi să măsoare cât anume şi cum ideologia şi simbologia legionară s-a infiltrat şi s-a încriptat (în mod deliberat, cum altfel?) în opera sa de căpătâi „Istoria ideilor religioase”. De fapt, ca să fim drepţi, domnului Manea i s-a imputat că a neglijat acest aspect. De către cine? (De către cultivatorii de leuştean, fără-ndoială!). Privească dl. Manea în propriul text din

„Salmagundi” şi măsoare dânsul acolo detaşarea şi obiectivitatea d-sale în materie. Se întâmplă să fie la

Bucureşti de Passover şi respectiv de Paşte. Cu amuzată condescendenta înregistrează din înaltul

Hotelui Intercontinental: clopotele bisericilor din preajmă, convoaiele de credincioşi purtând lumina

Învierii, iar a doua zi, prin contrast, titlurile ziarelor, reclamele, interviurile mai marilor clerului, etc. Cine ar îndrăzni să-i cenzureze sentimentele sau reacţiile?

Interesant este că „neutrul”, „agnosticul” eseist şi romancier lasa terenul liber pentru cei interesaţi să câştige capital politic scormonind în textele lui Mircea

Eliade spre a depista şi denisa chiar şi cele mai fine urme de legionarism în interpretările sale asupra fenomenului creştin-ortodox.

În schimb, pare atras de parafrazarea lesnicioasă a unor clişee şi locuri comune extrase parcă din jalnică făcătura a unor

istorici-activişti de teapa lui Fatu şi

Spălatelu cu a căror maculatura s-au spălat creierele tinerelor generaţii sub comunism. Astfel, la pagina 122

din revista „Salmagundi” se pomeneşte de acea macabră „crimă, unică prin ferocitate în istoria

Holocaustului: barbara ucidere *rituală* a două sute de evrei, între care şi copii, la Abatorul din Bucureşti, în sunetele extatice ale imnurilor creştine intonate de de *misticii* asasini”.

Din punctul de vedere strict al evenimentelor istorice, contextul acestei monstruoase crime este încă învăluit în tenebre. Începând cu aşa numita „rebeliune legionară”. Ciudat, nu? Mult detestatul Mareşal

Antonescu dimpreună cu aparatul său de propagandă este preluat, în acest caz, cu arme şi bagaje! Nu stă în intenţia mea de intra acum pe tărâmul acestei controverse: Cine a dat semnalul confruntării din 21 – 23

Ianuarie 1941? Hitler, Antonescu, Horia Sima? Unde anume a avut loc carnajul şi care au fost tehnicile de anihilare? Mai toate relatările tind să indice o lichidare în masă, cu rafale de mitralieră, în pădurea Băneasa după o concentrare prealabilă a victimelor la Jilava. Dar cine i-a executat pe ostateci, şi din al cui ordin? Şi la

Abator cine a pus în mişcare utilajele? Potrivit unei scrisori faximilate, salariaţii Abatorului în frunte cu directorul au negat că o asemenea faptă s-ar fi produs în incinta acelei întreprinderi. Să se fi improvizat decorul altundeva, la Morgă, bunăoară (cum s-a mai întâmplat, nu chiar aşa de multă vreme, la Timişoara, în

Decembrie 1989)? Şi cine va fi făcut fotografiile şi unde au fost publicate? Şi de ce nu apar ele în principalele lucrări dedicate Holocaustului? Şi, mai departe, care au fost imnurile religioase intonate de acei exaltaţi criminali pe parcursul fărădelegii lor? Doar romanii nu sunt de confesiune protestanţi, nu? Sau, poate, nu erau aceia romani sau legionari romani? Şi-apoi până unde merge expertiza domnului Norman Manea? Cum pot fi ucişi două sute de oameni la Abator când documentele oficiale ale Comunităţii evreieşti din Bucureşti înregistrează un număr de victime ucise ce depăşeşte cu puţin sută. Şi, mai departe, aceleaşi documente stipulează că la Abator au pierit unsprezece persoane din cele treisprezece câte au fost aduse la acel loc de martiraj. Cântările sunt, am impresia, contribuţia imaginaţiei empatetice a prozatorului nostru. Ceva este nelalocul său

într-o asemenea relatare. Grotescul, macabrul, lugubrul par împinse cu bună ştiinţă în tinda lui Belzebut. În ce scop o atare suprasolicitare? Şi iată şi ultima întrebare: 5. Ce cauta Mircea Eliade în această evocare? Se urmăreşte oare culpabilizarea să postuma cu orice preţ prin simplă asociere la distanţă în timp şi spaţiu? Doar a înfierat în volumul al doilea al

„Memoriilor" sale ororile din Ianuarie 1941, aflând despre ele din presă. A sugera o implicare a să fie şi numai că ipoteză de lucru mi se pare de-a dreptul obscen. E ca şi când l-am implica pe Mihail Sebastián în ororile de la Canalul Dunăre-Marea Neagră numai prin faptul că „Jurnalul" său lasă să se întrevadă către sfârşitul războiului o evoluţie marcat procomunista a disponibilităţilor sale politice.

ALEXANDRU NEMOIANU

O VREME DE TRAS CONCLUZII

Pentru mulţi romani şi romani-americani, rezultatul alegerilor din România de la sfârşitul anului trecut a fost prilej de dureroasă dezamăgire. Dar această dezamăgire îmi pare a fi un exerciţiu în inutilitate, căci în termeni practici trebuie să ne întrebăm ce altă alternativă ar fi avut electoratul roman?

Ar fi cu totul nefolositor să începem să inventăm scenarii nerealiste care ar sta sub semnul văicărelilor sau al unui neputincios „ce ar fi fost dacă". Ţările şi popoarele trăiesc în realitate şi în chip realist trebuie să confrunte cele ce le stăteau în faţă. Fapt rămâne ca rezultatul acestor alegeri a creat o nouă realitate în

România, că alegerile au fost libere şi că ele reflectă voinţa romanilor. Chiar şi cei care suntem dezamăgiţi trebuie să dorim bine şi romanilor şi României. În acelaşi timp acum este momentul în care concluziile trebuie trase şi responsabilităţile numite.

Nu încape insoiala că rezultatul alegerilor din

România are cauze multiple, o parte dintre ele ţinând de agonia ruperii de mentalităţile şi structurile comuniste, de lipsa de experienţă a electoratului şi de conjunctura mondială. În alte cuvinte este vorba de un trecut care nu se îndura să moară şi un viitor care încă nu se vesteşte pentru romani. În acelaşi timp trebuie să dăm credit romanilor de a fi intuit perfect adevărată miza a alegerilor, de a fi înţeles că în momentul de faţă, în lume se confruntă „neamurile" şi „globalismul".

Am mai avut ocazia să spun ca „neamurile".

Înseamnă respectul pentru tradiţie şi credinţa şi concomitenta respingere a şovinismului tribal. Este evident că în fapt romanii au ales partea „neamurilor”.

şi, implicit, au respins cea de a doua alternativă.

„Globalismul”. „Globalismul” nu este altceva decât o nouă ideologie, a materialismului vulgar şi agresiv, care nu face decât să genereze mai multă bogăţie pentru cei bogaţi şi mizerie sordidă pentru cei sărmani.

Estre ipocrizie şi iresponsabilitate să nu arăţi că închinarea la cei doi idoli ai „globalismului”, Piaţă

Comună şi NATO nu a adus romanilor decât mizerie. Iar mai mult decât iresponsabilitate ar fi să nu tragi legitime concluzii din bestialitatea cu care NATO a distrus şi continuă să distrugă spaţiul iugoslav şi încă mai vârtos eroicul neam sârbesc. Confruntaţi cu făgăduinţele goale ale celor ce stau în momentul de faţă în fruntea bucatelor şi îngroziţi de bestialitatea

NATO, romanii au ales ceea ce le-a părut a fi răul cel mai mic. Iar la asta se adăugă împrejurarea că nici nu aveau cu cine altcineva vota. Căci dacă răul mondial a avut rolul lui, nu mai puţin a contribuit la rezultatul electoral dezastrul moral şi fizic care a fost administraţia celor ce-şi ziceau PNŢCD. Acest partid, care cu neruşinare se pretindea a fi continuator al

Partidului lui Iuliu Maniu şi Ion Mihalache, nu a fost nici naţional, nici ţărănesc, nici democrat şi în niciun caz nu a fost creştin. Nu a fost naţional, căci în clipa în care singurul popor care a fost prieten României a fost atacat, acel partid s-a alăturat duşmanilor, adică NATO.

În chip la fel de iresponsabil, acest partid a practicat un dezastruos rusofobism care ne va costa scump în viitor, şi s-a încredinţat cu totul unor idoli care nu ne-au dat şi nu ne vor da nimic.: NATO şi Piaţa Comună.

Acest partid nu a fost ţărănesc şi dezastrul agriculturii româneşti sta dovada. Nu a fost democrat şi nici nu putea fi, servit fiind prin epave că Ion

Diaconescu sau H.R. Patapievici-Animalul. Nu a fost creştin, căci nu a avut milă pentru omul sărman şi nu a avut buna-cuviinţă pentru Biserica Ortodoxă Romană, maica neamului românesc.

Acest partid al ruşinii a avut temeritatea de a promova cele mai

dubioase alternative politice, inclusiv un monarhism desuet, ajuns la stare de ridicol prin alăturarea unor indivizi gen „prinţul Radu Duda". Dar vina celor întâmplate revine şi celor care (cel mai adesea fără rost şi noimă) se numesc „exilul românesc".

Foarte mulţi dintre reprezentanţii acestui „exil", după 1989, în loc să-i mulţumească lui Dumnezeu că au putut din nou să pună piciorul pe pământul sfânt al ţării strămoşilor lor, au ales să vadă acolo numai rău, să îşi dea aere şi să ceară tratament special (?!), să dea lecţii neghioabe de care nimeni nu avea sau nu are nevoie.

Toţi aceştia s-au purtat în maniera în care s-au comportat cei reveniţi după căderea lui Napoleon şi despre care Charles Maurice de Talleyrand-Perigord spunea: „Nu au învăţat nimic şi nu au uitat nimic".

Aşa cum afirmăm la începutul acestui articol, trăim o vreme în care trebuie să tragem concluzii şi să ne asumăm responsabilităţi, să schimbăm cai şi mai ales să privim în inimile noastre şi să vedem ce este acolo pentru neamul şi ţară din care ne tragem. Ar fi vremea să înţelegem că singura cale prin care cei din „exil" ne putem apropia de neamul din care suntem coborâtori este dragostea.

*Dragostea îndelung rabda*; *dragostea este binevoitoare*, *dragostea nu pizmuieşte*, *nu se laudă*, *nu se trufeşte*.

*Dragostea nu se poartă cu necuviinţa*, *nu cauta ale sale*, *nu se aprinde de mânie*, *nu gândeşte răul*.

*Nu se bucura de nedreptate*, *ci se bucura de adevăr*.

*Toate le suferă*, *toate le crede*. *Toate le nădăjduieşte*, *toate le rabda*.

*Dragostea nu cade niciodată*. (Sf. Pavel, I
Corintieni, 13, 4 – 8)

GABRIEL STĂNESCU

SPOVEDANIA UNUI EXILAT

I

Fiecare experienţă de „destarat" este unică şi irepetabilă. Pentru Virgil Ierunca, ale cărui fragmente de jurnal (1949 – 1951 şi 1966) sunt publicate acum la *Ed*.

*Humanitas*, sub titlul de sugestie eminesciană *Trecut-au au anii*... exilul nu este altceva decât o probă a rezistenţei morale. Rămas fidel idealurilor juneţii, Virgil

Ierunca va continua „să mărturisească pentru ultima fărâmă de verticalitate a omului, greu încercat de timpuri năprasnice, încovoiat

de idealuri străine şi exterioare fiinţei sale”. Autorul reconstituie cu veridicitate (chiar dacă uneori este prea critic sau chiar nedrept cu unii din confraţi) atmosfera intelectuală a refugiaţilor romani din capitala Franţei. Caracterele îşi trădează slăbiciunile, defectele sau calităţile prin atitudinile, mentalităţile şi comportamentul manifestat în situaţii limită. Natura umană îşi dezvăluie pasiunile, se lasa dusă de curent, ca apoi să se redreseze prin echilibru moral. Există întotdeauna în paginile scrise de

Virgil Ierunca un sentiment al măsurii, al onestităţii care-l fac pe autor nu numai să mărturisească drept, ci şi să opteze, alegând între extreme.

Cine n-a trecut printr-o experienţă similară nu poate pricepe ce tensiune morală declanşează o astfel de spovedanie a unui destarat, ce forţe contradictorii intra în acţiune, ce combustie extraordinară presupune această confruntare cu ceilalţi şi mai ales cu sine: „Îmi port deci nefericirea până şi în măruntaie, umflat de mizerie şi definitudine” notează undeva în jurnal Virgil

Ierunca. Nu credinţa în Dumnezeu, în care nu prea crede, îl va salva, ci o anumită onestitate intelectuală de tip camusian care nu-l lăsa să piară şi care îi dă o stare de veghe, ajutându-l întrucâtva să înfrunte sărăcia, lipsurile, deprimarea. Imaginea ţării revine adesea şi cu ea scene de coşmar: pervertirea intelectualilor care acceptă răul în schimbul privilegiilor oficiale ale regimului comunist, timp în care Mircea

Vulcănescu este asasinat la Aiud, iar Lucian Blaga se stinge într-un exil interior, victimă a unui atentat al tăcerii ţesut în jurul său de „toboşarii vremurilor noi”, de soiul unor Mihai Beniuc, Nina Cassian, Dan Deşliu, etc. etc.

Ar vrea să servească, pe cât posibil, „oricărui vânt de primenire din viaţa spirituală a României, pe care o iubeşte acum „că pe o logodnică”, numai că speranţele sunt zădărnicite de înrolarea intelectualităţii româneşti în aparatul propagandei comuniste. În

*Combat* citeşte despre angajamentul scriitorilor bucureşteni faţă de partid, de a crea opere cu conţinut social, etc. etc., iar din *Bund*, care apare la Berna, afla despre sovietizarea vieţii intelectuale şi morale din

România „obsedantului deceniu”: aşa-zisa reforma a învăţământului, impostura istorică a lui Roler, transformarea

Academiei Romane şi a Societăţii

Scriitorilor Romani în filiale ale secţiei de cadre a PMR, unde sunt excluşi intelectualii adevăraţi, înlocuiţi fiind cu executanţi ai propagandei de partid. Nu-şi face iluzii în legătură cu vreo posibilă schimbare, cu toate că exilaţii romani vor să contribuie cu toţii la salvarea culturii româneşti lipsită de orice viitor. Dacă ar fi doar adeziunea intelectualilor din ţară la realităţile comuniste! Din păcate, însă, atitudinea Occidentului faţă de comunism este toleranta, ba chiar de acceptare tacită a răului.

Într-o Frântă socialistă, atitudinea partidelor de stânga marxiste sau marxizante, finanţate de Moscova, faţă de cei ce vin din Est este detestabila, atâta timp cât ele nu pot înţelege realităţile din aceste ţări, inclusiv pe cele româneşti, şi nici nu pot accepta existenţa unui exil politic. În fond, tot ce se întâmplă dincolo de cortina de fier ar trebui să dea de gândit intelectualităţii libere din Apus dar care, din păcate, „se va pierde desigur, în acea nepăsare frivolă", cum cu blândeţe constata autorul. Nu numai stânga, dominantă în viaţa politică a Franţei o lungă perioadă de după război, e învinovăţita pentru tăcerea ei, ci şi intelectualitatea occidentală în general. Autorul ajunge chiar la concluzia că „democraţii" francezi sunt mai primejdioşi decât cei din ţară. Excepţiile pot fi numărate pe degete. Nu de puţine ori, puterea din aceste ţări democratice trece de partea „fariseilor ispitiţi". Cardinalul Ottaviani, spre cinstea, să trage semnalul de alarmă, chemând lumea creştină să se opună destinderii cu Răsăritul, întrebându-se patetic:

„Cum am ajuns noi până la această mârşăvie de a vedea milioane de inşi aplaudând tirania, violenta, ferocitatea?"

Parizienii din clasa de mijloc, în schimb, se distrează, devenind indiferenţi la durerile lumii, vieţuind dincolo de cortina de fier: „Nimeni nu înţelege că, aiurea, oamenii sunt în război, în temniţe, n-au încheiat ciclul suferinţei" reflectă undeva autorul jurnalului.

Polemica cu răul social, cu rutina ar trebui să devină o datorie de credinţă a oricărui intelectual cinstit.

Rechizitoriul comunismului şi al complicilor lui din

Occident, apelul la adevăr, devin adevărate imperative morale pentru Virgil Ierunca. Puţini înţeleg ce s-a întâmplat de fapt în ţări cu regimuri marionetă din Sud

Estul Europei. În perfectă cunoştinţă de cauză, George

Kenau da un răspuns răspicat în *Foreign Affairs* lui

Hruşciov: „Pentru Occident, a cărui judecată se sprijină pe dovezi istorice zdrobitoare, aceste regimuri au fost impuse prin manevre abile ale unor minorităţi comuniste disciplinate care primeau de la Moscova metodele şi inspiraţia necesară şi care erau ajutate de prezenţa sau proximitatea imediată a unor unităţi ale forţelor armate sovietice. Mijloace asemănătoare au îngăduit acestor regimuri să se menţină la putere”.

Refuzând să accepte crudul, durerosul adevăr, marile puteri demisionează când e vorba de a apăra dreptul la libertate şi la independenţă al ţărilor captive, aşa încât „orice apel nu e decât un ţipăt formal”.

Guvernul francez, înainte de sosirea lui Hruşciov în vizită în Franţa, de teamă demonstraţiilor, trimite abuziv

95.000 de refugiaţi din Est în Corsica. Declaraţia lui

Salvador de Madariaga publicată în *La Nation Roumaine*

*Roumaine* este şi ea dătătoare de seamă asupra adevărului potrivit căruia „Toată libertatea de care ne bucuram din partea occidentală a Europei o datorăm sacrificiilor popoarelor din răsăritul Europei”. Lawrence

Durel, într-o convorbire cu Edgar Morin vorbeşte despre un materialism vulgar, caracteristic „religiei”.

comunismului, în care aspectul uman este sugrumat cu brutalitate. Din toată presa franceza, numai săptămânalul de extremă dreaptă *Rivarol* a evocat tragedia ţărilor satelite. Presa „liberă” şi liberală din

Franţa se fereşte să atragă atenţia opiniei publice asupra milioanelor de prizonieri ai Răsăritului. Nu i se cere decât o informare obiectivă, o situare justă a faptelor, dar, din păcate, ea da dovadă de ipocrizie şi amnezii inexplicabile. Dar autorul jurnalului nu-şi face iluzii; el ţine însă la „starea sa de pierzanie”, fără însă a cădea pradă „spiritului de descompunere”; e în fond îndatorat spiritului cartezian, aspirând la adevăr prin puterea raţiunii, chiar şi când valorile în care a crezut sunt secerate, una câte una, căzând în mâinile mistificatorilor de profesie, sau pur şi simplu nu rezistă judecăţii neîndurătoare a timpului. Cum nu se lasa sedus de „mitologiile fetide ale zilei”, unică soluţie rămâne pentru scriitorul martor al evenimentelor mărturisirea prin literatură.

Într-un pasaj din *Viaţa ca o pradă*, Marin Preda nu-şi putea

explica cum Virgil Untaru (Ierunca), pe care romancierul îl evoca în cadrul grupării *Albatros* că pe un om cu vederi de stânga, devenise odată refugiat la

Paris din ce în ce mai mult un intelectual de dreapta.

La întrebarea la care Preda nu găsise răspuns, autorul jurnalului răspunde *post festum* sub forma unei mărturisiri de credinţă care priveşte cadrul mai larg al condiţiei de exilat: „Să nu se mire nimeni că noi, cei scăpaţi din Răsărit, alunecam la „dreapta”. Ce putem face dacă numai „dreapta” foloseşte limbajul nostru de revoltă şi demnitate, atunci când e vorba de ţările din

Est?”. Convertirea autentică nu se poate face decât de la stânga la dreapta şi nu invers, în cuvintele sale „de la bâjbâiala în imanenta” la înălţarea în transcendent, de la „platitudinea orizontală” la vertical”. În aproximativ aceiaşi termeni se va explica, nu fără o nuanţă de ironie, consulului de la Ambasada Americană, care-i respinge viza: „Eu sunt evident vinovat dacă am fost de stânga ieri, când domina extrema dreaptă, iar azi de dreapta, când intelectualii occidentali au descoperit avantajele de pe urma unei situări la stânga şi extrema stângă”.

Viaţa exilului românesc, reprezentată în paginile jurnalului în maniera picarescă, este dramatică.

Autorului îi repugnă statutul de veşnic student în căutare de burse. Cele 10 – 15 ore de lectura şi studiu zilnic îl menţin însă într-o stare de „euforie corectă”, opusă prostituţiei intelectuale pe care unii intelectuali din ţară o adoptă că pe unică soluţie la tragicul existenţei sau dimpotrivă, ca reacţie a unui oportunism abject, fără limite. Imposibilitatea comunicării cu ai săi, de altfel laitmotiv al piesei lui Gabriel Marcel.

*L'Emissaire*, care pune stăpânire pe personaje, scufundându-le în linişte şi izolare, devine o stare de spirit constantă a celui care mărturiseşte. Romanii îl dezamăgesc prin conflictele lor iremediabile, când ar trebui să fie mai solidari între ei că niciodată: „Sunt întristat peste măsură de contactul meu cu romanii, şi nu ştiu cum să fac să mă izolez, lucru imposibil atâta vreme cât România este ultima mea certitudine pasională”, mărturiseşte undeva Ierunca, patetic, în termeni cioranieni.

Tot el e acela care îi explică lui Lucian Bădescu, singurul roman care a obţinut o catedră la Sorbona, că obsesiile sale se datorează precarităţii existenţei, mizeriei în care trăieşte: „Din mizerie nu-mi pot

vedea prietenii. Am impresia că ceva din umilinţa mea trece şi în ei şi că totul e să rămâi singur, neştiut, rupt de toţi, atunci când suferi de „ideea fixă" a zilelor de mâine, mai bine zis de astăzi".

Exilul politic e divizat, fragmentat, mânat de orgolii.

Autorul vorbeşte de un „du-te-vino românesc" în care neutraliştii refulează amărăciuni personale, ţes răutăţi şi invidii. Nu serviciile secrete româneşti îl denunţa pe

Mircea Eliade că „fascist", în vremea în care istoricul religiilor o ducea extrem de greu la Paris, ci un oarecare C. Marinescu, aflat şi el în aceeaşi condiţie comună de exilat. Şi astfel, Mircea Eliade nu mai poate intra la *Centre de Recherches Scientifiques*. Dihotomia între „dreapta" şi „stânga" ar trebui să fie lipsită de sens în interiorul exilului şi cu toate acestea, etichetările de acest fel îşi fac simţită prezenţa. Virgil

Ierunca devine la rândul său indezirabil politic, categorisit când „criptocomunist", când om ai dreptei.

De fiecare dată când părăseşte pentru o scurtă perioadă Parisul, el se reîntoarce, găsindu-l „minunat, primitor". Alteori i se pare un oraş provincial, în sensul că zilnic întâlneşte pe strada cunoscuţi, părându-i-se că peste tot se vorbeşte româneşte. Notează chiar undeva că din pricina atmosferei „de familie" există imposibilitatea izolării în acest oraş unde „nu te poţi pierde definitiv pe străzi". Este surprins să întâlnească în acelaşi loc aceeaşi oameni, care prin amabilitatea lor excesivă i se par radicali.

De câte ori se desparte de Paris, are senzaţia că se afla în postura fiului risipitor, care simte acum violent

„Norocul" de a trăi la Paris. Referinţele sentimentale la locurile natale sunt inevitabile. Până şi nopţile friguroase, înstelate au ceva din cele bucureştene. Dar nicio minune trăită nu e mai vie decât aceea de a vedea cum alţii, „alături de tine se bucura că trăiesc". Mai presus de toate reconstituie sensul ascuns, secret al libertăţii în spirit. În epilogul cărţii Soranei Gurian *Les*

*Mailles du filet* regăseşte povestea exilaţilor, a celor

„Ce visasem libertatea şi nu ştiam ce să facem cu ea".

De fapt, adevărata libertate, febrilă, neaşteptată, o pierde şi o regăseşte în cărţi, pe stradă în biblioteci.

Cartea devine un viciu necesar. Onorariile de pe la reviste se duc pe cărţi, cu toate că nu ştie pe ce mâini va încăpea bibliotecă, în ipoteza că va părăsi Parisul. În aşteptarea vizei pentru America, (care, ulterior,

i se refuza) începe să regrete Louvrul, bibliotecile, cerul şi străzile Parisului, lăsând încă o distanţă între cel ce a fost şi cel ce putea deveni. Nu-l sperie decât „moartea de tocmeala”, politica de lagăr al cuceritorilor”. Înţelege acum bine ce înseamnă bătrâna Europă, cu cultura ei, cu stilul şi tradiţia sa, cu toate că o anumită mentalitate americană începea să se facă simţită şi pe malurile

Senei.

ORIGINI 3 – 4 (45 – 46)

(March-April 2001)

ŞTEFAN STOENESCU

ÎN PARADIGMA MAI MULT-CA-IMPERFECTULUI: RESPULBERAREA ISTORIEI

III

Romanul, scrierea ficţionala, proza de imaginaţie – oricum am denumi-o – are răspunderi mai mici şi libertăţi mai mari în ce priveşte respectarea adevărului istoric decât eseul sau memorialistica, cu toate că marii romancieri s-au străduit întotdeauna să se documenteze scrupulos şi exhaustiv tocmai pentru a evoca sau restitui realitatea trecutului cât mai deplin şi mai credibil.

Saul Bellow, născut în 1915 în Canada, din părinţi care tocmai emigraseră din Rusia, şi-a trăit o bună parte a vieţii la Chicago. A făcut studii de antropologie şi s-a prenumărat printre tinerii intelectuali grupaţi în perioada interbelică în jurul revistei newyorkeze de stânga „The Partisan Review”. A fost multă vreme un fervent adept al lui Troţki şi, respectiv, un antistalinist.

Deşi nu şi-a renegat vreodată rădăcinile etnice, s-a situat pe poziţii clar asimilaţioniste, scriind o literatură care se mărturisiseşte într-o continuitate explicită cu marea tradiţie a prozei americane. Această poziţie este clar exprimată în deschiderea primului său roman important *Aventurile lui Augie March*, 1953, fapt care a încurajat o serie de romancieri evreo-americani în devenire, printre care Philip Roth, să adopte o poziţie similară. Urmează o serie de romane masive şi complexe care îl situează în prim-planul literaturii postbelice, cum ar fi: *Trăieşte-ţi clipă*, *Henderson regele regele ploii*, *Herzog*, *Planeta domnului Samler*, *Darul lui*

*Humboldt* (multe din ele echivalate în romană). În 1976 i se decernează Premiul Nobel pentru Literatură.

Imperceptibil, dar inexorabil, după această dată începe şi

declinul. Autorul continua să producă la senectute o serie de proze, mai ales *novelle* sau scurte romane, fără a mai redobândi, însă, suflul epic dinainte.

O carte interesantă din aceşti ultimi

25 de ani este romanul *Iarna decanului*, 1982, a cărui acţiune se petrece în parte la Bucureşti, în România ceauşistă, şi relatează peripeţiile cărora Bellow şi soţia sa românca au trebuit să le facă faţă. Veniseră în

România pentru a veghea asupra ultimelor clipe ale

Floricai Bagdasar, soacra romancierului laureat, care fusese pe vremuri *ministru* (căzut în dizgratiej *al sănătăţii şi prevederilor sociale*, într-unul din primele guverne comuniste, prezidate de Petru Groza. Statutul de transfug a celei de a patra soţii a lui Saul Bellow.

Alexandra Ionescu-Tulcea, matematician şi profesor la reputata Northwestern University din Evanston, localitate satelit, la nord de Chicago, punea la grea încercare viziunea obtuză a autorităţilor de la Bucureşti.

Plecase la o specializare dimpreună cu primul soţ, şi el matematician, şi alesese să rămână în străinătate.

Revenea pentru prima oară în ţară ca soţie a unui laureat al Premiul Nobel, într-un moment de forţă majoră. Cuplul a primit viză de intrare în ţara în regim de urgenţă, dar autorităţile au *„făcut totul"* ca această vizită nedorită să le iasă pe nas. Romancierul s-a răzbunat în felul său şi, bineînţeles, romanul (interzis şi vânat în România ceauşistă) a şifonat şi mai mult imaginea României, ajunsă la acel moment aproape la nadirul reputaţiei în lumea occidentală.

De curând divorţaţi de partenerii lor, Alexandra şi

Saul s-au întâlnit la Mircea Eliade în casă şi foarte curând au decis să-şi unească destinele, cu toată diferenţa de vârstă dintre ei de aproape douăzeci de ani. Frumuseţea şi inteligenta tinerei sale soţii, statutul ei academic au stimulat puternic creativitatea scriitorului şi a dat un impuls vieţii sociale după care tânjea. Deşi a durat peste un deceniu şi a inclus momentul consacrării din 1976, mariajul nu a produs moştenitori şi a fost mânat de contradicţii. Fiecare partener a avut în prim-planul preocupărilor proiectele intelectuale proprii, ceea ce nu a avut darul să faciliteze comuniunea sufletească. Alexandra se dezinteresa vizibil de romanele soţului, iar Saul nu putea urmării substanţa lucrărilor ştiinţifice ale soţiei sale. Bellow a suferit poate cel

mai mult, fiind o personalitate egocentrică şi mândră, avida (şi dependentă) de admiraţia şi încurajarea celor din preajmă. De aceea, poate, Bellow a căutat şi a contat pe stimulentul intelectual provenit de la companioni mai tineri, pe care i-a plăcut întotdeauna să-i cultive.

Poate cea mai puternică relaţie intelectuală din ultima vreme, Saul Bellow a avut-o cu colegul său de catedră de la University of Chicago, Allan Bloom (1930

1991). Eliade, Bellow şi Bloom s-au întâlnit în cadrul departamentului, unic în felul său în America, denumit

*The Committee on Social Thought* – o catedră de studii umaniste în care cursurile şi examenele sunt înlocuite de cercetări şi interacţiuni individuale ale studentului cu cadrele didactice, aşa cum se petrec lucrurile în universităţile britanice de străveche tradiţie, Oxford şi

Cambridge. Cadrele didactice, fiecare cu alt profil de specializare, sunt în paralel afiliaţi şi altor catedre.

Eliade, bunăoară, fusese cooptat în acest *Comitet*, înaintea celor doi colegi mai sus pomeniţi, Bellow fiind numit în 1962., Bloom un deceniu mai târziu. Dacă

Mircea Eliade asigura partea de istorie comparată a religiilor, Saul Bellow, că romancier şi antropolog de formaţie, asigura partea de literatură modernă, iar Allan

Bloom, filosof specializat în tradiţia democraţiei şi în clasicismul elin acoperea porţiuni ale cunoaşterii precum Platon (mai ales *Republica* al cărei traducător şi comentator era), Shakespeare (mai ales dimensiunea politică a pieselor) sau Jean-Jacques Rousseau (mai ales *Emil*, pe care, iar aşa, îl tălmăcise şi comentase).

Fireşte, în acest departament funcţionau multe alte personalităţi de la University of Chicago, printre care şi

Hannah Arendt.

Întâlnim aceste trei personalităţi că personaje în recentul roman al lui Saul Bellow, *Ravelstein*, 233 p., publicat în Iunie 2000 sub egida casei de editura Viking

(apariţie semnalată mie acum şase luni de către anglista Cosana Nicolae de la *Catedra de limba şi literatura engleză* a Universităţii din Bucureşti, aflată la o specializare la New York University). Abe Ravelstein, protagonistul cărţii, îl întruchipează pe Allan Bloom, în ultimii săi ani de viaţă. Profesorul chicagoan a devenit în 1987 o celebritate mondială că urmare a publicării cărţii sale destinată

marelui public, *The Closing of the*

*American Mind* (care s-ar putea echivala în româneşte prin *Declinul spiritului în America*) – o amplă şi severă analiză a crizei învăţământului universitar (mai cu seamă cel umanistic), încăput pe mâna militanţilor neomarxişti de tot felul, care i-au compromis standardele şi i-au pervertit menirea. *Standardele* provin din studiul cărţilor de căpătâi ale tradiţiei europene, de la clasicismul elin încoace, *menirea* urmăreşte să formeze caractere astfel încât clasa politica diriguitoare să beneficieze, graţie unei „educaţii liberale”, de valorile trecute prin proba de foc a istoriei.

*Prefaţa* a fost scrisă de Saul Bellow însuşi, care în romanul sau *Ravelstein*, pretinde chiar a fi fost inspiratorul ideii acestei cărţi a mai tânărului său prieten. Faptul mai învederează o dată conversiunea sa la o viziune tradiţional-conservatoare, dacă nu chiar

„Reacţionară”, după experienţa anilor 1960. Bellow, troţkistul din tinereţe s-a reciclat la anii maturi în partizan al valorilor clasice. Nimic nemaiauzit în aceasta. Doar atât că acest drept le este refuzat altora.

*The Closing of the American Mind* l-a făcut pe

Bloom milionar peste noapte, dându-i posibilitatea, în ultimii ani ai vieţii, să trăiască pe picior mare, înconjurat de lux şi mai ales de operele de artă a căror achiziţionare colecţionarul împătimit din el şi-o putea, în fine, permite. Invitaţiile de a conferenţia îl aduc la

Paris, care devine a doua să reşedinţa. Meloman rafinat, estet până în vârful unghiilor, Allan Bloom face figură de Walter Pater – un hedonist de mare clasă, la finele veacului al 20-lea. Aproape o contradicţie în termeni. Iar ca modelul să fie urmat până în strictă lui literalitate, Abe Ravelstein este (în roman, cel puţin) şi un discret practicant al homosexualităţii, de la care i se trage, probabil, ne şopteşte, tot în roman, personajul

Chick, care îl întruchipează pe Bellow însuşi, şi infectarea fatală cu SIDA. Moartea prematură a cunoscutului profesor n-a fost legată în vreun fel, la timpul respectiv, de latura tainică a sexualităţii sale.

Dar „prietenul” său, marele romancier, care a ţinut şi oraţia funebră în 1991, trebuie să fi ştiut despre cine vorbeşte. De aceea a şi speculat aspectul, dându-l în vileag în roman! Prieten, prieten, dar până la sublimă nevoie de a te debarasa de secretele altora şi a le transfigura artistic. Dar nu ne putem pronunţa. Între

Bloom şi Bellow a existat, se pare, o înţelegere că acela care va supravieţui va povesti despre relaţia lor spirituală bazată pe schimb de idei şi stimulare reciprocă. Romanul a stârnit uimirea scontată – dar faptul nu este deloc singular în cariera lui Bellow, care nu şi-a făcut vreodată scrupule în a uza şi abuza de datele personale ale celor apropiaţi. Fiind însă vorba de un roman cu un pronunţat caracter memorialistic, (de unde şi forma dens dialogata) *Ravelstein* ar trebui să fie, teoretic vorbind, mult îndatorat principiului respectării adevărului istoric.

Aici intervine problema reprezentării tendenţioase a figurii lui Mircea Eliade. Mai mult decât atât, în roman se petrece, de fapt, un asasinat moral (*character assassination*) postum al savantului roman.

Incriminările sunt puse în gura lui Abe Ravelstein, în mod las, mi se pare mie, pentru că, cercetând partea memorialistică a operei amândurora, nu am dat de nici o singură incidenta care să ni-i arate pe Mircea Eliade şi pe Allan Bloom în vreo relaţie personală oarecare.

Parcă nici nu ar fi existat unul pentru celălalt, atât de divergenţe le erau preocupările. De unde şi până unde, atunci, înverşunarea lui Ravelstein/Bloom şi mai ales pretinsa să expertiza în materie de istorie românească?

Ne aflăm în interiorul paradigmei mai mult-caimperfectului, a respulberarii istoriei, de dragul culpabilizării cu orice preţ şi pe orice cai.

Includerea în trama romanului a renumitului savant (*famous scholar*, vezi *Ravelstein*, p.105) şi universitar Radu Grielescu (Mircea Eliade) se face la insistentele fostei soţii a lui Chick *alias* Saul Bellow

(apelativ echivalabil în romană cu Puiuptirpiriul, nevinovatul!), Vela (adică Alexandra Bellow), care nu-l poate, instinctiv, înghiţi pe Ravelestein (acesta, la un moment dat, vrând să comunice urgent cu Chick, a dat pur şi simplu buzna în budoarul apartamentului, surprinzând-o foarte sumar îmbrăcată). Ea, chipurile, ar fi plănuit să-l elimine pe Ravelstein din anturajul parizian al soţului ei, în favoarea lui Radu Grielescu! Şi reciproca este valabilă, Abe Ravelstein nu o poate suferi pe Vela pentru aerele ei franţuzite de balcanica ajunsă. Acesta este modul în care romancierul Bellow rezolva problema denigrării lui Eliade, punând defăimările în gura cuiva decedat, dar având grijă să sublinieze că asemenea dezvăluiri nu erau specifice lui

Allan Bloom, care recurgea la ele doar stimulat de apropierea

sfârşitului inexorabil! Bellow/Chick nu ar fi putut-o face în nume personal; doar o lume întreagă ştia că este un obişnuit în casa lui Eliade, colegul său mai vârstnic, la a cărui ceremonie funerară, în primăvara lui 1986, a ţinut să participe. În felul acesta, romancierul-memorialist reuşeşte dublă performanţa de a se răzbuna pe fosta lui soţie care, chipurile, îl umilise (sub raportul prestaţiilor conjugale) şi de a da satisfacţie corului de critici coreligionari din noul val

(postmodernist) care îi reproşeau mereu că nu acorda prioritate, în problematica cărţilor sale, Holocaustului, statului Israel şi condiţiei evreului în lume, în genere.

Ştim dintr-o serie de interviuri că Bellow a încercat să se apere, invocând faptul că el ca scriitor a fost preocupat să zugrăvească prioritar propria sa experienţă americană, în calitate de participant la viaţă şi instituţiile societăţii faţă de care s-a simţit solidar până la identificare. Dacă sub raport artistic a aspirat să se compare cu Tolstoi sau cu Balzac, sub raportul tradiţiilor nu l-a preocupat nici Europa, nici altă zonă de pe glob. În 1990 răspunzând unei întrebări puse în cadrul unui interviu cu revista *Bostonia*, Saul Bellow mărturiseşte că abia după o vizită la Auschwitz, în

1959, a realizat semnificaţia şi dimensiunile tragediei evreilor din Europa celui de al doilea război mondial.

Avea 34 de ani şi formula sensibilităţii şi preocupărilor artistice se cristalizase. Nu era interesat să scrie romane-document şi putea invoca numeroase exemple de mari romancieri care nu au dat curs în operele lor evenimentelor cărora le-au fost contemporani. La fel, necesitatea de a se implica în politica internaţională i-a fost revelata abia de Războiul de şase zile din 1967.

Câştigase Premiul Nobel fără genuflexiuni şi putea, la o adică, să privească imperturbabil şi de sus larma din jur. Numai că materialmente s-a simţit, probabil, constrâns să-şi reconsidepoziţia.

Ştim, din recentă şi amplă biografie a lui James

Atlas, că Bellow a trăit întotdeauna la limita posibilităţilor sale materiale, altminteri considerabile.

Fiecare divorţ l-a adus în condiţia de a lua totul de la început, iar a treia soţie s-a dovedit a fi extrem de abilă în a-l stoarce cu fiecare prilej de importante sume de bani. Noul cămin, alături de o fostă doctoranda a lui

Allan Bloom, cu peste patru decenii mai tânără, Janis

(Rosamund, în roman), care nu de mult i-a dăruit (la cei peste optzeci de ani ai săi) şi o fiică, Naomi Rose, părăsirea Chicago-ului cu destinaţia Boston la a cărui universitate a fost invitat să predea, toate acestea indică, pe lângă o vitalitate de excepţie, şi o presiune de ordin material. Or, o critică ostilă şi necruţătoare, o critică influenţă de ale cărei verdicte depind în bună parte reţetele de librărie, pare-se, nu mai putea fi ignorată. Aşa se face, credem, că bătrânul romancier s-a hotărât, în fine, să dea satisfacţie. Romanul *Ravelstein* joacă, aşadar, rolul răscumpărător în cariera scriitorului. Jonathan Wilson, un exeget de marcă al operei bellowesti, l-a desemnat a fi „cel mai evreiesc roman din întreaga sa carieră". Cu rare excepţii

(Christopher Hitchens în *The Nation*), primirea a fost extrem de favorabilă, critică remarcând mai ales stilul impecabil al scriiturii şi reţinând (jubilând contrariată)

dezvăluirea motivului real (şi de scandal) al dispariţiei premature a lui Allan Bloom. Tevatura iscată în jurul homosexualităţii şi bolii necruţătoare, la care practicarea respectivei orientări sexuale expune fără drept de apel, a estompat, în comentariile de întâmpinare, tema secundară a romanului, şi anume înfierarea lui Eliade. Probabil că o asemenea

„Exploatare" va intra în sarcina criticii exegetice practicată în universităţi.

Până una, alta, Eliade revine iarăşi şi iarăşi la luminile rampei prin publicarea recentă a traducerii în engleză a

*Jurnalului* lui Mihail Sebastián. Astfel, Alice Kaplan, autoarea cărţii despre intelectualul francez, adus în faţa plutonului de execuţie, după război, *The Collaborator*:

*The Trial and Execution of Robert Brasillach*, în suplimentul săptămânal *The New York Times Book*

*Review* din 5 Noiembrie 2000, la pagina 12, nu omite saşi pună în temă cititorii recenziei sale: [Iadul] *îi vine* (lui

Sebastián) *de la prietenii şi colegii săi cei mai apropiaţi*.

*Mentorul sau Nae Ionescu a fost decanul intelectualilor gardişti; Mircea Eliade (care s-a distins după război ca profesor de religie la Universitatea din Chicago) şi până şi filosoful E.M. Cioran au fost sprijinitorii fascismului românesc al gliei şi sângelui, proclamându-şi deschis adeziunea faţă de violenţele împotriva evreilor*. După alte

referiri devenite locuri *comune* în scrierile americane recente despre acea perioadă (frecvent citatul pasaj din *Eichmann la Ierusalim* de Hannah

Arendt relativ la bestialitatea ostaşilor romani, sau dezvăluirea motivaţiei strict pecuniare sau oportuniste a regimului antonescian privitor la încuvântarea tranzitului refugiaţilor evrei prin România în drum spre

Palestina), Alice Kaplan îşi îndeamnă cititorii să nu uite de *abatorul care a fost România între 1940 şi 1944*.

Desigur recenzenta reia conştiincios cele prezentate drept adevăruri imuabile de către prefaţatorul, Radu

Ioanid, o *autoritate atât în materie de ideologie fascistă cât şi în materie de Holocaust în România*. În subtitlul recenziei din care am extras citatele de mai sus

România este zugrăvita drept *cea mai antisemita ţară din Europa* – Orice comentariu este de prisos.

Interesant, dacă acesta poate fi cuvântul, mi se pare, însă, cum se extinde imaginea abatorului. Din emblemă a unui incident cu izolat (a cărui realitate istorică sta încă sub semnul controversei) devine metaforă unei întregi naţii. Un exemplu cras de esenţialism *filosofic*, bun de inclus în manuale.

Desigur, abatorul, ca exemplu paradigmatic, nu putea lipsi nici din romanul lui Saul Bellow. Dar ce subtile nuanţe, vrednice de un adevărat antropolog! Pasajul apare (la pagina 124) sub forma unei întrebări retorice adresată de Ravelstein/Bloom lui Chick/Bellow: *Do you have any memory of the massacre în Bucharest when they hung people alive on meat hooks in the staughterhouse and butchered them* – *skinned them alive*? Citim şi realizăm că metamorfoza de la „omorul ritual” în acompaniamentul imnelor creştine intonate de asasini (în „viziunea” lui Norman Manea) la atârnarea victimelor în cângile abatorului de vii, spre a fi tranşate şi/sau jupuite tot de vii, se produce o regresiune în timp pe parcurs de milenii. Şi într-un caz şi în celălalt imaginaţia a luat-o razna, probabil din impulsul de a supralicita sau superdramatiza, sau poate că o reminiscenţă a subconştientului colectiv european care s-a confruntat, aievea, pare-se, cu ceva similar. Doar abatorul, ca spaţiu al supliciului, lipseşte, restul ingredientelor sunt într-un fel sau altul implicate.

Victimele nu sunt evrei, iar asasinii nu sunt legionari.

Scena are loc undeva în Germania anului 1944, cred că la Berlin. Citim (la pag. XIX) în remarcabilă lucrare a istoricului britanic Roger Eatwell, *Fascism. A History*.

Penguin Books, 1995, următoarea macabra relatare:

*Nazism especially created a Sadean theater of death for those it deemed the enemies of the nation – most notably the racially dangerous Jews. Its political enemies also suffered appallingly. Many of the leaders of the July 1944 bomb plot against Adolf Hitler were dangled by piano wire from meat hooks and slowly garroted. Their exeruciating death throes were filmed şo şo that the Führer could later replay the* sadic *drama from the comfort of hâş armchair*. (Aşadar, pe scurt, complotiştii sunt atârnaţi în cârlige de măcelărie, spânzuraţi cu ajutorul corzilor de pian, şi strangulaţi meticulos, fără grabă. Apoi filmul execuţiilor este trimis lui Hitler pentru că acesta să le poată viziona şi savură confortabil din fotoliu).

Iată, documentat şi detaliat, firul evenimentelor. Ce s-a ales din protocronismul istoricului improvizat

Norman Manea?! Au fost legionarii inspiratorii pedepsitorilor germani? Greu de crezut. Istoricii de profesie au încă de stabilit atât contextul „rebeliunii".

cât şi operaţiunile de demonizare la care au recurs, se pare, agenţii Siguranţei (cu sau fără concursul

Gestapoului său, cum s-a afirmat, al NKVD-ului). Nu a stat nicio clipă în intenţia mea de a pune sub semnul îndoielii sau de a minimaliza crimele de la Bucureşti, din Ianuarie 1941. Au murit atunci peste o sută şi au fost maltrataţi şi traumatizaţi peste o mie de cetăţeni evrei, locuitori ai Capitalei. Au fost devastate şi prădate zeci, dacă nu sute, de locuinţe în cartierele evreieşti.

Cei desemnaţi a fi fost autorii sau inspiratorii acestor crime, legionarii, cu diferite plijeuri, s-au disculpat şi au negat participarea la măcel. (o dovadă ar fi, cred, şi faptul că Horia Sima nu a fost tradus în faţa vreunui tribunal internaţional sau israelian, decedând, la adânci bătrâneţi, de moarte naturală. Ce să mai spunem de invitaţia adresată legionarilor de a se înscrie în PCR

după al doilea război mondial de către Ana Pauker însăşi). Pe de altă parte, nu este exclus ca întreaga operaţiune să fi fost plănuită şi executată de Siguranţă sub oblăduirea şi, poate, chiar sub comanda ocupantului german. Filmarea execuţiilor conjuraţilor germani din

Iulie 1944 atestă o predilecţie tipic nazistă pentru punerea în scenă şi pentru conservarea documentar-arhivistica a actelor de „bravură” (asemeni vânătorilor care se fotografiază mândri alături de trofee).

ALEXANDRU NEMOIANU

SĂ FIM CUVIINCIOŞI!

În perioada comunistă condeierii slujind regimul trebuiau să împlinească trei cerinţe pentru a putea tipări: ei trebuiau să se lepede de trecutul semnificativ şi tradiţiile româneşti; trebuiau să preamărească pe stăpânii acestei lumi (şi încă mai vârtos marea Uniune

Sovietică) şi trebuiau să insulte Împărăţia lui Dumnezeu

(şi mai vârtos încă Biserica Ortodoxă, Drept credincioasă, Pravoslavnica romană). În momentul de faţă, când mijloacele de informare româneşti sunt controlate, în cea mai mare măsură prin „Fundaţia pentru o societate deschisă” (a financiarului, deja internaţionalist, George Soros) şi alţi eiusdem farinae, se cer tot trei lucruri: să te lepezi de trecutul semnificativ şi tradiţiile româneşti (de văzut atacul obscen împotriva lui Eminescu); să te închini stăpânilor acestei lumi (i.e„Globalismul” şi braţul său înarmat

NATO) şi să insulţi Împărăţia lui Dumnezeu încă mai vârtos Biserica Ortodoxă, Drep măritoare.

Pravoslavnica romană.

Coincidenţă, sau mai exact continuitatea şi perseverarea în acelaşi duh întunecat mi se pare nu numai evidenta ci şi înspăimântătoare. Sunt încredinţat că mulţi urmează condiţiile enumerate mai sus din inconştienţă din spirit de turma sau din laşitate dar, cei mai reprezentativi condeieri, s-au transformat de voie în slujitori a celeia ce a fost şi rămâne inspiraţia negativităţii pure. În mai toate cazurile cei ce fac acest imens râu azi îl fac din trufie şi din dorinţa de a sta, măcar şi o clipă în fruntea bucatelor. Despre zădărnicia şi vremelnicia nesemnificativă a unor atari ambiţii nici nu merită să vorbim.

Este suficient să ne aducem aminte de cele spuse de Psalmistul-proroc: „Văzut-am pe cel necredincios fălindu-se şi înălţându-se ca cedrii Libanului; şi am trecut şi iată nu era; şi l-am căutat şi nu s-a aflat locul lui” (Ps. 36; 35 – 36). Dar totuşi, în referire la atacurile îndreptate împotriva Bisericii Pravoslavnice româneşti

(care nu se rezumă numai la „cazul” Patriarhiei

Romane ci cuprind ortodoxia românească din tot locul)

câteva lucruri ar trebui adresate.

Biserica Ortodoxă romană nu este o structură administrativă ci un trup duhovnicesc care nu este alta decât totalitatea credincioşilor (clerici şi mireni) care introlaltă alcătuiesc trupul mistic al lui Hristos

(Ortodocşi din tot locul alcătuiesc, în fapt, acest trup mistic dar, după învăţătura Bisericii, în interiorul trupului sunt mădulare, „neamuri", care fiecare, au un rost de împlinit, fiind lăsate în fiinţa spre desăvârşire.

Pentru Romani Biserica Ortodoxă a însemnat mai mult decât mărturisirea unei credinţe, a însemnat însăşi fiinţă neamului. Biserica Ortodoxă a dat Romanilor felul de a fi, i-a plămădit şi i-a făcut să fie cum sunt în tot ce au ei mai bun (căci ce este rău la Romani vine din lumea aceasta şi din căile ei pe care fiecare le-am folosit, mai mult ori mai puţin);

Biserica Ortodoxă a dat Romanilor (bântuiţi de toate relele, separaţi şi aflaţi sub stăpâniri străine ce adesea s-au războit între ele) uluitoarea unitate şi conştiinţă a unităţii de „lege şi ne-am" (iar dacă cineva ar avea neputincioasă îndrăznire de a minimaliza acest lucru destul i-ar fi să vadă ce s-a întâmplat cu slavii din sudul Dunării care, de un neam fiind, au ajuns să se sfâşie între ei căci ţin de „legi" diferite). Mai mult încă în timpul celei mai sângeroase şi mai crâncene persecuţii pe care istoria românească a cunoscut-o, cu enorme sacrificii Biserica Ortodoxă romană a reuşit să păzească şi să observe cel mai preţios lucru: viaţa liturgică neîntreruptă. Acest din urmă lucru (pe care istoria îl va recunoaşte, probabil, că cel mai eroic act al

Bisericii Ortodoxe române şi al slujitorilor ei) s-a vădit prilej de poticnire pentru cei mai slabi la cuget şi pretext de pricină pentru cei de rea credinţă sau pur şi simplu rai. Pentru a fi mai lămurit.

Pentru a putea salva continuitatea de viaţă liturgică şi pentru a putea ţine bisericile şi mănăstirile deschise nenumăraţi clerici şi mireni ortodocşi romani au stat sub persecuţii, au stat întemniţaţi şi au dat jertfă supremă. Dar alături de aceştia au fost şi Marii Ierarhi care s-au jertfit făcând compromisuri, acomodând (de forma şi vremelnic) pe monstruosul împilător. Au fost cazuri în care compromisuri mai mari decât cele ce ar fi fost neapărat de lipsă au fost făcute şi este posibil ca unii dintre cei amintiţi au comis lucruri de tot condamnabile. În crâncenă vreme care s-a sfârşit nu cu multă vreme în urma atari

situaţii erau inevitabile. Dar de asemenea cazuri (care, repet, ar trebui considerate sub specia excepţiei nesemnificative) se atârnă condeierii de care vorbeam şi care (nu întâmplător)

sunt recrutaţi dintre cei care, de bunăvoie, au slujit şi linguşit regimul comunist. (Spun de bunăvoie căci ei ar fi putut foarte bine să stea la o parte, să scrie pentru

„Sertar" şi să ducă o viaţă modestă" într-un anonimat colectiv). Trufia însă i-a răpus aşa cum îi răpune şi azi!)

Mai mult încă. Aceşti mercenari în slujba negativităţii pure ignora împrejurarea că Marii Ierarhi ortodocşi romani au explicat starea în care s-au găsit şi dintre ei au fost destui care au exprimat regret pentru compromisurile ce au trebuit să le facă (exemplul extraordinar al IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, este mereu de oferit). Condeierii de care pomenesc continua însă să repete, că flaşnete stricate, din nou şi din nou aceleaşi argumente slăbănoage. (În context să ne amintim că negativitatea pură, este nu numai perseverenta dar şi proastă.) Dar atacul împotriva

Bisericii Ortodoxe, Drept măritoare, Pravoslavnice româneşti mai are o cauză care îi ustura pe cei ce îi inspiră şi plătesc pe condeierii cu pricina.

În toate sondajele de opinie Biserica Ortodoxă romană sta de departe în „topul", în vârful, opţiunilor de încredere româneşti, cu circa 80 – 90% răspuns pozitiv. Acreala celor „deja" globalişti devine venin acut. Ei află să insulte pe Romani pentru a avea încredere într-o instituţie

„Nedemocratica" (incongruenta şi inconsecventa de gândire sunt absolut paralizante atleţii „democraţiei" se afla în situaţia de a insultă preferinţele „demosului", a tăgădui propria mantra, „vox populi, vox Dei" şi a îşi da aramă pe faţă ca slujitori ai unui sistem inuman care tot mai vădit practică un „democratism selectiv" în care tot ce îi vine la îndemână este calificat „democratic" iar tot ce îi vine împotriva este calificat „nedemocratic").

Aceşti atleţi ai minciunii şi vremelniciei nu pot înţelege că Biserica Ortodoxă este vederea în oglindă".

Împărăţiei lui Dumnezeu şi nu pot înţelege că există o diferenţă de categorie între Împărăţia (întemeiată pe dragoste desăvârşită) şi „democratismul" lor selectiv.

Biserica lui Hristos nu este sindicat! Iar celor spuse mai sus mai

trebuie să le adăugăm ceva.

Nu trebuie să ne legănăm în iluzia că Romanii, colectiv şi individual, ar fi fost sau ar fi eroici sau exemplari sub specia verticalităţii morale. Dar cu toată siguranţa în tot ce au ei mai bun şi autentic au fost plămădiţi sub acoperământul Bisericii, Ortodoxe, Dreptmăritoare, Pravoslavnice. În cuprinsul ei fiecare trebuie să se poarte smerit dar în a proclama frumuseţea ei împărătească, puterea ei mântuitoare, splendoarea modestă, tainică a locaşurilor de închinăciune şi mireasma lor de casa ideală nu trebuie să fim nicicum timizi. Căci a ascunde asemenea taina mântuitoare nu ar fi o greşeală ci un păcat de neiertat. Iar în ce priveşte relaţia cu Biserica Ortodoxă, Drept-maritoare.

Pravoslavnica romană, care a fost şi rămas maică bună neamului românesc, ar trebui ca, minimal, să fim cuviincioşi.

GABRIEL STĂNESCU

SPOVEDANIA UNUI EXILAT

II

Încă din începuturile exilului său parisian, Virgil

Ierunca se va simţi atras de personalitatea lui Mircea

Eliade, bucurându-se de prietenia, ajutorul şi colaborarea acestuia: „Printre atâtea absenţe, decepţii, prezenta vie a lui Mircea Eliade e mai mult decât reconfortantă. O bucurie a dialogului, un respect pentru respiraţie mă năpădeşte ori de câte ori rămân singur cu el”, mărturiseşte autorul jurnalului. La recomandarea istoricului religiilor va fi, la început, redactorul unui ziar românesc anticomunist, *Luceafărul*, tipărit, culmea, cu lucrători comunişti într-o mică imprimerie care-i aminteşte de spaţiul bucureştean. Simte nevoia fizică a mirosului cernelii tipografice, a zgomotului maşinilor, însă nimic nu poate fi ca la Bucureşti, ca acasă, cu toate că simte acel „du-te-vino românesc” în orice moment al existenţei sale pariziene. E înfierbântat, asemeni poetului, C. Amariutei (cu care va edita ulteriorlaiete *de dor*), de dragostea „care nu mai seacă pentru România”, un fel de cruce pe care o duce în spate orice exilat.

Mărturiile nostalgice despre spaţiul pierdut şi regăsit al preistoriei personale se întrepătrund cu reflecţii privind spiritul european, spirit care îi pare, în comparaţie cu cel apusean, de natură metafizicreligioasă: „Pentru un răsăritean, frumuseţea nu e un accident estetic, ci doar un reazem transcendental”.

constată cu îndreptăţire Virgil Ierunca, gândindu-se, probabil, la sentimentul sofianic teoretizat de Lucian

Blaga în „Spaţiul mioritic”.

Idiosincraziile autorului ies la suprafaţă în momentul în care cei cu care ia contact nu pot răspunde pozitiv exigentelor sale morale. Îl irita la culme fariseisul lui

Constantin Virgil Gheorghiu, atitudinea ironic tendenţioasa a lui Eugen Ionesco, a cărui semnătura io descoperă în săptămânalul criptocomunist *Les lettres françaises*. Dramaturgul pretinde chiar, într-o discuţie, că spiritualitatea românească de „la Coresi încoace este, nici mai mult nici mai puţin, decât expresia exactă a unui stil legionar de a fi”. Nu însă această afirmaţie, care a născut prozeliţi de după ’89 în România postcomunistă, ci atitudinea antiromânească a lui

Eugen Ionescu va provoca ulterior ruptura dintre cei doi. Afirmaţia viitorului membru al Academiei Franceze, sub forma unui calambur, potrivit căreia ar vrea ca toate popoarele să dispară, cu excepţia a trei dintre ele:

francezii, evreii şi ungurii, este înveninata peste măsură şi tendenţioasa la adresa romanilor: Întrebat de ce ar trebui să supravieţuiască ungurii, dramaturgul răspunde: „Doar ei ştiu să-i urască aşa cum trebuie pe romani”. Tot E. I e acela care suferă realmente ori de câte ori Ierunca îl vorbeşte de bine pe Mircea Eliade.

Cioran, despre care Călinescu scrisese în *Istoria literaturii romane* rânduri „nedrepte şi foarte exterioare”, îşi menţine intacte convingerile sale de dreapta, dar vrea să-l ferească pe tânărul Ierunca, om de stânga în momentul alegerii libertăţii, de infuzia de radicalism din paginile *Schimbării la faţă a României*, aşa încât nu-i va împrumuta niciodată cartea sa o citească. L-ar fi preţuit mai mult, probabil, dacă filosofiul însuşi nu şi-ar fi auto-cenzurat-o în noua ediţie din 1990.

Într-un restaurant chinezesc, Cioran vorbeşte trei ore în şir în franceză despre Nae Ionescu, Pamfil Şeicaru.

Toma Vlădescu, Petre Ţuţea, fără a uita să precizeze că denigratorii săi nu sunt alţii decât admiratorii lui Mircea

Eliade. Tot la Cioran autorul jurnalului surprinde un fel de oroare „fără margini” faţă de romani, fără a explica motivele acestei atitudini. Proiectele culturale, chiar dacă seamănă unor castele din cărţi de joc, îi ajută pe azilanţi să supravieţuiască. C. Visoianu propune înfiinţarea unei Fundaţii regale, ce ar urma să se deschidă în exil; se

proiectează. de asemenea, înfiinţarea unui institut franco-roman, având-l ca director pe Basil Munteanu. Niciun cuvânt însă despre fondurile transferate de Antonescu în Vest, cu care – de bine de rău – instituţiile exilului au funcţionat în primii ani de după război.

În timp ce lui Cioran i se decernează *Premiul Rivarol*

*Rivarol*, distincţie importanta în lumea intelectuală franceza, romanul *Maytreyi* în traducere franceză nu se bucura de prea mare ecou la Paris. Comentariul autorului pe marginea ultimului eveniment frizează prejudecăţi mai vechi: „Mircea Eliade crede, ca un copil, că e de ajuns să vorbim cu toţii în dreapta şi în stânga despre carte ca ea să prindă”.

Oricât de diferiţi ca pregătire intelectuală, preocupări şi convingeri politice, romanii se impun printr-o remarcabilă cultura de exil, datorată câtorva conştiinţe individuale care îşi asumă riscul de a demistifica, fie şi la modul figurativ, metafizic ceea ce Eliade numeşte

„Teroarea istoriei” din ţară. Gallimard este unul dintre cei care se arata foarte interesat de cultura noastră, în sensul că vrea să ştie din gura lui Ierunca dacă are vreo explicaţie sociologică a faptului că romanii n-au dat

Apusului doar celebrităţi, dar şi unele din figurile decisive ale avangardei: Tzara, Eliade, Cioran, Urmuz.

O mulţime de personaje, de fapte, de întâmplări

„Beneficiază” de atenţia observatorului, grăbit să le consemneze, să le descrie lapidar, de multe ori însoţite şi de comentarii acide. În spital întâlneşte un ardelean, secretar al tineretului nationalţărănist, care a organizat o cantină la Biserica ortodoxă. Un prieten vinde la anticar un Mallarmé, ca să-i cumpere iubitei flori. În timpul slujbei de înviere, gândul îl duce la copilărie, către ai săi, pe care nu-i poate uita. Evoca cu pasiune nunta unui legionar roman cu o franţuzoaică care vorbeşte şi simte româneşte, şi ai căror părinţi au convingeri comuniste. Mârâi sunt înconjuraţi de romani emigranţi, „năpăstuiţi, ieşiţi din închisori, trecând clandestin frontierele, prigoniţi şi urmăriţi”.

Când e anunţat că Evdokimov s-a opus acordării unei burse, Ierunca bănuieşte în tot acest joc

„Lucrăturile compatrioţilor”. La Theatre de Poche, la piesa lui Eugen Ionescu, *Lecţia*, constata că în sală se afla doar cinci persoane. De la radio afla de moartea lui

André Gâde. Cazul Pătrăşcanu îi atrage atenţia prin tragicul situaţiei, omul transformându-se, din şef de partid, în victima. Se rupe de „biserică impostorilor patetici", aşa cum numeşte autorul Centrul Roman de

Cercetări din Paris. François Bondy dedica un număr întreg din *Preuves*, României.

Jurnalul consemnează printre altele şi atacul lui

Vladimir Colin în numele „scriitorilor angajaţi" din ţară împotriva luărilor sale de atitudine faţă de starea de lucruri din România, ca şi „aventură" lui Grigore

Preoteasa, „comunist strâmt la minte", şef al oficiosului *România Liberă*, la care lucrase că redactor autorul jurnalului până la plecarea definitivă din ţară, care e izgonit de guvernul american de la Ambasadă

României la Washington. În atelierul lui Horia Damian afla despre obiceiul lui Brâncuşi care, ţărăneşte, îşi punea la amiază câteva scânduri în bătătura lungindu-se să doarmă. Poetul Ion Pârvulescu, a cărui existenţa este ea însăşi un poem, apare în ipostaza unui crai de curte veche şi de Cartier Latin. Sorana Gurian e suspectată de colaborare cu poliţia secretă şi de legături oculte în lumea interlopă. Poeziile lui Ştefan

Baciu, trimise pentru *Caiete de dor*, sunt privite cu suspiciune, dar cu toate acestea, vor fi publicate, pe motiv că „în exil nu e loc pentru alegeri prea severe".

aici primând de fapt „întâlnirea în frăţietate".

Megalomania lui Constantin Virgil Gheorghiu îl irita atât de tare încât îl etichetează drept impostor (De orice altceva poate fi acuzat C.V. Gheorghiu, dar nu de lipsa de talent!). Autorul jurnalului pune sub semnul întrebării afirmaţia sa publică de a fi bombardat de scrisori anonime, de denunţuri, de mizerie, de calomnie, considerând că astfel Gheorghiu vrea să-şi creeze o publicitate ieftină în Franţa, neavând nimic comun cu spiritualitatea românească. Vasile Posteuca, neagreat de o parte din confraţi, îşi dă demisia de la

Centrul Roman de Cercetări, Paul Celan pare „întristat prea ostentativ de tragedia românească", Horia

Stamatu, poet de excepţie, devine „mult prea penibil când înfrunta riscul cugetării". Ierunca e mirat când află că Cioran accepta să vorbească la Clubul Maintenant, tocmai el, care refuză spectacolul. Gestul filosofului i se pare echivalent cu o întoarcere din drum al celui

care era cândva torturat de destinul României. Cu acelaşi Cioran pune la cale mai multe moduri de a muri, în ipoteza începerii unui nou război mondial. Ce-i va rămâne în cazul în care va supravieţui? Să sărute mâinile mamei, să colinde România în lung şi-n lat, să revadă câţiva oameni de suflet, să citească în româneşte cât mai mult cu putinţă, să împlinească

„Misterioasă voie a întoarcerii, fie numai pentru câteva clipe" în ţara pe care a părăsit-o.

În George Uscatescu, editorul revistei *Destin* şi directorul editurii cu acelaşi nume, vede un colaboraţionist al regimului de la Bucureşti pentru că acesta a acceptat să fie tradus în româneşte. Petru

Dumitriu, până mai ieri scriitor oficial al regimului comunist, alege libertatea în Franţa, asumându-şi riscurile unui exil neîndurător cu scriitorii, pentru care limba romană şi memoria afectivă trebuie să învingă prejudecăţile occidentului prin propriile mărturii despre ceea ce se întâmplă dincolo de cortina de fier.

În calitate de editor al *Revistei scriitorilor romani*.

Ierunca invită să colaboreze pe toţi scriitorii din exil, încercând să-şi înfrângă orice obstacol subiectiv în alegerea unui autor sau al altuia. Află de cenzurarea paginilor din jurnalul lui Eugen Ionescu împotriva lui

Sartre de către revista *La Nouvelle Revue Française*.

Acelaşi Sartre, care îl acuzase pe Lukács de a se fi făcut vinovat de „acea pată de sânge intelectual pe care n-o poate spăla nici apă mării", în pofida faptului că filosoful îşi renegase propriul trecut marxist. Moare la

Paris, în 1961 Aristide Blank, patronul editurii *Cultură*

*Naţională*. Ascultându-l pe Enescu într-un concert de vioară e convins că „toate drumurile ce pot duce spre

Dumnezeu trec prin Bach". René Guénon se stinge undeva în Egipt, într-o casă sărăcăcioasă, în faţa piramidelor. Moartea lui Camus într-un accident de automobil, în 1960 îl întristează peste măsură: „Camus era pentru mine cel care făcea din literatura o paranteză pentru a se instala în acea zonă a conştiinţei unde cuvântul mărturiseşte prin arsură. Sunt acum un exilat a doua oară, fără acela care-mi dădea certitudinea că în

Franţa sălăşluieşte încă speranţa, că demisia poate fi încă ruinată". Paradoxal, reproşurile pe care Sartre i le făcea lui Camus în

1932, devin acum, la moartea acestuia, pretext de elogii, un fel de „oportunism funebru” cum le numeşte Virgil Ierunca.

Simultan cu viaţa culturală parisiana, exilul este văzut atât cu umbrele cât şi cu luminile lui. Constatând că limba pe care o vorbesc cei de la secţia romană a postului de radio Roma nu întruneşte exigente minime.

Virgil Ierunca exclamă cu mâhnire: „Afacerile exilului merg din plin. Prostia domina redacţiile, catedrele şi amvonul”. După cum e lesne de constatat, polemica cu răul social, cu rutina, cu non-valoarea, intra în sarcina intelectualului angajat. Critică devine o datorie morală pentru V.I. Dacă a consemnat deja demisia intelighenţiei franceze, care caută avantaje de pe urma situării la stânga sau la extrema stângă, nu poate să nu condamne de data aceasta pervertirea morală a unor scriitori romani, care, adoptând preceptele realismului socialist s-au… real-izat. Sadoveanu este „multiplicator de slogane” chiar dacă romanul sau *Mitrea Cocor* a fost publicat în franceză prin grija unor instituţii oculte. În tot acest timp lui Constantin Noica i se înscenează un proces, în care sunt implicate alte 20 de persoane.

Impostura comunistă, pe care o numeşte „o crimă dialectică”, are acum prozeliţi proveniţi din rândul ziariştilor democraţi” din epoca interbelică: George

Macovescu, nu e altcineva decât o „nulitate oficială”.

Geo Bogza face elogiul Canalului, Radu Tudoran.

Perpessicius, apoi George Ivaşcu „mare afacerist de atitudini”, Tudor Vianu, „un real mediocru”, George

Oprescu „un laş bătrân”. Li se alătura Nina Cassian.

Toma George Maiorescu „homuncul al partidului” şi câţi alţii. George Călinescu în *Cronicile optimistului*”.

ridică în slava „lumea nouă”. „viitorul cel falnic”. Tot în

*Contemporanul*, care dedica un număr omagial lui

Lenin, colaborează Arghezi, G. Bogza, A. Oţetea, Ion

Jalea, J. Perahim. Colaboratori ai presei controlate de partid sunt şi alţi vânduţi… realismului socialist: Petru

Dumitriu, Crohmălniceanu, Petru Vintila, N. Tertulian.

Zaharia Stancu.

Marin Preda scrie romane propagandistice şi suferă

„Pentru mârşăvia lui ţărănească”. Îl irita mai puţin oportunismul sau pentru că autorul jurnalului deslușise încă dintru început în el o

dorinţă de parvenire mai puternică decât orice criză de conştiinţă. Marcel

Avrămescu devine preot, Sandu Tudor se călugăreşte, refuzând spectacolul oferit de nouă putere. Eminescu e cenzurat şi astfel „neruşinarea devine crimă", prin neadevărurile şi impostura ideologicului când vrea să explice esteticul.

Ierunca e mai puţin un poet livresc (opera sa literară e restrânsă la câteva prezente lirice în antologii ale exilului), cât un cărturar preocupat de valoarea intrinsecă a operei altora, dar şi de consistenta morală a autorilor comentaţi. Nu face parada de erudiţie, ci se sprijină pe ea mai mult decât pe puterea intuiţiei, în încercarea de a da un verdict, de a judeca în cunoştinţă de cauză.

În exil fiind, Virgil Ierunca colaborează la *Dicţionarul*

*Literaturilor* coordonat de Philippe van Thiegen, consemnând în paginile sale scriitorii romani autentici, care au preferat să rămână în umbra sau să sufere, sau să tacă, decât să-şi arvunească talentul puterii comuniste. În cazul scriitorilor „oficiali" precum

Arghezi, va sublinia însă, „consecinţele estetice ale schimbării lor la faţă".

Dacă ar fi dat curs invitaţiei lui Horia Tanasescu.

„Deplasat" în Mexic, care-i sugerează să alcătuiască împreună, cu concursul intelectualilor din exil, un fel de enciclopedie care să cuprindă studii monografice asupra principalelor aspecte ale romanismului (limba, istorie, geografie, etnologie, muzică, pictura, sociologie), am fi avut astăzi mândria de a fi cunoscuţi în lume, de a ne compara şi de a sta alături cu alte culturi europene. Dar n-a fost să fie... Dincolo de situaţia limita ca atare, cu toate implicaţiile ei politice, pe care o resimte orice înstrăinat, exilul românesc a avut marea şansă a creaţiei în libertate, dar totodată şi posibilitatea de a repune în circuitul universal adevăratele valori ale culturii româneşti, în condiţiile în care, sub presiunea ideologicului, în ţară există pericolul negării, confuziei sau minimalizării operelor şi scriitorilor autentici, a spiritualităţii înseşi. Cu toate acestea, procesul de aşa-zisa reaşezare a valorilor pe principii ideologice în epoca obsedantului deceniu, nu putea fi de durată, în aşa fel încât adevărul să nu iasă la lumină, iar istoria ulterioară să nu demistifice încercările realismului elementar, ale ideologicului care neagă experienţele spiritualului.

Sigur, nu putem subscrie în totalitate la opiniile exprimate în

jurnal de Virgil Ierunca.

Nu ştim, pe de altă parte, cum ar fi evoluat convingerile de stânga ale autorului, la impactul cu noile realităţi din ţară, în cazul în care autorul nu s-ar fi exilat. Ar fi rămas el un critic tot atât de categoric, de drastic, de intransigent la adresa comunismului, dacă ar fi continuat să trăiască în ţară? Sau şi-ar fi cântărit cu grijă cuvintele, şi-ar fi camuflat tacit adevăratele sentimente faţă de putere, ştiind bine că odată exprimate direct, acestea i-ar fi putut atrage o grea condamnare, conform legislaţiei în vigoare în epocă

„Obsedantului deceniu"? E greu de presupus. Niciunul din interlocutorii care i se adresează după ianuarie

1990 cu întrebări nu se gândeşte la o chestiune atât de tranşantă. În schimb, mărturisirile autorului se întorc tot în punctul nevralgic al condiţiei exilului care, după părerea intervievatului, de aproape un sfert de veac s-a identificat în parte cu veleitarismul, cu impostura, cu afacerismul.

Virgil Ierunca nu vorbeşte în numele intelectualilor din exil; ar fi prea mult şi ar fi nejustificat, pentru că fiecare vorbeşte doar în numele său. Oricum, mărturisirea de credinţă, asumarea propriei condiţii este un risc pe cont propriu, un mod de a înfrânge timpul, de a scurta distanţele dintre cei din ţară şi cei destarăţi, între cei care trăiesc un exil intern şi cei care trăiesc un exil exterior. Vreau să spun că poţi locui în

România în exil fiind, mai intens mai adevărat decât cei care trăind în ţara refuza să manifeste sentimente româneşti, nemulţumiţi că Dumnezeu a vrut ca ei să fie romani şi nu franţuji, englezi, germani sau americani.

V. Ierunca este unul dintre aceia care a trăit în exil mult mai româneşte decât o fac unii din compatrioţii noştri din ţară. În pofida tuturor nemulţumirilor şi a nereuşitelor, exilul nu a fost un eşec şi niciun păcat, niciun subterfugiu şi nicio probă de laşitate aşa cum ar fi insinuat propaganda comunistă, ci o alternativă care pentru unii s-a dovedit rodnică, creatoare, atunci când, la capătul drumului, rătăcitul a reuşit, mărturisind, să-şi regăsească sinele într-o experienţă dramatică, care trebuie luată mereu şi mereu de la început.

ORIGINI 5 – 6 (47 – 48)

(May-June 2001)

ŞTEFAN STOENESCU

ÎN PARADIGMA MAI MULT-CA-IMPERFECTULUI: RESPULBERAREA ISTORIEI

IV

Am zăbovit asupra motivului abatorului din două motive. În 1944, cei supuşi supliciului comiseseră un act de înaltă trădare, cel puţin în ochii torţionarilor lor.

Tentativa de suprimare a lui Hitler pretindea – se poate argumenta – un anume zel şi o anume exemplaritate a pedepsirii. În 1941, atârnarea cadavrelor celor unsprezece evrei, în cârligele abatorului din Bucureşti, sub înscrisul *„cuşer”* are, prin monstruoasă lui gratuitate, un aer straniu de irealitate şi demenţă. Dacă un asemenea act s-a petrecut într-adevăr, făptaşii se simţeau la adăpost şi se simţeau stăpâni pe situaţie. Îşi permiteau jocuri macabre, ieşite de sub incidenţa oricăror legiuiri, chiar şi îngrăditoare pentru evrei, cum deveniseră majoritatea legiuirilor emise sub ultimele 4

5 guverne ale lui Carol al II-lea (între Ianuarie 1938 şi

August 1940) şi al lui Antonescu / Sima care le-a urmat.

Or, legionarii în acele zile de Ianuarie erau ei înşişi încolţiţi şi sufereau ei înşişi pierderi de vieţi, cifrate la câteva sute. Pe de altă parte, atârnarea unor cadavre în cârlige de măcelărie avea, evident, un ţel propagandistic; era, în termenii de azi, o *photo operation*. Nu putea fi vorba de o pedepsire pentru simplul motiv că nu mai poţi pedepsi un cadavru. Cel mult îl poţi profana. Această dimensiune teutonică, păgână, lipsea cu desăvârşire psihologiei legionare, care aspiră spre o împlinire mistic-creştină. Cultul morţilor şi al ideii de moarte că jertfă în numele unei cauze se bizuiau pe credinţă în nemurirea sufletului. De unde, ascetismul şi nepăsarea faţă de cele lumeşti.

Hotărât lucru, dacă ororile de la „abator” s-au petrecut aievea, făptaşii nu puteau fi legionari, sau dacă purtau cumva de circumstanţă cămaşă verde, aceasta devenise pe umerii lor o cârpă şi nimic mai mult.

Ajungându-i la ureche, în Portugalia, zvonuri care mai de care mai tulburătoare şi mai uluitoare despre

*„Rebeliunea” legionară* şi despre represiunea cumplită ce i-a urmat, Mircea Eliade, care lipsea din ţară de mai bine de doi ani, a realizat că Legiunea suferise, de la moartea lui Codreanu, o metamorfoză la al cărui spirit el nu mai putea, cu inima uşoară, să subscrie. Într-adevăr, ceva fundamental se schimbase. Mai întâi

eşaloanele conducătoare, cu rare excepţii, fuseseră samavolnic suprimate de Carol II-lea. Noua conducere, în persoana lui Horia Sima, era lipsită şi de legitimitate şi de experienţă. De unde şi o serie de erori şi ezitări în linie politica, mai ales după venirea la putere, alături de

Generalul Antonescu. Ar trebui amintita în această conjunctură, tentativa eşuată a tânărului Rege Mihai I

de a se situa de partea legionarilor, în conflictul lor armat cu Antonescu. Istoria pare să uite asemenea episoade cruciale pentru înţelegerea ei. Apoi, cadrele

Mişcării au crescut numeric de peste cincizeci de ori, într-un răstimp foarte scurt, devenind partid de massa şi de guvernământ, fapt care a dus la diluarea coeziunii interne, a disciplinei şi a principialităţii, dând cale liberă unor elemente carieriste şi avide de profit. Practic, dacă e să dăm crezare lui Horia Sima însuşi, Mişcarea îi scăpase de sub control, fiind în ultimă instanţă infiltrată

(nu numai de Siguranţă, dar, se pare, şi de comunişti)

şi chiar manipulată (printre alţii, de Gestapo şi chiar de

NKVD). Lupta pentru petrolul românesc îmbraca asemenea crâncene forme. Ca să-şi limpezească gândurile şi ca să se distanţeze, Eliade avea să scrie, nu la mult timp după sfârşitul războiului, masivul roman autobiografic *Noaptea de Sânziene*, care coincide calendaristic cu ziua întemeierii Legiunii. Oricine citeşte acest roman (dimpreună cu volumul al II-lea al

*Memoriilor*) realizează că Eliade îşi reconsidera ataşamentul sau faţă de Legiune, pentru bunul motiv că *acea Legiune*, în care crezuse şi în care sperase, îşi încheiase în mod tragic destinul la 30 Noiembrie 1938, odată cu asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

Iată de ce asocierea numelui lui Mircea Eliade cu uciderea celor peste o sută de evrei (ziarul *The New*

*York Times*, din 24 Ianuarie 1941, indica numărul de peste o mie de morţi, surclasând de cinci ori cifra avansată de Norman Manea în anul 2000!) şi cu spânzurarea trupurilor neînsufleţite la „abator" (şi toată broderia „muzicală" dimpreună cu celelalte funeste detalii) este o glumă sinistră şi obscenă. O

glumă care, din păcate, a prins şi se rostogoleşte din gură în gura prin grija unor „istorici" de serviciu care o pasează, că pe o minge, unul altuia, fără istov, la intervale bine calculate. Şi măcar de-ar fi fost supus unei analize reale sensul biblic şi augustinian al sintagmei „*felix*

*culpă*”. Adam în grădina Raiului (aşa cum ni-l reactualizează, în secolul al 17-lea John Milton, în opera sa de căpătâi *Paradisul Pierdut*) comite păcatul neascultării, muşcând din roada pomului cunoaşterii binelui şi răului. În convorbirea cu

Arhanghelul Mihail (în Cartea a XII-a a epopeii creştine mai sus amintite), Adam are intuiţia sensului profund mistic al devenirii istorice intru Mesia, şi cugetă aproximativ aşa: „Dacă nu ar fi fost căderea în păcat, nu ar mai trebui să-l aşteptăm pe Fiul lui Dumnezeu să vină a doua oară printre muritori. Deci păcatul meu este

(în perspectiva devenirii întru Hristos) o cădere norocoasă, o vină inspirată – o *felix culpă*!” (Vezi în această privinţă, cunoscutul studiu din 1937 al istoricului ideilor Arthur O. Lovejoy, *Milton and the*

*Paradox of the Fortunate Fall*). Adam, într-o viziune fulgurantă, sesizează, premonitiv, nu numai prima venire, ci şi Apocalipsa. Înţelepciunea poporană preia ambiguitatea teologică şi latura ei paradoxala şi le reduce pentru scopurile dialogului zilnic la sintagma profana: *Tot răul spre bine*. Mircea Eliade, la rândul său, în 1984, într-o notaţie de *Jurnal* medita asupra faptului că fără apropierea de Legiune (şi de personalitatea harismatică a liderului ei) – mediată de

Nae Ionescu – şi fără implicarea sa în activitatea

Mişcării, nu numai viaţa sa ar fi fost distrusă, căci ar fi fost condamnat la ani grei de temniţă atunci, în obsedantul deceniu, dacă s-ar fi înapoiat în ţară, ci i-ar fi fost compromisă şi strălucita sa carieră ştiinţifică din străinătate, de mai târziu. Mutând accentul dinspre consecinţele nefaste înapoi spre acea *felix culpa* dl.

Manea şi, pe urmele d-sale, o mână de zeloşi foşti activişti PCR sau UTC – emigraţi, acreditaţi şi reciclaţi că specialişti în ştiinţe istorice sau politice, pe lângă institutele şi academiile năpădite de criptomarxisme ale

Vestului – o invoca acum spre a-i înmormânta opera şi a-i anula impactul încă puternic resimţit în cercurile intelectual-umaniste din întreaga lume civilizată. Nu în ultimul rând, aceşti meticuloşi gropari de vocaţie urmăresc discreditarea întregii tradiţii de gândire social-istorice căreia îi aparţine Eliade – tradiţie ce include mai tot ce a fost autentic şi durabil în cultura română –, apelând la mereu aceleaşi distorsiuni şi răstălmăciri, cum ar fi punerea semnului de egalitate între naţionalism şi barbarie, între legionarism şi nazism, între ortodoxie şi fundamentalismul terorist.

Spulberarea miturilor fundaţionale ale istoriei

Romanilor este o întreprindere în care sunt încă investite fonduri şi sunt încă create, peste noapte, reputaţii de mucava. Şi, în definitiv, cât de nociva a fost acea *felix culpa* eliadesca? Dacă în biografia lui Eliade nu s-ar fi produs experienţa legionară, existenţa sa ar fi fost lipsită de o înţelegere acută a destinului propriu ca parte integrantă a destinului naţiei, acea continuitate solidară între cei ce au vieţuit şi s-au luptat pentru glie şi cei ce au să vină. El nu s-ar fi lecuit de egolatria artistului, nici nu şi-ar fi înfrânat, poate, politicianismul specific clasei sociale din care descindea, nici, în fine, nu s-ar fi debarasat total de materialismul şi meschinăria cămătărească a mediului orăşenesc în care vieţuia. Accesul la o conştiinţă transindividuala, national-istorica – forma autentică, elevată şi demnă a unei trăiri plenare – iată, *in nuce*, acea *felix culpa* specifică trecutului sau politic de care vorbim.

Eseul-recenzie „*Felix Culpa*" din 1991 al lui Norman

Manea, la volumul IV al *Jurnalului* lui Eliade, ca şi recenzia la acelaşi volum publicată în săptămânalul londonez *The Times Literary Supplement*, la sfârşitul anului 1990, de către reputatul comparatist George

Steiner (eveniment comentat de subsemnatul într-un serial mai vechi în revistă *Origini*), s-au înscris, în chip de concluzie provizorie a unei serii de alte atacuri în presă culturală sau academică din lumea anglofonă

(Ivan Strensky, Adriana Berger, Seymour Cain), lume rămasă cumva în urma Italiei, Franţei, Germaniei şi

Israelului! Cazul Eliade se adăugă unei serii de alte cazuri, precum acelea în marginea bibliografiilor lui

Paul de Man, Martin Heidegger, Maurice Blanchot, T.S

Eliot sau Emil Cioran, ca să mă limitez doar la figurile mai proeminente. Globalizarea este pe punctul de a se realiza şi în acest domeniu! Contribuţia lui Norman

Manea este tributara cercetării documentate şi obiective a lui MacLinscott Ricketts în primul rând şi în foarte mare măsură, după cum, nemărturisit, este tributara limbii de lemn a literaturii, aşa zicând istoricomarxiste publicate în România asupra fenomenului legionar. Se adăugă la acestea o experienţă proprie, pe care nu am cum să o evaluez, în materie de antisemitism sub comunism, dimpreună cu doza

firească de resentiment. Succesul acestei întreprinderi se poate măsura cel mai bine în romanul lui Saul

Bellow care îmbina tot ce a aflat el în Manea și în

Steiner, atunci când a compus portretul fostului său coleg și amfitrion. De unde și relația *document – operă de artă* (sau mai plastic spus, dintre *corepetitor* și diva).

Orice discuție limitativă a romanului lui Bellow, cum este cea de față, nu se poate angaja fără să sublinieze de la bun început că, în pofida a ceea ce se pune în seama lui Eliade – act absolut incalificabil – *Ravelstein* se citește cu profit și cu interes. Este un roman-eseu în care ideile și opiniile ocupă locul central. Primele două treimi ale textului sunt dedicate schimburilor intelectuale dintre Abe Ravelstein și Chick sau altfel spus dintre Allan Bloom și Saul Bellow. Ultima treime a cărții este dedicată memoriei lui Bloom, iar dialogul este susținut de Bellow și ultima sa soție, Janis

(Rosamund, în roman). Romancierul se poartă oribil față de persoană celei de a patra soții – Vela, în roman

— Românca Alexandra Ionescu-Tulcea (fiica Floricai

Bagdasar, despre care am pomenit în fugă, atunci când m-am referit la romanul *The Dean's December*). Ca și în cazul lui Eliade, vorbele sunt puse în gura lui

Ravelstein. Intelectualii romani sunt priviți de sus, ca fiind infatuați, franțuziți și incapabili de seriozitate academică. Mă rog! Dar atunci când vine rândul lui

Eliade (Radu Grielescu, în roman) – în câteva șarje situate între pag. 105 și 203, mai precis la paginile: 105

108; 124 – 28; 164 – 67 și 202 – 203 – alegațiile se țin lanț.

Nimic nu trece. Totul este suspectat; totul este incriminabil. Dar acesta este chiar felul în care vede lucrurile Norman Manea, deși are grijă să-și asezoneze rechizitoriul cu vorbe mieroase despre opera. În roman se mai fac fugare aluzii la uciderea nedezlegată încă a lui Ioan Petru Culianu, la vederile fasciste ale lui Cioran și la faptul că Nae Ionescu a întemeiat Garda de Fier.

Uite așa se scrie istoria altora! Ce dacă? Tot nu știe nimeni despre cine sau despre ce este vorba! Nici

Cristinel Eliade, soția savantului, nu este cruțată.

Eliade că prezență fizică este zugrăvit ca un ins pirpiriu cu chelie (zbârcită) și chica, mic de stat, săritor și curtenitor cu cucoanele

cărora le împinge scaunul sub fund când se aşază la masă şi le încheie corsajul, veşnic ocupat să-şi cureţe sau să-şi umple şi afâneze tutunul din pipă, darnic cu chelnerii restaurantelor de lux pe care le frecventează, plătind întotdeauna în bani gheaţă şi numai în bancnote de 50 de dolari nou-nouţe

(niciodată prin ceck sau carte de credit), iar în conversaţie monologhează interminabil pe câte un motiv mitologic sau practică şamanica a unui trib aborigen, în scopul de a impresiona interlocutorul mut şi complexat. Dna Eliade aranjează mobilele astfel că soţul ei să poată domina de pe o mică estradă oaspeţii;

se îmbraca numai în lucruri scumpe şi nu concepe să ciripească decât în franceză. Să zicem că toate acestea sunt observaţii omologabile, deşi insinuarea cu bancnotele nou nouţe şi din belşug cuplată cu liberalitatea bacşişului ţinteşte spre surse financiare oculte. Ei şi? Ce s-ar fi făcut Saul Bellow în compania unor Alexandru Macedonski, Mateiu Caragiale, Theodor

Pallady, George Călinescu, sau Nicolae Argintescu-Amza? (Când l-am întrebat la Bucureşti, la întâlnirea de la *Biblioteca Americană*, dacă s-a autoportretizat în personajul titular din *Henderson the Rain King*, a făcut o criză de prima-donna, cu toate că eram în drepturile mele de cititor impresionat de acel roman al său să cred astfel atunci, cum cred încă şi acum, când s-au mai lărgit cunoştinţele mele în materie).

Ce i se mai pune însă savantului roman în sarcina, în afară crimei de la „abator" din Ianuarie 1941, pe care am dezbătut-o? Mai întâi, că s-a lăsat întrucâtva influenţat de Carl Gustav Jung, care se închipuia un avatar arian al lui Christos (şi mai era şi adversar al lui

Freud şi gurile rele spun că ar fi fost antisemit şi chiar nazist). Şi cum Eliade se pretindea dac, şi cum dacii sunt pentru români ce sunt arienii pentru nemţi (Te pomeneşti că Bellow s-a sesizat de modă tracomaniei!)

Şi chiar privindu-i chelia lătăreaţă, ca un estuar brăzdat de vine, observă, prin comparaţie cu chelia lucioasă, ovoidala, ca un cantalup, şi plăcută privirii, a lui Abe

Ravelstein (Allan Bloom) diferenţa Cum adică, l-au apucat pe Bellow reminiscente de la cursurile de antropometrie din studenţie, sau a răbufnit că în *Mr*.

*Sammler's Planet* criptorasismul său? (E drept că acolo ţinta

scârbei este un negru mătăhălos pe care dl.

Sammler îl surprinsese buzunărind călătorii într-un autobuz. Acesta se răzbuna însă ţinându-se după martorul vigilent până la un loc convenabil unde, descheindu-şi prohabul, îi demonstrează pe viu superioritatea să africană, vânjoasa şi intactă). Era să o pată rău Bellow pe chestia asta, nefiind iertat nici măcar de criticii săi coreligionari. Dar uite că iar îşi dă în petec, trei decenii mai târziu. Şi-acum cine să mi-l ia de urechi pe simpaticul, altfel, octogenar? Şi mai departe, Ravelstein îşi înteţeşte atacurile: chestia cu

India şi Yoga şi preocupările de orientalistica sunt un bluf, praf în ochii oamenilor, simplu deghizament.

El de fapt e înhăitat cu ucigaşii, e un hitlerist, e – ce mai încoace-şi-ncolo – nazist sadea, nu doar un simplu fascist, în stil italian. Bineînţeles, tot la trei fraze se aduce vorbă cât îi detesta el pe evrei. La un moment dat, spune despre ei (zice Bloom despre Eliade), că ar fi ca un sifilis pentru întreaga zonă a Balcanilor. (Să se fi preocupat Eliade de soarta bulgarilor – mira-m as?!)

Bun, de înghiţit nu-i înghite, dar de fapt le cauta compania, continua înfierbântat protagonistul.

Urmăreşte să fie văzut în public în preajma evreilor, să adune capital de onorabilitate pe seama lor! De asta îl tot invita pe Bellow la cele mai mondene restaurante!

Cum să te aperi în faţa unui asemenea noian de probe, care mai de care mai împovărătoare? Şi, mai ales, cum să te aperi postum? Să încerc eu să adresez cu vocea

(niciodată de mine auzită) a lui Eliade o întrebare văzduhului. Poate prin *„efectul fluturelui”* (e vorba de uraganul dezlănţuit la mii de mile distanţă, în anumite condiţii meteorologice teoretic posibile, de fâlfâirea zigzagată a unor gingaşe aripe de flutur), să ajungă o undă până în adâncurile conştiinţei amorţite şi picotinde a fostului coleg de catedră: „La *ce-ai mai venit la* Te Deum *amice*, *doar aşa*, *ca să fii reperat în*

*Catedrala aducând prinos nemernicului recent dispărut*?”

Dl. Manea are toate motivele să jubileze. La niciun deceniu de la lansarea diatribei, un laureat al Premiului

Nobel a luat aminte la imperativul categoric. Şi acum cei care au cerut aşa şi pe dincolo domnului Manea, la venirea d-sale în Lumea Noua şi criticii de ieri şi de alaltăieri, nemulţumiţii foarte ai maestrului

Bellow pot bifa şi trece la următorul punct din caietul de sarcini.

Şi-atunci melcului din poveste, care ţi-a stricat grădină, ce norocire să-i ticluieşti?

*Pe-oriunde vei trece, apele sece*
*Şi-n cale să-ţi iasă doar sare* grunjoasă.
*Iar partia-ţi prin dune de carborundum nebune*
*Să urce himeric spre zări de-ntuneric*!

ÎN LOC DE POSTSCRIPTUM

La rubrica „Revista presei culturale" a ziarului

*Cotidianul* din 15 Ianuarie 2001, care apare la Bucureşti, criticul literar I. Bucluca ne iese în întâmpinare făcând o serie de precizări într-o manieră mai mult decât impresionista. Domnia sa crede, contrar părerilor domnului

Norman Manea însuşi, că îl apără, chipurile, pe acesta din urmă de resentimentele diasporei româneşti din

America, declanşate de eseul sau „Felix Culpa", apărut în 1991, în săptămânalul de mare tiraj *The New*

*Republic*, eseu în care N.M. a dezlănţuit un atac demolator împotriva lui Mircea Eliade. Ei bine, dl Manea s-a plâns în repetate rânduri de faptul că a fost pus la zid de către presa din România pentru acest fapt. Se pare însă că dl. Bucluca nu este la curent nici cu reacţiile din România, nici cu plângerile domnului Norman

Manea în nenumărate interviuri strânse de curând în volumul cu titlul *Casa Melcului*, apărut în anul 2000, la

Editura *Hasefer* din Bucureşti. Prin comparaţie, tratamentul romanilor americani s-a restrâns doar la vreo două intervenţii. „Resentimentul" pe care îl citeşte dl. Bucluca în articolul meu serializat în *Origini* din

Norcross, Georgia, UŞA, are la baza faptul că dl. Manea a căutat să discrediteze (şi în bună parte a reuşit)

reputaţia primului Roman printre Americanii secolului al XX-lea, Mircea Eliade. Dacă dl. Bucluca ar trăi în

America, poate că şi dansul ar împărtăşi anumite simţăminte româno-americane. Nu de „fani" e vorba aici, cum crede domnia sa, ci de cei care au urmărit cu sentimente de îndreptăţită mândrie strălucirea pe firmamentul spiritualităţii americane a multor personalităţi româneşti de prima mărime, precum poetul Aron Cotruş sau Valerian Trifa, arhiepiscopul

Bisericii Ortodoxe Române din America.

Mai departe, dl. I. Bucluca crede că dl. Manea „vă aparţine întotdeauna literaturii romane contemporane, fie şi numai pentru episodul de lagăr nazist (sic!) trăit pe vremea copilăriei sale româneşti (sic!)”. Trec peste ciudată formulare (exclusivista şi excesiv contextualistbiografista a criticului de la *Cotidianul*) şi informez pe cititori, că dl. Manea ţine morţiş să nu fie confundat cu acel tip de scriitor specializat în tema Holocaustului.

În altă ordine de idei dl Bucluca deplânge soarta domnului

Manea care, deşi preda din 1989 la Bard Collège, abia în 1996, vezi Doamne, s-au îndurat americanii să-l titularizeze pe o catedră. Iar în ce ne priveşte, dl.

Bucluca crede că printre resentimente i-am

„Contabilizat succesele” drept „frauduloase” şi am insinuat că „bursele” i-ar fi venit cumva „de la Mafie”.

Ignoranţa domnului Bucluca, dacă nu chiar domnia sa, depăşeşte măsură. Sistemul universitar american, indiferent de specialitate, pretinde studii de specialitate finalizate cu un Ph. D. (doctorat, pentru cineva care conduce seminarii de cultură europeană) sau cu un

MFA (magisterat în arte frumoase, în speţă literatura de expresie engleză, pentru cineva care preda „creative writing”, adică meşteşugul scrierii literare). Dacă am insinuat ceva este că, posedând o licenţă în construcţii hidroenergetice şi neavând încă nici măcar un singur titlu de carte tradus în engleză, şi cunoscând această limbă cam cât romii dâmboviţeni, dacă nu mai rău, domnia sa a dobândit în 1989, la un an de la poposirea pe meleaguri americane, fără să aibă nici măcar statutul de rezident permanent, un post de cadru didactic universitar şi încă la un reputat colegiu, poate în baza capacităţilor sale de a comunica prin intermediul internaţional al pantomimei. Cineva care cunoaşte sistemul ştie, că pe piaţa academică suprasaturata în domeniul umanist, candidează, în

America, pe un singur loc de profesor asistent, între

500 şi 800 de postulanţi, cu diploma de doctor în buzunar şi cu câteva publicaţii în reviste prestigioase de profil. În ce priveşte catedra onorifică ce poartă denumirea unui bogătaş filantrop (un Maecenas, să zicem), catedra acordată domnului Manea („abia”, vai! „În

1996”!), afle tânguitorul sau de la *Cotidianul* că asemenea

catedre se număra pe degetele unei singure mâini într-o universitate americană şi că atribuirea lor necesită să ai în spate decenii de activitate ştiinţifică, internaţional recunoscută. Dintre profesorii americani de origine romană, în Statele Unite, în domeniul umanisticii, numai Virgil Nemoianu a dobândit o asemenea înalta consacrare, cam la două decenii de la o activitate reluată în America şi sprijinită pe încă un deceniu şi mai bine de profesorat la catedra de limba şi literatura engleză a Universităţii din Bucureşti. Poate sunt eu greu de cap, calificând succesele domnului. Manea în America drept „ieşite din comun”. (Dl. Bucluca s-a pripit poate trimiţându-ne, retoric, spre Mafie. Care

Mafie? Eh, poate îşi deapănă dsa. gândul până la capăt). Mafia, d-le Bucluca, nu da burse! Aici era vorba de premii şi indemnizaţii de cercetare şi / sau creaţie.

Fundaţia Guggenheim când îţi dă un premiu te-a scos din anonimatul internaţional. Când primeşti „Nobelul american” de la Fundaţia Catherine şi John MacArthur, ţi-a pus dumnezeul ateiilor şi convertiţilor mana în cap.

Şi toate acestea în 1992 (la un an după „Felix Culpa”, şi un an înaintea primelor cărţi scrise în România ceauşistă şi traduse aici, cam împleticit, de o echipă de traducători, şi apărute, în fine – dar fără cine ştie ce tam-tam criticin librăriile americane).

Nu mai pun la socoteală şi un premiu acordat în

Israel. Toate aceste distincţii venite după o bursă de un an în Germania Federală şi alta de încă un an la

Washington… Dacă e un Dumnezeu al marilor premii şi al burselor internaţionale deasupra, i-a iertat Domnului.

Manea temperamentul său sceptic-agnostic şi păcatele marxiste ale adolescenţei şi l-a compensat pentru acea deposedare samavolnică de Premiul Uniunii

Scriitorilor. Ce rămâne în oarecare dubiu este disproporţia dintre un premiu literar din România socialistă şi avalanşa recunoaşterii vestice.

Eu îi propun domnului Bucluca să emigreze încoace, ca să constate prin proprie experienţă cum stă treaba compensărilor.

Întorcându-ne la Eliade (cauza ultima a tuturor nenorocirilor ce au căzut pe capul domnului Manea, cel cu casa melcului în spate, simbol al limbii şi literelor romane!), dl Bucluca a găsit soluţia. Dacă

nu-l putem excomunica pe temeiuri de legionarism, măcar să-l arătăm cu degetul că a scris şi publicat în 1942 o carte despre Salazar! Aceasta infamie fără margini trebuie să-l înfunde o dată pentru totdeauna şi, respectiv, să-l readucă pe dl. Manea în Pantheonul culturii, din care a fost ostracizat. Cercetătorul eliadist Mircea Handoca este somat să facă lumină şi să-şi disculpe idolul sau de o viaţă, dacă îi dă mâna! Iată că nu ştiu dacă dl.

Handoca a dat curs unei asemenea „invitaţii". Poate a făcut-o; poate o va face. Un lucru cred însă că trebuie subliniat: dictatorul portughez António Salazar a fost ca şi omologul sau spaniol, Generalul Francisco Franco, un aliat tacit al coaliţiei anti-hitleriste, practicând o neutralitate binevoitoare faţă de puterile aliate, în timpul celui de al doilea război mondial. Măcar de ar scrie toţi ataşaţii culturali ai României câte o carte despre personalităţile cu care, prin natura serviciului, au intrat în contact. S-ar îmbunătăţi considerabil şi rapid imaginea României în lume.

GABRIEL STĂNESCU

ÎN AMERICA SĂ FACI CA AMERICANII

Cei care se aventurează să-şi părăsească ţara şi să rupă cu propriul trecut, vrând să trăiască într-o cultură diferită de a lor, se afla în situaţia de a decide dacă se integrează ei sau, dimpotrivă, dacă nu se pot adapta.

Dacă exceptam pe cei în căutare de excentricităţi, deci cu o motivaţie slabă a deciziei lor, nu ne rămâne decât să ne întrebăm care ar fi argumentele pro şi contra ale celor două categorii. Pe cei ce decid să rămână nu-i afectează prea mult diferenţele culturale; în al doilea caz, însă, oamenii se întorc acasă cu sentimentul că tocmai diferenţele culturale sunt principalul obstacol în intenţia lor de a se adapta.

La început de secol, şi mai ales în anii '30, o mulţime de tineri din Regat şi din Transilvania pleacă în America să muncească pentru a strânge banii trebuincioşi construirii unei case proprii sau pentru a pune bazele unei gospodării. Sunt convinşi că se vor întoarce acasă imediat ce vor putea agonisi o mie de dolari, suma enormă pentru acea vreme. Lucrează în industria americană de automobile, la căile ferate, în mine, locuind în condiţii mizere, mâncând prost ca să poată economisi „la sânge" fiecare cent, cu gândul la obârşii, la familia lăsată acasă, la prieteni. În Băileştii Doljului am văzut cu ochii mei pe strada principală un şir impresionant de case de cărămidă, cărora li se spunea

de către localnici, americane, pentru că fuseseră construite de bailestenii care fuseseră în America.

Aceştia au fost cei ce s-au întors. Alţii s-au adaptat şi au rămas. Potrivit recensământului din 1940, în Statele

Unite se aflau 250.000 de persoane care fie s-au născut în România, fie ai căror părinţi s-au născut în România.

La Cleveland, în Chicago şi Detroit, spre exemplu, există străzi întregi locuite de romani din diferite generaţii, descendenţi ai acestor pionieri ai emigraţiei româneşti din secolul trecut.

Un unchi de-al tatii a plecat şi el în lume să muncească, tot cu gândul de a se întoarce, dar franţujii l-au folosit drept carne de tun în Maroc. Cu un picior amputat a revenit în Franţa şi a rămas acolo pentru totdeauna. Adolescent fiind, tată, s-a îmbarcat ilegal pe un vas în portul Constantă, vrând cu orice preţ să ajungă la Hollywood, dar a fost descoperit de poliţie şi trimis acasă la Ploieşti din post în post.

După cel de-al Doilea Război Mondial asistăm la un exod românesc fără precedent, spre Occident. De data aceasta avem de-a face cu un exod intelectual şi politic pentru care nu există cale de întoarcere. Spre deosebire de emigraţia propriu-zisă, cauzele nu mai sunt de natură economică, emigraţia politică nefiind altceva decât o reacţie de respingere a totalitarismului comunist în care cultura devenise un fel de slujnica a ideologiei oficiale, iar democraţia una de tip metaforic.

Ulterior, emigraţia politică a degenerat într-un aflux heteroclit, reprezentat de persoane în căutare de avantaje materiale, gata să renunţe oricând la identitatea culturală, la religia tradiţională, în schimbul unor avantaje de ordin material. „De un sfert de veac, conceptul de exil, mărturiseşte Virgil Ierunca, într-un interviu, nu mai rezistă. Au apărut veleitarii, impostorii, afaceriştii exilului în aşa fel încât libertatea s-a transformat în confuzie”.

După căderea comunismului, analiştii considera, şi pe drept cuvânt, că emigraţia politică românească a încetat cu desăvârşire”. Mulţi din cei care au venit în

SUA în ultimii zece ani la studii, sau cu un contract de muncă temporar, sau pur şi simplu în vizită, se încăpăţânează să rămână. Există, a existat dintotdeauna acest miraj al Lumii Noi care fascinează dar şi sperie, atrage dar şi angoasează în egală măsură pe cei care se încumeta să se aventureze într-o lume necunoscută, rece şi plină de

aversiune faţă de noii veniţi.

Din păcate, nu numai localnicii au această atitudine, ci chiar şi unii din membrii grupului etnic respectiv, ceva mai vechi în America. Cei care se zbat să găsească motive credibile pentru a fi acceptaţi de

Immigration sunt oameni tineri, ambiţioşi, de cele mai multe ori cu pregătire tehnică superioară şi pe deasupra şi cunoscători ai limbii engleze. Ei par a se adapta relativ uşor, manifestând flexibilitate, o anumită mobilitate socială pe care generaţiile vârstnice nu o au.

Uneori însă, dorinţa de americanizare are ca motivaţie un comportament exterior, şi mai puţin o înţelegere adecvată a ceea ce antropologii numesc „caracter naţional" american sau „personalitate de bază".

Imitând comportamente străine firii lor, unii se manifestă ca un hibrid etnic, nici americani, nici romani pe de-a-ntregul. Nu pot înţelege că americanizarea este rezultatul unui efort de antrenament cultural şi nu un proces de copiere a unui comportament străin.

Unii vor chiar să rupă complet cu preistoria personală. Doar aşa se explică de ce îşi schimbă identitatea, îşi ascund originile. Din păcate, însă, mentalităţile moştenite rămân neschimbate. Cunosc pe cineva în Arizona, care nu mai citeşte publicaţii româneşti de teamă de a nu fi suspectat că nu stăpâneşte destul de bine engleza. Nu ar vrea, probabil, să dea astfel, în niciun fel impresia că problemele societăţii româneşti nu-l mai afectează decât într-o mică măsură, sau doar tangenţial. O doamnă care a locuit mulţi ani în California îmi mărturisea că fiicei ei, care a venit numai la câţiva anişori aici, căsătorită fiind acum cu un american, îi este ruşine să vorbească româneşte; e convinsă că nu va fi privită cu ochi buni dacă va mărturisi că s-a născut în România.

Fenomenul, sociologic vorbind, este explicabil întrucâtva, atâta timp cât, venind în America la o vârstă fragedă, persoana respectivă a trecut printr-un proces de aculturaţie rapid şi eficient, adaptându-se relativ uşor la nouă cultură. Din punct de vedere etic însă, această atitudine este amendabila, familia greşind, după părerea noastră, prin aceea că nu a familiarizat-o îndeajuns cu valorile culturii româneşti. Se uită şi în acest caz că suntem purtătorii unei eredităţi sociale ce ţine de o anumită tradiţie şi peste care nu putem trece doar de dragul de a fi altfel decât părem a fi.

Sigur, sunt mulţi şi aceia care, chiar şi după douăzeci şi ceva de ani de America se repatriază, în pofida situaţiei economice şi politice

instabile din ţară.

Alţii, chiar dacă continuă să trăiască departe de

România, duc ca pe o cruce, oriunde s-ar afla, nostalgia originilor, trăind cu iluzia adaptării lor la nouă cultură.

Este inuman să nu laşi pe fiecare să decidă în cunoştinţă de cauză unde crede că e mai bine să trăiască. Procesul acesta al adaptării nu are cadre de manifestare în timp; poate dura câţiva ani, sau poate să nu se încheie niciodată. Nimeni nu poate fi socotit slab, incapabil, prost, pentru că nu se poate adapta. Există şi reversul medaliei: nu trebuie să ai cine ştie ce background ca să treci cu bine această încercare. Sunt structuri psihice şi structuri psihice. Personalităţi cu particularităţi diferite, având capacităţi adaptative mai pronunţate, spre deosebire de altele, pentru care valorile native, mai ales de la o anumită vârstă, se schimbă anevoie sau aproape deloc. Fiecare membru al unei societăţi are multe trăsături comune cu ceilalţi membri, dar, pe de altă parte, în anumite privinţe, nicio personalitate nu seamănă cu alta. Indiferent de aceste deosebiri, toţi participăm, în funcţie de personalitate, la edificarea aceleiaşi societăţi.

După cel de-al Doilea Război Mondial, antropologia culturală americană a acordat o nouă semnificaţie unor noţiuni care fac parte din limbajul nostru uzual. Ralph

Linton, antropolog de orientare psihologistă, a fost preocupat de modul în care este trăită cultura de către individul aparţinător unei colectivităţi umane. Conform accepţiei sale, termenul, noţiunea de cultură, nu mai conţine niciuna din trăsăturile limbajului cotidian care o limitau doar la sferă culturii spirituale. În studiile ştiinţifice de specialitate, cultura este definită acum drept „totalitatea acţiunilor unei societăţi” (Linton) sau

„Tot ceea ce în mediu este datorat omului” (Herskowitz). Astfel definit, termenul de cultură converge oarecum celui de civilizaţie. Potrivit lui Ralph Linton, nu există societăţi aculturale şi nici indivizi inculţi, pentru că orice societate are o cultură proprie, specifică. În consecinţă, ea nu mai poate fi etichetată de către un anume imperialism cultural drept

„Primitivă” sau „inferioară”. Fiecare fiinţă umană, indiferent de faptul că este culta sau nu, este una culturală, atâta timp cât participa la o anumită cultură.*

Într-o societate bazată pe o multitudine de modele culturale

(definite de antropologi ca nefiind altceva decât standarde de comportament), nu poţi avea, ca individ, un contact nemijlocit şi direct decât cu un număr limitat al acestor modele. Cultura este de cele mai multe ori selectiva, intervenind aici, capacitatea de alegere a fiecăruia, puterea proprie de decizie.

Socializarea, în acest caz, poate fi privită nu numai că un proces în care noul venit învaţă ceea ce trebuie să facă pentru ceilalţi, dar şi la ceea ce se poate aştepta de la aceştia, în chip de răspuns la acţiunile sale.

Emigrantul se găseşte deci în situaţia de a-şi ajusta propriul comportament şi de a se adapta astfel la tiparul major de viaţă al culturii adoptive, dacă nu vrea să fie sancţionat sau împins la marginea societăţii într-un fel de getto cultural. Modelele de comportament nu sunt niciodată identice, chiar dacă există reguli etice şi principii ale vieţii în comun ce trebuie respectate în cadrul unui grup uman. Aceste reguli şi principii ce trebuie respectate de membrii unei culturi nu sunt identice întotdeauna cu cele ale noii culturi. Îmbulzeala din mijloacele de transport în comun sau aruncatul gunoaielor pe stradă şi nu la coşul de gunoi sunt fenomene normale în societatea românească, în timp ce în America ele dispar pentru că dispar şi condiţiile care le-au generat. Aceasta nu înseamnă însă că furtul că practică ar fi dispărut în America, dispărând aglomeraţia din mijloacele de transport şi nici că străzile marilor metropole strălucesc de curăţenie.

Dimpotrivă, newyorkezii sunt alarmaţi de creşterea ratei furturilor, a crimelor, şi a proastei gospodăriri a oraşului. Sunt alarmaţi de gunoaiele de pe străzi datorită afluenţei din ultimii ani a unui număr tot mai mare de imigranţi. Alt exemplu: în anumite culturi, nu neapărat „primitive”, femeia merge în urma bărbatului.

În altele, obiceiul acesta este condamnat şi amendat.

Individul acţionează într-un anume fel şi nu în altul, în funcţie deci de fondul experienţei comune împărtăşite de membrii culturii din care face parte. Diferenţele dintre culturi pot indica specificul acestora şi nicidecum caracteristicile generale comune, chiar dacă multe din standardele de comportament au caracter general uman, indicând minore variaţii de la o generaţie la alta.

Nimeni nu e dispus, pentru a crea iluzia că se americanizează, să renunţe brusc la limbă, la tradiţie, la obiceiuri, la religia proprie. Schimbarea nu este impusă de nicio instanţă judecătorească sau

statală, nu poate fi instituţionalizata, ci e una naturală, firească. Membrii societăţilor mici, multă vreme izolate, se diferenţiază tocmai sub aspectul aptitudinilor moştenite, sub influenţa tradiţiilor de cei care fac parte din societăţi mari şi civilizate. Aceştia din urmă au o ereditate foarte eterogena, deschişi la nou şi predestinaţi la o adaptare mai rapidă. Neamţul, să zicem, având mai totdeauna o atitudine pozitivă faţă de activitatea umană în general şi un spirit pragmatic, va trece cu brio examenul adaptării, în timp ce un coreean, un japonez sau un vietnamez nu se vor simţi în siguranţă decât în cadrul grupului sau etnic care pune accent pe valoarea individuală, manifestând reţinere faţă de cultură de tip centrifugală a americanilor. Se crede că romanii sunt lipsiţi de mobilitate socială, de flexibilitate, ceea ce-i face mai puţin adaptabili. Ei manifesta, se pare, o rezistenţă însemnată în contact cu alte culturi datorită influenţei Orientului, aşa cum a remarcat Constantin

Drăghicescu în *Psihologia poporului român*. În schimb, în calitate de gazdă, romanul vădeşte o enormă sociabilitate, fiind primitor şi îngăduitor cu străinii.

Singurii care nu resimt schimbarea culturală survenită, par a fi copiii şi adolescenţii, indiferent cărei culturi aparţin, pentru că şcoala îi pune în faţa unei situaţii de învăţare în care apar noi deprinderi. La ei, procesul de aculturaţie e unul firesc, continuu şi prezent; el are loc în paralel cu învăţarea modelelor culturale ale părinţilor, în familie, în cadrul privat, deci.

În paralel, avem de-a face şi cu un proces invers, de transmitere a noii culturi dinspre copii spre părinţi.

Nu trebuie ignorată nici presiunea socială, resimţită la nivelul vieţii psihice a noului venit, în virtutea căreia are loc o mai acută preocupare pentru integrarea în noua societate prin preocuparea noului venit faţă de obţinerea unui rol şi a unui status social. În sens negativ presiunea socială poate echivala şi cu o reacţie de respingere a noului venit. Nu e suficient să ştii limbă de adopţie şi să te faci înţeles, ci mai ales să posezi capacitatea de a te adapta oricărei situaţii, de a-ţi face cunoştinţe, noi prieteni, în pofida faptului că unii dintre aşa-zişii nativi americani trăiesc cu sentimentul că le-ai luat locul, că ai intrat în faţă. Până şi antropologul care cercetează alte culturi are o atitudine etnocentrista, comparând întotdeauna cultura cercetată cu propria sa cultură, pe care o consideră apriori superioară. Aşa procedează Ruth

Benedict *in Romanian Culture and*

*Behavior* f1943), un studiu cu circulaţie restrânsă la membrii Cercului de Antropologie din cadrul

Universităţii de Stat din Colorado.

Sistemul social nu este altceva decât o configuraţie de modele culturale. Din acest punct de vedere, a acţiona conform culturii în care ai fost educat, reprezintă un fenomen normal. Nicio lege, nicio instituţie americană nu mă poate convinge că, dincolo de a-mi îndeplini datoriile faţă de societate, nu am dreptul să nu-mi exercit religia, sau să vorbesc limba nativă, să urmez practicile impuse de tradiţie, adică să acţionez conform standardelor mele de comportament, convingerilor mele, propriilor mele valori. Cu atât mai mult cu cât există o anumită toleranţă de ordin religios, dar şi o mobilite socială pe care nu o întâlneşti la alte societăţi. Nimeni nu mă va obstrucţiona să nu judec critic comportamentul altora, raportându-l la valorile culturii mele. Nu pot accepta în niciun caz, de pildă, obiceiul unor americani needucaţi de a intra într-o casă fără a da bineţe gazdei, sau acela de a mânca într-un local public cu şapca pe cap. Pe de altă parte, nici nu le pot interzice să se comporte aşa cum aş dori eu, în cultura lor faptul că atare fiind probabil normal. De când mă ştiu cred că masa trebuie respectată. În spiritul acestei valori am fost educat. În multe culturi nu li se permite copiilor să vorbească în timp ce mănâncă şi nici să se plimbe prin cameră în timpul mesei sau în timpul orelor de şcoală. În cultura americană, comportamentul acesta este normal, nesancţionat fiind de majoritatea liderilor de grup şi aşa trebuie judecat.

Şi atunci nu e normal să interpretăm plăcerea unora dintre americani de a-şi linge degetele în timp ce mănâncă, sau să râgâie satisfăcuţi după masa decât cu aceeaşi tolerantă cu care el judeca comportamentul noilor veniţi?

Privite însă din cultura mea, ele sunt fenomene inacceptabile dar normale în cultura americană.

Nicidecum condamnabile. Sunt, de altfel, atâtea comportamente care, privite din interiorul culturii româneşti, par normale, în timp ce văzute de observatori din alte culturi ele par amendabile. Acelaşi comportament capătă o semnificaţie asemănătoare pentru membrii unei anumite culturi, în timp ce, văzut din afară, el poate intriga sau oferi o imagine neplăcută străinului. Ieşit pentru prima dată, în 1990,

în Occident, am fost neplăcut impresionat de gestul italienilor de a şterge cu o coajă de pâine sosul din farfurie, după ce au terminat de mâncat. Mi s-a explicat că obiceiul are o altă motivaţie decât aceea pe care, pripit, i-am atribuit-o. El semnifică faptul că mâncarea a fost bine gătită şi că astfel mulţumeşte gospodinei pentru calitatea mâncării. În cultura noastră gestul ar fi fost suspectat de proasta creştere, lipsa de educaţie. În concluzie, dacă într-o cultură anumite comportamente sunt permise, ele fiind chiar un *modus vivendi* al societăţii respective, într-o altă cultură ele sunt de neacceptat, pentru că nu concordă standardelor de comportament ale membrilor respectivei comunităţi. Ce vrea să spună în acest sens vechiul dicton latin: „La Roma să faci ca romanii”? Nimic altceva decât că, în capitala imperiului sau în oricare alt loc, noul venit trebuie să se adapteze modelelor culturale specifice, altfel nu există loc pentru el. Un imperativ al supravieţuirii într-o lume nouă în ale cărei structuri trebuie să te integrezi, urmând obiceiuri şi mentalităţi noi, dacă vrei să supravieţuieşti şi să nu fii aruncat la marginea societăţii.

Parafrazând acest dicton, am putea afirma că niciun emigrant, odată venit în Lumea Noua, nu poate să se comporte altfel decât că americanii. Dar ca să ajungi să te adaptezi noii culturi, ai nevoie de timp. După zece ani, mărturisesc că nu m-am adaptat. În ceea ce mă priveşte, mă consider un american atipic. Churchill, a cărui mama era americană, declară că 50% e american şi 100% englez. Eu, că mă consider buricul pământului, m-aş declara 50% american şi 1.000% roman. Altfel spus, un bun american, dar înainte de toate roman.

Naţionalitatea moştenită e de natură biologică, în timp ce cetăţenia dobândită e una formală, scriptica, de circumstanţă. Aşa că înţelept e, cât timp te afli în

America, să faci ca americanii. Respect legile, îmi plătesc taxele către stat, îmi ştiu obligaţiile cetăţeneşti, dar nu pot în niciun caz să mă manifest în aşa fel încât să trădez cultura nativă, chiar dacă sunt conştient că unele elemente ale acesteia se modifică în procesul adaptării la noile patternuri. Multe din ele, chiar, se vor pierde pentru totdeauna. Analizez comportamentul copiilor mei şi-mi dau seama că, mai devreme sau mai târziu, acest lucru se va produce. E inevitabil. Nu ştiu însă, pentru ei, cât este de profitabil, cultural vorbind.

— *Punct de vedere care contrazice teza cioraniană ce nu admite culturi exprimate în limbi periferice*.

ORIGINI 7 – 8 (49 – 50)
(July-August 2001)
GABRIEL STĂNESCU
MAI AU ROMANII INSTINCT STATAL?

Când e vorba să explicăm lucruri esenţiale din istoria culturii româneşti interbelice, inclusiv implicarea celor mai de seamă gânditori ai acestei epoci în

Mişcarea Legionară, ne comportăm adeseori fariseic.

Fie că le tratăm superficial sau tendenţios, împroşcând cu noroi scrierile unor Mircea Eliade, E.M. Cioran, C.

Noica consideraţi de câteva decenii cei mai cunoscuţi ambasadori ai culturii româneşti în Occident, fie că ignorăm cu desăvârşire climatul politic al epocii. Oare cu totul întâmplător să fi fost ei membri ai Mişcării

Legionare? În opoziţie cu diverşi comentatori care încearcă să motiveze un comportament sau altul sau să scuze greşelile de tinereţe ale acestor gânditori de dreapta, ar fi necesar să explicăm, pe cât se poate de exact, cauzele, mobilurile acelor opţiuni, atitudini, convingeri politice.

Atât de controversata azi publicistica a lui Mircea

Eliade din anii ’30 este axată în principal pe două direcţii: critică clasei politice din România acelor ani şi necesitatea unui misionarism românesc prin revoluţia creştină.

După Eliade, neamul acesta are toate însuşirile în afară de una existenţială: *instinctul statal*. La noi democraţia, care, în general este o idee bună, s-a manifestat într-un mod violent naţionalist la începuturile sale, odată cu apariţia statului românesc modern. De la 1918 încoace, sesizează Mircea Eliade, democraţia a avut, datorită incapacităţii şi corupţiei aşa-ziselor elite politice, un caracter negativ, prin aceea că a zădărnicit orice încercare de redeşteptare naţională, zdrobind astfel definitiv orice *instinct statal*.

Pierderea acestuia se datorează clasei politice din

România de după 1918, „elitei conducătoare”, acuzate de viitorul istoric al religiilor de iresponsabilitate faţă de destinul naţional.

În articolul invocat de Dl. Manolescu, autorul face un adevărat rechizitoriu al crimelor politice de care se fac vinovate elitele noastre politice, demonstrând o totală incapacitate politică în chestiuni de

interes naţional.

În ce a constat crima elitelor conducătoare? Nu e vorba doar de „găinarii” politicianiste, de furtul a milioane, de corupţie, bacşişuri, de demagogie şi şantaje, ci de ceva infinit mai grav, ceva care pune în primejdie însăşi existenţa istorică a neamului românesc. Ca să îi dezvăţăm pe criticii lui Eliade să-l mai acuze de rasism, şovinism şi antisemitism vom consemna un singur aspect invocat chiar de autor:

acela al indiferentei guvernanţilor romani pentru elementele germanice care au votat alipirea

Transilvaniei la România Mare; ba mai mult umilinţele suportate de acestea în raport cu ungurii favorizaţi.

Aceasta este o realitate istorică care nu poate fi contestată, nu atitudine rasistă! Niciun om politic nu a putut înţelege că, aşa cum suntem noi, romanii, înconjuraţi de oceanul slav, singura şansă era să ne împotrivim unirii slavilor dunăreni (bulgării) cu cei din Basarabia (rutenii). Tot politicienii sunt acuzaţi că au făcut posibilă pătrunderea în masă a evreilor în

Bucovina, Maramureş şi Basarabia. Elitele politice româneşti sunt făcute vinovate de toleranţă şi chiar de atitudine prietenoasă faţă de stabilirea ucrainenilor şi a rutenilor în Bucovina şi Basarabia

Acuzaţia se referă şi la indiferenta clasei politice privind întinderea elementului evreiesc în oraşele

Transilvaniei şi ungarizarea completă a Ţării Oasului şi a Devei, în detrimentul elementelor româneşti dornice de a se strămuta din Ungaria în ţară.

„Cred că suntem, afirma cu durere Eliade, singura ţară din lume care respectă tratatele minorităţilor, încurajând orice cucerire de-a lor, promovându-le cultura şi ajutându-i să-şi creeze un stat în stat. Şi asta numai din bunătate sau prostie”.

Asemeni evreilor care îşi apără primatul economic şi politic pecare l-au dobândit cu atâta trudă, fără să se resemneze că se afla în minoritate, cu drepturi şi obligaţii, după ce au avut puterea în mână şi au ocupat posturi de conducere cărora Eliade le admira vitalitatea, tenacitatea şi geniul, romanii ar trebui să-şi recapete demnitatea de altă dată, militând pentru primatul valorilor lor şi nu pierzându-şi rezistenţa fizică şi intelectuală care a început să se deprecieze, de acum câteva veacuri. Decăderea noastră ca popor se datorează tocmai pierderii acestui *instinct statal*, din cauza invaziei elementelor alogene.

Comentând cu simplicitatea foiletonistului grăbit câteva fraze din publicistica lui Eliade, domnul Nicolae

Manolescu, în loc să descopere similitudini cu publicistica eminesciană, găseşte o contradicţie între teza statului naţional autoritar şi cea a revoluţiei creştine din anii ’30, menită să reîmprospăteze acea nevoie de spiritualizare a neamului prin credinţă, aşa cum a fost preconizata de Eliade.

Tentat de a considera ideea statului etnocratic o utopie intelectuală (teoretizat de Mihail Manoilescu şi

Nichifor Crainic şi nu de Mircea Eliade!) şi concluzionând eronat că ea a fost consecinţă logică a crimelor legionare ulterioare, criticul de la *România literară* declară că nu găseşte nicio „bună înţelegere pentru o spiritualitate care înlătura omul, pretinzând că salvează statul, încă un stat autoritar, în sensul de etnocratic”.

Nu reiese de nicăieri, din publicistica eliadesca paradoxul pe care mizează cu nonşalanţă domnul

Manolescu. Nu reiese de nicăieri ideea că teoriile care accentuează asupra spiritualităţii ortodoxe sfârşesc într-o apologie a statului etnocratic. Nu vorbeşte Eliade într-un articol din 1937 din *Vremea*, despre noua aristocraţie legionară, una a spiritului, diferită total de vechile elite româneşti „de sânge”, din epocile de glorie, despre „un om nou, care a descoperit, odată cu ascultarea, şi propria sa voinţă, propriul său destin”?

În absenţa *instinctului statal*, de care orice naţiune nu se poate să nu se dezică decât în perioade de criză puternică, tânărul Eliade mizează pe acea „renaştere a religiozităţii autentice”, caracteristică tinerei generaţii.

Apologia valorilor naţionale nu este întâmplătoare”. Puţine neamuri au fost înzestrate de

Dumnezeu cu atâtea virtuţi că neamul românesc”.

afirma Eliade în atât de mult invocatul răspuns al anchetei din *Buna Vestire*, publicată în numărul din 17

decembrie 1937 al revistei *Vremea*. Cu toate acestea, pericolul plutirii în agonie este iminent. Politicienii vremii, acei „piloţi orbi” de care vorbeşte Mircea Eliade în articolul cu acelaşi titlu, ar putea din inconştienţă să ignore aceste daruri harismatice, aruncând ţară la periferia istoriei. Utopic, nu numai Eliade dar şi întreaga sa generaţie a crezut într-o eradicare a politicianismului românesc printr-o revoluţie

creştină. Spre deosebire însă de fascismul mussolinian şi de nazism, revoluţia romană, în viziunea gânditorilor interbelici de dreapta, nu poate fi decât una spirituală. Ea nu se face în numele statului (precum fascismul) şi nici în numele luptei de clasă şi al primatului economic (precum revoluţia bolşevică) şi nici al rasei (nazismul), ci în spirit. Ea ar aduce cu sine, în expresie eliadesca

„Restaurarea virtuţilor neamului nostru", creând „un om nou, corespunzător unui tip de viaţă europeană".

Mişcarea legionară, născută sub semnul

Arhanghelului Mihail, avea ca scop „împăcarea neamului românesc cu Dumnezeu". Reiese clar de aici că personalitatea individului nu va fi înăbuşită, ci dimpotrivă, că individualităţile se vor contura că personalităţi printr-un regim al libertăţii democratice care exclude uniformizarea şi deci topirea individualului în general…

Cei care denaturează azi mesajul publicisticii eliadeşti, precum o face dl Manolescu în al său *Paradox românesc* (*România literară*, nr. 47, din 29 nov. 2000)

continuă să vorbească despre teza statului etnocratic, insinuând că, spiritualitatea preconizată de

Eliade înlătura omul în favoarea statului. Am văzut, aşadar, că există o deosebire între legionarism şi fascism tocmai prin miza pe care Mişcarea şi-o asuma cel puţin în prima perioadă a existenţei ei, în direcţia primatului spiritual al revoluţiei legionare, având drept ţinta un aspect mesianic: mântuirea neamului.

Dar de aici şi până a afirma că personalitatea individuală ar fi fost strivită în ţesătura de interese a statului etnocratic e o mare exagerare. În optică criticului de azi, politicienii noştri, acceptând că teza lui

Eliade nu este decât o critică neîntemeiată, au creat întotdeauna drum larg dezvoltării personalităţilor noastre interbelice, lucru pe care Eliade îl neagă cu desăvârşire: „… ce au făcut politicienii noştri pentru oamenii cu adevărata personalitate", care au ieşit la lumina prin muncă, geniul sau talentul lor şi au fost osândiţii la o viaţă de mediocritate şi jertfă? (…). Care este tânărul cu „personalitate" pe care l-a descoperit vreun partid politic şi l-a pus la locul pe care-l merită, i-a dat putinţă să-şi fructifice inteligenţa sau talentul pentru binele obştesc? Se întreabă patetic Mircea

Eliade şi tot el răspunde: „Eu ştiu că au fost

descoperiţi o sumă de afacerişti, precoci, secretari
„Inteligenţi” şi lichele domestice cu care s-au „întinerit”.
cadrele partidelor”.

Ca să continuăm şirul de interogaţii, eliadeşti găsind similitudini cu situaţia politică din România postcomunistă, vă întreb pe dvs. domnule Manolescu câte dintre personalităţile reale au fost ajutate şi încurajate nu de politicienii din epoca în care generaţia lui Eliade adera la Mişcarea legionară (considerând că aceasta este unică să opţiune politică la acea vreme) ci politicienii veniţi la cârma ţării după război? Mai bine zis pe câţi dintre ei i-au băgat la închisoare aceşti politicieni? Pe câţi i-a ucis sau pe câţi i-a dat afară din serviciu, lăsându-le familiile să moară de foame, în timp ce toţi cei ce cântau pre limba noilor unşi ai zilei se bucurau de beneficii inimaginabile pentru omul de rând? Pe câţi intelectuali de bună credinţă au recunoscut şi susţinut aceşti politicieni, veniţi pe tancurile sovietice? Pe câţi dintre ei i-au determinat să se exileze, preferând colaboraţionismului o tăcere demnă, sau pur şi simplu părăsirea ţării, suportând, în locurile pe unde i-a aruncat destinul, condiţia umilitoare de străini, negăsindu-şi locul nicăieri în lume şi murind cu singurul regret că nu-şi mai pot vedea tara comunizata iar ideile tinereţii risipite în cele patru vânturi?

Ca adolescent cu ambii părinţi închişi sub regim comunist, pentru acelaşi idei ale generaţiei lui

Eliade, dumneavoastră sunt convins că aţi trăit trauma acelor vremuri de un suprarealism feroce, ca să nu spunem de o declarată antispiritualitate dar şi lipsită de înţelegere pentru problematica adevărată a omului?

În altă ordine de idei, revenind la profesiunea dvs. de critic literar, pe câţi scriitori din ultimele generaţii aţi scos la lumină, le-aţi comentat scrierile, cu excepţia a câtorva, pe care, după ce i-aţi salutat la debut, i-aţi îngropat ulterior într-o tăcere misterioasă?

Nu cumva suntem pe cale de a ne pierde din nou, azi, în condiţiile în care politicienii noştri duc o politică antinaţională, prin distrugerea a tot ceea ce, de bine de rău, ne rămăsese în custodie de la vechiul regim, graţie eforturilor aproape supraomeneşti ale naţiunii, acel „instinct statal” de care vorbeşte cu durere Eliade în deceniul patru?

Nu credeţi că tot datorită unor politicieni abili din rezerva de cadre a partidului comunist a fost posibilă menţinerea aceloraşi

structuri politice şi revenirea foştilor securişti în structurile statale? Că tot aceste „elite politice” se fac vinovate de înşelarea tineretului în decembrie 1989? Nu tot ele se fac vinovate de semnarea Tratatului cu Ucraina şi de acordarea de ajutoare trupelor invadatoare în

Jugoslavia prietenă, de distrugerea economiei naţionale şi de vinderea la licitaţie pe preţuri de nimic a unor părţi din patrimoniul naţional?

De ce vă e teamă că „teroarea istoriei”, de care

Mircea Eliade vorbeşte în scrierile sale ulterioare se va putea repeta sub ochii noştri, atâta vreme cât crima elitelor conducătoare româneşti din epoca interbelică pare a fi perpetuata şi în epoca postcomunistă, atâta timp cât situaţiile „politicianiste” devin aproape similare prin revigorarea aceloraşi metode, atitudini şi comportamente politice?

Cine este interesat să înăbuşe adevăratele personalităţi în acest proces de autoritate al unui stat în care „viaţa civilă”, existenţa individului, s-ar putea să fie din nou arvunita fără condiţii politicului, tineretul pierzând şi de data aceasta orice speranţă?

Nu simţiţi deja domnule Manolescu că afacerişti precoci, secretarii „inteligenţi” şi lichelele domestice descoperite în ultimii zece ani de aşa-zisa democraţie a celor o sută de partide din România au înlocuit în număr şi putere oamenii de bună credinţă, care nu fac politică dar care lucrează într-un ritm care nu este altul decât cel românesc, atâta vreme cât îşi pun bună credinţă inteligenta şi talentul pentru Tara neţinând cont de răsplata, de beneficii şi nici de laudele puternicilor zilei? Nu cumva situaţiile de fapt nu se deosebesc deloc de cele despre care vorbea Eliade în articolul incriminat?

Şi atunci cum se explică faptul că ne-am pierdut simţul critic răstălmăcind mesajul publicisticii eliadeşti, în loc să arătăm cu degetul pe adevăraţii vinovaţi de azi şi de ieri: clasa politica conducătoare?

LUCA SPDTARU

Cum am descoperit că sunt „legionar”.

*Adevărul literar şi artistic* publică, în nr. 547 (5

decembrie 2000), un interviu cu Marta Petreu luat de

Daniel Cristea Enache, intitulat „Legionarismul este produsul nostru naţional, revolta inconştientului nostru colectiv rău şi ranchiunos... „Două răspunsuri ale intervievatei mi-au atras imediat atenţia, de fapt m-au şocat pur şi simplu. Voi analiza aici numai unul

dintre ele, pe când de celălalt mă voi ocupa în altă parte. Iată prima parte a răspunsului:

[...] Între extrema dreaptă legionara şi extrema stângă comunistă este, din punctul de vedere românesc, o deosebire importanta. Şi anume, aşa cum observă şi Alexandru George într-un articol de la începutul anilor ’90, legionarismul este produsul nostru naţional, revolta inconştientului nostru colectiv rău şi ranchiunos. Comunismul, în schimb, nu este o creaţie românească, ci un produs de import, impus aici prin tratate internaţionale şi prin forţa armelor sovietice.

Şi uite aşa se creează o legendă: ceea ce a scris cândva Al George este citat ca şi cum este un fapt dovedit, stabilit, verificat, notarizat, clasicizat şi sfinţit cu moaşte-n regulă. O distinsă poetă (şi mai îngrijorător conferenţiar de filosofie) transforma o opinie a unui scriitor în fundament pe care se sprijină un argument cu implicaţii extrem de serioase. Se va observa clivajul dreapta (legionara) – stânga (comunistă) care v-a îndeplini mai târziu un rol exculpatoriu fundamental în favoarea, desigur, a stangii. Cu alte cuvinte, dreapta – legionarismul – este incomparabil mai de neiertat decât stânga – comunismul adus de... străini, poate extratereştri. Avem dreapta încă de la naştere, dar – surpriză – ne naştem fără sttnga dobândită prin import or dumping forţat, şi, deci, mai lesne de iertat. Vai cât ne amputează M. Petreu! Blândeţea ei melancolică faţă de cei care au înfiinţat, menţinut şi exterminat zeci şi zeci de milioane în Gulag se pare că este simptomatica.

Dreapta legionara ne aparţine – ne naştem cu ea, nu? – este un produs naţional pe care scrie „România”.

şi „Romani”. Mai mult, legionarismul este „revolta inconştientului nostru colectiv rău şi ranchiunos”. Cum au ajuns Al George (şi Marta Petreu care îl citează) la această constatare nu pot să-mi dau seama. Dar să disecăm pas cu pas această bizară afirmaţie.

Legionarismul este o revoltă, o revoltă împotriva a ceva. Este acest „ceva” în afară, înăuntru, înăuntru-inafară, şi cum? Revolta este a „inconştientului nostru rău şi ranchiunos”. Nefiind purtătoarea mea de cuvânt, intervievata este desigur liberă să se pronunţe numai în numele „inconştientului” sau, nu al meu. Cum este posibil ca cineva să vorbească la nivel substantival de inconştient colectiv, de grup sau individual, fără precizările de rigoare? Probabil că M. Petreu este o

analistă antrenată şi experimentată, ori foloseşte o metodologie divinatorie de care nu am aflat încă. Prin ce metode (analitice, divinatorii) se ajunge ca acest

„Inconştient” să fie măsurat şi diagnosticat drept „rău şi ranchiunos”? Că ceva să fie „rău” trebuie să se manifeste; după câte ştiu oamenii – prin multitudinea lor de comportamente – sunt cei „răi”, „buni”.

„Ranchiunoşi”, „generoşi” etc., nu „inconştientul” lor.

De fapt, este prima dată când citesc ca un „inconştient

[este] rău şi ranchiunos”! Nu este oare periculos că M.

Petreu (care îl citează pe Al. George) să folosească un asemenea cadru teoretic „bun la toate şi folositor la nimic”, în fapt vulgar, care mai mult insultă şi stereotipizează decât explica şi ajuta? Nu este oare această teză una de scandal?

Revenind la „inconştient”: acesta este doar un construct clinic care nu poate fi niciodată cunoscut decât prin manifestări (verbale, comportamentale etc.)

care trebuie observate sistematic, măsurate/inferate şi diagnosticate pe bază de protocol. Să mai adaug: şi de persoane calificate. „Inconştientul” nu poate fi niciodată „rău sau ranchiunos”, o asemenea afirmaţie fiind aberantă, un nonsens. Ne-am fi putut aştepta oare că, după două cărţi demascatoare despre

„Plastograful” Nae Ionescu şi „legionarul” Emil Cioran.

M. Petreu să se fi deprins să folosească corect chiar şi figuri de stil despre propria-i ţară şi conaţionali. Cât priveşte împrumuturile din limbajul analitic de lemn… şi acuzaţiile sistematic aduse altora, poate altă dată.

Deci, ca să înţeleg pe limba mea, nu pe cea analitic-lemnifera:

(1) Romanii sunt… nemuncitori, iar legionarismul lor se explică printr-un „inconştient rău şi ranchiunos” (Romani = nemuncitori + legionari cu inconştient rău şi ranchiunos).

(2) Comunismul este al străinilor (extratereştrii?).

„Made in USSR with de assistance of the United States of America, via Yalta etc.”, legionarismul este al românilor, „made in România, not şold anywhere else”.

Vai ce rasism cras…

Dar să continui cu răspunsul Martei Petreu:

Apoi: tinerii intelectuali interbelici […] care au cochetat cu

legionarii au făcut-o de bunăvoie, *alegând*

[subl. orig.], în condiţiile unui stat democrat şi ale unui sistem politic pluralist, alegând deci în *deplină libertate*

[subl. orig.] mişcarea politică cea mai reacţionară apărută vreodată în România. Dimpotrivă, intelectualii care au „optat” pentru comunism au făcut-o în condiţiile unui stat totalitar cu partid unic: „opţiunea”.

n-a mai fost, pentru aceştia, alegere, ci adeziune cu dea silă. E o diferenţă importantă, care nu trebuie uitată şi care, după părerea mea de om născut într-un stat comunist cu partid unic, deci de om născut fără să ştie pe viu ce este democraţia – relativizează, în foarte multe cazuri, probabil nu în toate, responsabilitatea moralintelectuala a adeziunii la comunism. [...] în anii socialismului real întreaga Românie era, de fapt, o închisoare, una cât ţară. Vinovăţiile pentru Gulag trebuie căutate, cred, sus de tot, la nivelul mecanismelor de decizie, şi mai puţin, poate deloc, la nivelul indivizilor care s-au supus.

Se pare că în discursul Martei Petreu expresiile clivatoare – subteran atotputernice – joacă un rol de prim-plan. La fel, predilecţia pentru explicaţii sociologiste şi chiar analitice ad-hoc. Presupun din ce ştiu că Cioran şi intelectualii interbelici care au simpatizat cu legionarismul (aşa-zişii „intelectuali cu bube”) nu şi-au dat seama de *deplină lor libertate*. Altfel de ce ar mai fi îmbrăţişat ei un asemenea extremism?

Au fost ei toţi psihotici, chiar temporar, iar exegeţii lor de mai târziu sănătoşi tun? Cine se simte într-adevăr liber are o probabilitate semnificativ mai redusă de a se angaja pe o traiectorie extremistă. Aceasta se pare a fi valid atât la nivel individual, cât şi de grup. Este uimitor faptul că M. Petreu scrie o carte despre Cioran şi nu ştie încă cât de *neliber* s-a simţit Cioran atât înainte de a părăsi definitiv România, cât şi după aceea. După mărturisirile celor care l-au cunoscut bine, *Cioran s-a simţit neliber şi persecutat de-a lungul întregii sale vieţi vieţi*.

Tocmai cei care se simt neliberi (dintr-un milion şi unu de motive, fie că sunt liberi sau nu în afară) aleg uneori extremismul. Şi unii „intelectuali” romani ca şi din alte părţi (intelectualii romani nu sunt unici în acest aspect) au fost remarcaţi – atât în perioada interbelică, cât şi în timpul Gulagului – pentru opţiunile lor lase, extremiste, oportuniste, şi nu de puţine ori criminale.

M. Petreu uita că Eliade, Cioran şi alţi intelectuali nu au profitat în niciun fel de pe urma opţiunilor lor, în contrast izbitor cu majoritatea celor de stânga, mai ales după al doilea război. De fapt, majoritatea celor de stânga au ales stânga şi din – dacă nu mai ales – motive materiale şi de înstăpânire.

Atât legionarismul cât şi comunismul au fost mişcări şi sisteme reacţionare în istoria României.

Iluzia umanismului pe care s-ar fi bazat socialismul şi comunismul este doar o iluzie dublată de o amnezie de serviciu. Zecile de milioane de crime comise în

Gulagurile din ultimele trei pătrimi de secol sunt dovada grăitoare a lipsei totale de umanism a socialismului şi a comunismului. Poate M. Petreu ştie că există criminali care cred „sincer" că ei omoară din… mila.

Deci, cum se explică opţiunea unora pentru stânga, chiar pentru comunism înainte de 1944? Au exercitat-o ei în deplină libertate sau adeziunea lor a fost forţată? Crede M. Petreu că toţi cei de stânga şi comuniştii au fost importaţi? Nu ştie oare M. Petreu că, pentru mulţi extremişti, *direcţia extremismului nu prea contează*, *extremism să fie*… Au avut cei indigeni

„Deplină libertate" sau nu? Cum aplicăm teza stangadreapta la intelectualii care i-au ales de bunăvoie pe comunişti din 1944 încoace deoarece – şi din păcate – mulţi dintre ei, unii chiar foşti legionari, deşi talentaţi, erau lipsiţi de caracter, oportunişti şi lichele? Lista este din nefericire foarte lungă, de fapt pot fi compilate volume întregi… Constat cu stupefacţie că unele reviste literare publică „dosare" în sens invers.

Cum se explică faptul că, chiar astăzi, în democraţiile occidentale (Franţa, Italia etc.), nenumăraţi intelectuali încă mai suspină (şi nu numai) foarte zgomotos – şi nu de puţine ori agresiv, fascistoid – după

„Umanismul" socialist, după comunism? De fapt, melancolia comunistă – pe care o consider incurabilă, că orice melancolie – este rampanta atât în democraţiile occidentale cât şi în România. Extremismul şi fanatismul – fie de stânga, de dreapta sau de orice direcţie – îşi găsesc sol prielnic atât în democraţie (mai ales), cât şi în tirania chiar benevolenţa. Au existat şi vor exista întotdeauna oameni şi grupuri (chiar tari)

care se vor simţi neliberi, persecutaţi etc. Cum să ne explicăm faptul că un scriitor de talia lui José

Saramago s-a exilat din Portugalia democrată şi continuă să fie membru al Partidului Comunist

Portughez? El se simte complet neliber şi persecutat, şi continuă să creadă în utopia barbară a comunismului.

Cum să afirmăm că alegerea lui este în „deplină libertate" când el este absolut convins că Portugalia este o „tiranie catolică" care îl... tiranizează? Cu alte cuvinte, el se simte *forţat* să continue lupta pentru înlocuirea unei tiranii religioase cu altă atee.

Legionarismul nu este mai caracteristic romanilor sau altora decât este comunismul sau orice altă orientare extremistă. A afirma că legionarismul – că extremă politică reacţionară – este specific romanilor

(mă rog, rezultatul „inconştientului lor rău şi ranchiunos") nu este diferit de o teză nationalist-rasista despre afro-americani, evrei sau armeni. Şi după aceştia cine vine la rând?

Vinovaţi pentru legionarism sunt cei care au fost implicaţi; numai un procent mic de romani a fost implicat direct în legionarism. Numai cei dovedit vinovaţi trebuie să fie pedepsiţi, şi nu romanii *in toto*.

Vinovaţi pentru crimele din Gulag sunt cei care au instituit, executat şi menţinut Gulagul în România şi în alte părţi, şi nu romanii *in toto*.

Refuz să fiu culpabilizat – deoarece sunt roman – pentru crimele legionarilor. Refuz să-mi asum o vinovăţie de care trebuie să dea seama cei care au fost dovedit vinovaţi. Am împărţit durerea şi am ajutat cât am putut pe alţii în durere. De aceea, refuz să devin corect politic cu durerea mea şi a altora. Refuz să manipulez durerea altora şi să fiu manipulat prin durerea altora. Şi, mai ales, în ciuda tuturor seducţiilor megasponsorilor şi industriaşilor suferinţei.

Cei care sunt responsabili pentru ceea ce s-a întâmplat în Gulagul românesc trebuie traşi la răspundere. Altfel nu există nicio şansă viabilă, ci numai autodistrugere progresivă. Trebuie judecaţi până la ultimul şi pedepsiţi dacă sunt găsiţi vinovaţi – indiferent de locul lor în ierarhie. Crimă este crimă, vinovăţia dovedită este vinovăţie. Cred că este aberant să exploatăm – aşa cum se încerca sistematic şi cu cheltuieli propagandistice de miliarde de dolari –

Holocaustul în dauna Gulagului său în dauna altor

Holocausturi (indo-american, afro-american, armean, cambodgian) şi să culpabilizam tari şi popoare. Mai mult, cred că este criminal, iar implicaţiile pentru prezent şi viitorul apropiat sunt incalculabile. A-i scuză pe cei vinovaţi prin explicaţii sociologiste şi împrumuturi analitice ad-hoc este, cred eu, iresponsabil şi întârzie considerabil normalizarea şi adevărata democratizare a unei întregi societăţi.

Dacă legionarismul este un produs naţional, atunci comunismul şi cei care l-au practicat scapa de responsabilitate. Şi M. Petreu o spune foarte clar:

„Vinovăţiile pentru Gulag trebuie căutate, cred, sus de tot, la nivelul mecanismelor de decizie". Gata, magic, au scăpat... Ne-ntoarcem la... legionari ca să-i lăsăm pe cei vinovaţi de Gulag în pace. Au alte treburi acum, sunt foarte ocupaţi. Fundaţii globale, muzee în orice oraş al globului, propaganda susţinută cu miliarde de dolari. De unde, mă-ntreb? Cum de unde? De la industria suferinţei.

Nu proces al comunismului, nu tribunal internaţional, nu procese publice, nu condamnări, nu restituiri, nu pensii, nu îngrijire medicală, nimic.

Amnezie, mistificare, re-învinovăţire. Despăgubiri din partea celor care ne-au torturat, forţat să muncim, confiscat casă, bunurile, ne-au distrus o mare parte din viaţă şi omorât mai mult de 300.000 dintre noi? Nici gând. Amnezie, mistificare, re-învinovăţire. Cine să-i aducă în faţa legii pe cei responsabili pentru tragedia noastră de peste 50 de ani? Unde ne sunt „Germania".

„Elveţia", „IBM-ul" noastre? Unde ne sunt celebrii jurişti şi avocaţi specializaţi în genocid care să se lupte pentru toate victimele, supravieţuitorii şi nesfârşită suferinţă din Gulag, şi eventual să învingă? Marta

Petreu nu poate ajuta pentru că nu „... ştie pe viu ce este democraţia" şi este foarte ocupată cu

„Investigarea" lui Nae Ionescu, Emil Cioran şi poate alţi câţiva...

S-a făcut ceva, de formă, mai ales pentru obţinerea de împrumuturi (defraudate apoi), de gură străinilor, a congresmenilor americani naivi şi neştiutori în ale

Gulagului, experţi în... legionari. Ni se spune mai mereu: „Mai lasă-ne d-le în pace cu Gulagu asta. Gata, termină. Circulă, te rog".

Reamintire, Retribuţie, Reparaţie.

Va veni vremea în care nu ne vom mai putea scuza şi ascunde de arătările întrupate halucinatoriu (şi nu numai) ale celor nedreptăţiţi, torturaţi, executaţi în

Gulag. Oricât vor continua politicienii, megasponsorii, şi manipulatorii plătiţi generos să ne ţină în robia amneziei, eforturile lor se vor dovedi inutile. Oricât vom persista noi înşine (uneori din simplu reflex sau amăgiţi de propria noastră credulitate) pe calea amneziei, halucinaţiile şi boala noastră nu vor dispărea. Putem continua să fim bolnavi de amnezie sau putem decide să mărturisim drept. Dacă vom alege mărturisirea dreaptă şi vom lupta solidari în scopuri de retribuţie şi reparaţii, atunci ne vom afla cel puţin pe drumul speranţei în tămăduire.

Reamintire, Retribuţie, Reparaţie.

Citind interviul Martei Petreu am ajuns, în fine, la o concluzie mai practică: pomeneşte-i cuiva de Gulag şi te lămureşti imediat în ce direcţie apuca. Şi uite aşa am descoperit că, fiind roman, sunt şi… legionar!